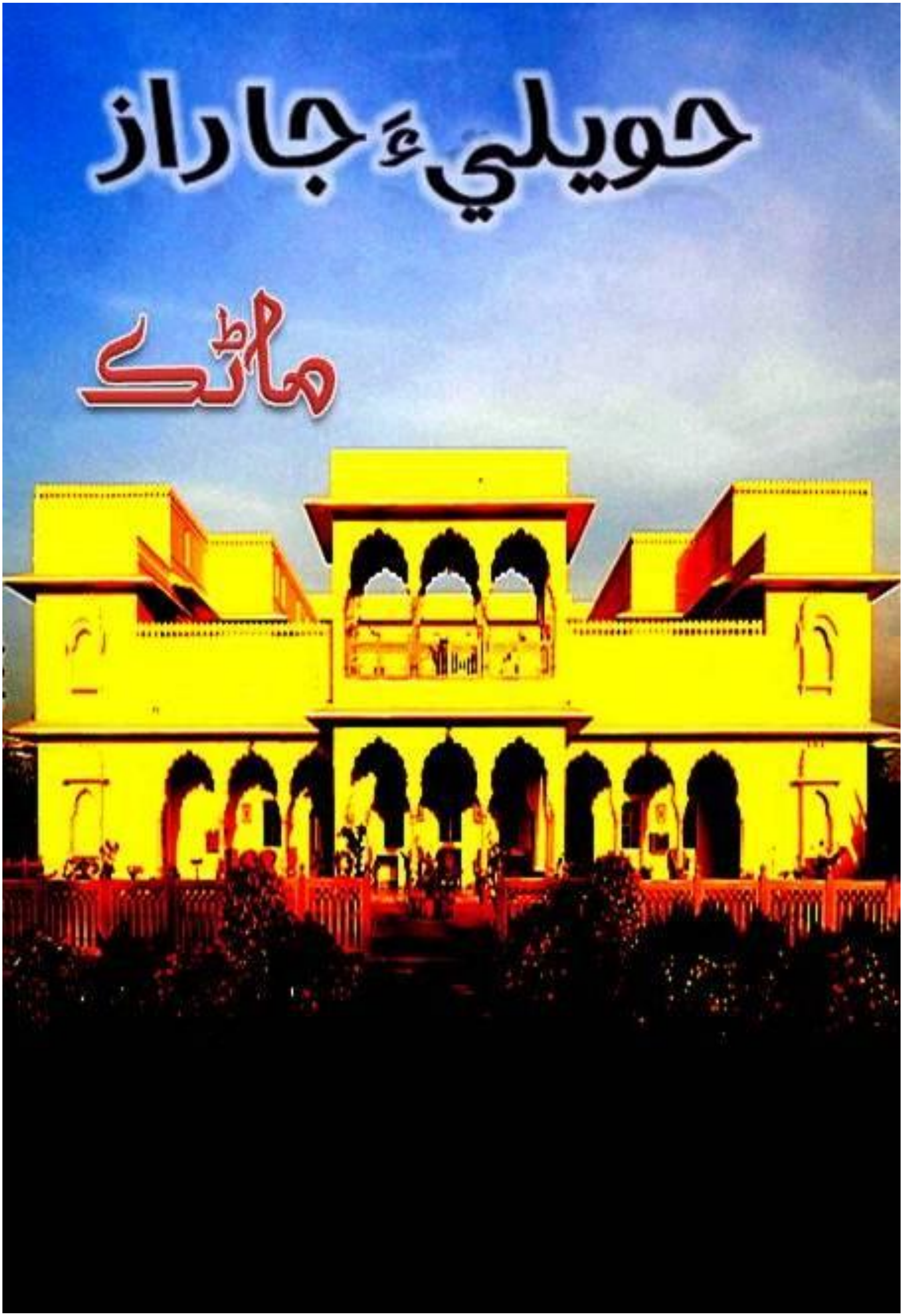
حويليءَ جا راز
ماڻڪ

سٽاءُ

حويليءَ جا راز (ڪهاڻيون)

اڳهاڙو سچ	شوڪت حسين شورو	5
آس نراس	مالڪ	7
حويليءَ جا راز		9
ٻاهر ٻاڱ نه نڪري		12
حقيقت ۽ دوکو		22
هڪ ڪهاڻي سواءِ سري جي		34
پلاٽد		52
ڪاري		63
پهرين انام ڪهاڻي		68
ٻي انام ڪهاڻي		74
ٽي انام ڪهاڻي		84
بيٽل ڦيرو		92
وقتائتو موت		402
ڪلارڪ جي پهرين تاريخ		105
اتساهه جو موت		109
مٿل زندگي		112
نوٽبڪ / ڊائريءَ منجهان		119
انسان ٻوءِ- انسان ٻوءِ		121
روبوٽ		124
گيس چيمبر		126

حويليءَ جا راز (ڪهاڻيون)

• اگھاڙو سچ

ماٽڪ: بيرحم، ظالم ۽ قاتل ليکڪ. سنڌي ليکڪن جي ڊگھي قطار کان هٽيل، ڪٽيل ۽ الڳ. جنهن کي سنڌي ادب جا تارا نيڪيدار ليکڪ مڃڻ لاءِ تيار نہ آهن ۽ پڙهندڙ هن کي شوق سان پڙهڻ کانپوءِ گاريون ڏيندا آهن.

ڏسڻ ۾ بنھہ سادو، ابوجھہ، پر اصل ۾ ميسوڻو. اڳ ۾ گرم بحث ڪندڙ، هاڻي گھڻو ڪري خاموش رهندڙ. من ۾ خطرناڪ ڳالهيون سوچيندڙ ۽ رڳو سوچيندڙ نہ. جيڪڏهن هو اُهي خطرناڪ ڳالهيون من ئي من ۾ سوچيندو رهي تہ اسين سڀ ڊِڪ ۾ رهون ها. اسين سڀ الائجي ڇا ڇا سوچيندا آهيون، الائجي ڇا ڇا ڏهاڙي ڏسندا رهندا آهيون- گنديون، ڪنيون، واهيات ڳالهيون. پر پاڻ ئي انهن تي لڄي ٿيندا آهيون، پنهنجو پاڻ کي ڇنڀيندا آهيون ۽ مڃڻ کان انڪار ڪندا آهيون تہ اسان جي چوڌاري اهو گند بہ آهي.

اسان وٽ ڪلاسيڪي چوڻي آهي تہ گند کي ڦلهوريو تہ ڌپ ڪندو. هن نئين دور ۾ اسين سچ کي لڪائڻ جي خلاف آهيون، اسين سڀ حقيقت پسند آهيون، پر ان سان گڏ مهذب پڻ آهيون، اسين سچ کي، حقيقت کي ڪپڙا پهرائي پيش ڪندا آهيون.

۽ ماٽڪ جو وڏي ۾ وڏو ڏوھہ آهي ئي اهو تہ هو اگھاڙو سچ تو پيش ڪري- هن حقيقت تان ڪپڙا لاهي ڇڏيا آهن. آئون ڄاڻان ٿو تہ اسان مان گھڻا ان ڳالهہ کي قبول نہ ڪندا. ها، جي چاهين تہ ماٽڪ کي دل کولي گاريون ڏئي سگھن ٿا، پر اهو خيال رکن تہ وڏي وات گاريون ڏيندي گفتون وهائيندي، رڙيون ڪندي، ڪٿي ڇرپا نہ ٿي پون ۽ ڪپڙا لاهي رستن تي ڊوڙڻ نہ لڳن. نہ، اسين مهذب ماڻهو آهيون. اسين رڳو بحث ڪنداسين ۽

ماڻڪ ڳي آهستي آهستي فضيلت سان ۽ ٽي ڪچيون ڳاريون ڏئي ڇڏيندا آهين. تهذيب ۾ رک رکاءُ، مصلحت پسندي ۽ ٿوري منافقت اڻ ٽر آهن.

۽ انهن ٿي ڳالهين کي نون ڪهاڻيڪارن ڦٽي ڪري ڇڏيو آهي. ٽڏي ڇڏيو آهي. روايتن جو ليکو لنگهي ويندڙ، اگهاڙو سچ پيش ڪندڙ-لڙهندڙ نسل جا ليکڪ- جن ڪڏهن پيغمبر هئڻ جي، سونهين هجڻ جي دعوي نه ڪئي آهي. هو پنهنجي ذهن جو، پنهنجي وجود جو بار لکڻ وسيلي لاهڻ چاهين ٿا. ۽ اهو رڳو هڻ جو بار ڪونهي، سڄي، نئين ٿهيءَ جو بار آهي، نين حالتن جو بار آهي. ماڻڪ ان بار لاهڻ جي، اسان سيني کي آجي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي آهي.

شوڪت حسين شورو

[ماڻڪ جي ڪتاب "رج ۽ پڙاڏا" ۾ اڳ ڇپيل]

● آس/ نراس

اونده انڌڪار . جيــون وڍيل . ڪيڻ ڏوه ٻڌيل . سنڌ: هڪ تاريخي سچائي. سنڌ تنهنجو ناءُ ورتم، ڇڻ ڪاريهر تي پير پيم -(اياز).

مجيل سچائين/ حقيقتن کان انڪار، هٿي ڀاسي سڄي ڌرتي تي واڙيل انسان گيس چيمبر ۾ بند. وڏا واڪا، تن ۾ هڪ ٿي پڙاڏو. جو اسين چئون ٿا / ٻاڪاريون ٿا، سو ساڀيان آهي! ۽ ٻيو گهڻو ڪجهه هن ديس ۾.......

جنهن دؤر مان اسين گذري رهيا آهيون، جڏهن تاريخ جي قيڻن ڪي، تاريخ جي قاعدن ۽ انسان جي تخليقي سوچ بدران اُره زورائيءَ سان ٻوٽتي ڏڪيوبيو وڃي. انهن حالتن ۾ قومي ادب وسيلي اظهار وڏي اهميت ته رکي ٿو: پر جيڪڏهن وڏاءَ کان ڪم نه وٺون ته: جنهن حالتن مان اسان گذري رهيا آهيون، تن ۾ ادب، ٺلهو ادب پيدا ڪرڻ ئي سڀ ڪجهه نه آهي، پر هڪ ساهه پساهه کڻندڙ، سرت رکندڙ ۽ ساڃهه ڀريو ذهن رکندڙجي حيثيت سان اسان تي ٻيون به گهڻيون ذميواريون پون ٿيون. اهي ذميواريون جيڪي ڪنهن واڙيل ۽ خاص طور نسل ڪشيءَ جي شڪار ٿيل ساڃهه وارن انسانن تي ٻڌل قوم تي پون ٿيون. هن ڏس ۾ ادب جي اهميت ۽ ان جي ڪردار کان انڪار ڪرڻ ناممڪن آهي. ڇاڪاڻ ته تاريخ ۾ اهڙين حالتن هيٺ، جن مان اسين گذرون پيا، ادب نهايت نمايان ۽ ڀرپور ڀاڱو ورتو آهي. ۽ نه رڳو پاڻ - ٻسڄاڳي يا ساڃهه، جيڪا پنهنجي ئي کل ۾ بند ٿيل هجي، ڪو نتيجو ڪڍي ٿي، جيستائين اِن ڪي، ڦرندڙ ۽ تاريخي گهرجن پٽاندڙ عملي روپ نه ٿو ڏجي.ادب يا اديب به هن کان آجو ڪونه آهي، پلا ٻيو ڪجهه به نه ٺلهو ذڪر ته ڪري سگهجي ٿو. ڇاڪاڻ ته: اديب/ قوم جي ذميدار ڪردارن مان هڪ آهي.

ڪنهن به قوم جي وجود جي ناتي سان گڏ، تخليقي ادب کان انڪار ڪرڻ- ته سچائيءَ کان مُنهن موڙڻ آهي، پر اکيون بند ڪرڻ پڻ. جو ڪجهه وس ۾ آهي، ۽ قاعدن قانونن جي زنجيرن ۾ ڦاٿل، پر اتساهه سان ڀريل، ۽ جٽري جاڳندي احساس سان ٽٻ ٽار ٿيل، جيڪڏهن اها ڳالهه ڪليل لفظن ۾ چئجي ته: قومي ڏوه جي احساس- ٿياس تي تنگيل نوجوان، پنهنجي ذاتي، قوميءَ مانَ واري جياپي لاءِ اوسر ۽ اڳتي وڌڻ لاءِ، ڪنهن نه ڪنهن شڪل ۾ پاڻ پتوڙيندا رهن ٿا. ادب جي تخليق انهن روين مان هڪ آهي. ڇٽڪ گهاڻي ڪاري ڪڪريءَ ۾ ڦاٿل، سڄ مان نڪتل هڪ ترورو. جٽري

جاڳندي، پر وکڙ ۾ آيل. ڦاٽل پساهه جي هڪ انساني ناتي، سماجي طور قومي وجود رکندڙ ساڃهه ۽ حساس، انسان جي پنهنجي سڃاڻپ ۽ قومي آئيڊنٽٽي جي بقا لاءِ، پاڻ کي جهڙو رکڻ ۽ اڳتي وڌائڻ لاءِ . آڪاش سان پاڻ ملائڻ لاءِ ۽ دنيا جي قومن سان ڪلهو ڪلهي ۾ ملائڻ لاءِ.

پر اسان لاءِ بنيادي سوال آهي. سڀ ڪان پهريون پنهنجو جياپو، قومي سڃاڻپ سان.هن وقت جن حالتن مان اسين گذرون پيا. انهن پٽاندڙ جيڪڏهن اسين تلهو ۽ تلهو رڳو ادب تي پارينداسين (ادب جي اهميت کان انڪاري نه ٿيندي) ته اها تاريخ سان ۽ پنهنجي وجود سان ويساهه گهاتي، دغا ۽ پاڻ تڳڻ جي برابر ٿيندو. هن مامري ۾ هيءَ حقيقت ڪنهن به حالت ۾ اسان کي ذهن ۾ رکڻ گهرجي ته اسين نه روسي آهيون، نه ويتنامي، نه ڪيوبائي ۽ نه ئي وري آفريڪي. بنيادي تبديلين جي ڏس ۾ ٻين جي تجربن مان سکي ۽ پرائي ته سگهجي ٿو، جو اهي تجربا، پوءِ سماجي تبديلين جا هجن يا سائنسي اوسر جا. ڪنهن خاص ملڪ جي، قوم جي ميراث نه هوندا آهن، پر پوري انسان ذات جي ملڪيت هوندا آهن. ان مان اهو مطلب نه وٺڻ گهرجي ته: اسان جيئن جو تيئن انهن جي ڪاپي ڪيون. قومي بقا ۽ اوسر جي بنيادي تبديلين ۾ تخليقي سوچ ته بنيادي عنصر آهي، پر تاريخ مان پرائيندي، قوم جي نفسيات، مزاج، حالتن، ڦيرن ڦايرن ۽ ويرن جي اٽڪلن، چالن کي به آڏو رکڻو پوي ٿو، ۽ ان کان پوءِ ئي پنهنجي سرجڻ، بقا ۽ اوسر لاءِ پتوڙڻ جي حڪمت عملي ۽ تلن ۽ اٽڪلن جي جوڙجڪ ڪرڻي پوي ٿي، وقت ۽ موقعي مطابق ڦيرڦار تي پوي ٿي. اڳوات گهڙيل ۽ ٺاڦيل نظرين (Degmes) جي پوئواري، انڌي جي لٺ آهي، جيڪا گهڻو ڪري پنهنجن کي ئي ٽڙي لڳندي آهي. هن ڏس ۾ گهڻو ڪجهه لکي سگهجي ٿو پر....

ادب ۽ حياتيءَ جڻ ڪو هڪ ٻئي لاءِ ئي جنم ورتو آهي. جتي ادب زندگيءَ مان تخليق ٿئي ٿو. اتي، ادب به زندگيءَ کي تخليق ڪري ٿو. اسان وٽ اڄ ڪلهه جيڪو ڪجهه مائي ماحول جي باوجود ادب/ شاعري سرجي ٿي پئي، ان ۾ وقت جي اولڙي سان گڏ. خاص طور فارم ۾ ڪيترائي سٺا ۽ ڪامياب تجربا ڪيا ويا آهن. ادبي لحاظ کان اسان جي آڏو انهن جي اهميت آهي، جو اسين پنهنجي فني اظهار جا ڪيترائي روپ پڌرا پيا ڪيون. البت هن ڏس ۾ لاڙي جي خيال کان، ڪيترن ئي ادبي- فني اختلافي مسئلن منهن ڪڍيو آهي، مثال طور ياجوڪڙائپ (Escepiam) فراريت، نراسائي، رجعت پسندي، اُبهام، تجريت، ذهني مونجهارا وغيره. اُن کي ليکن ۾ پيدا ٿيل نراسائي چئي سگهجي ٿو، پر ٻئي سري سان ڏٺو وڃي ته تاريخ جي سچائيءَ کي پيش ڪيو ويو آهي. ڇاڪاڻ ته جنهن، دور مان

اسين گذري رهيا آهيون، ان ۾ هڪ بي وس ماڻهو حياتيءَ کان بچان ڪري سگهي ٿو. البت جيتري قدر نراسائي يا بي مقصديت جو لاڳاپو آهي، سا هڪ عام فضا آهي. ڪارڻ پڌرا آهن. سيڪو ڄاڻي ٿو. اڄ جي ليکڪن جو ڏوهه اهو آهي ته اهي، تاريخ سان سچار آهن. جڏهن ان جو اهڙو اظهار ڪن ٿا. جيڪو اظهار، اسان جي هلندڙ تاريخ جو ڀاڱو آهي. هن حقيقت کان انڪار ڪرڻ اکيون پورڻ برابر ٿيندو ته: سماجي/ قومي گهوٽالي ۾ جيڪڏهن مثبت سگهه (Positive fotcc) سگهاري نه آهي ته ذات جو بحران، هڪ منطقي نتيجو ٿئي ٿو.

اها نراسائيءَ جي فضا هوندي به ائين چوڻ ڪونه جڳائي ڇاڪاڻ ته اديب جو ذهني معيار عام ماڻهوءَ جي، ذهني معيار کان پختو هوندو آهي. (جيئن ته اديب ساڳي ئي ماحول ۾ رهندي به عام ماڻهوءَ کان شعوري طرح اڳيرو هوندو آهي) پر سماج ۾ لاشعوري ڪيفيت مان سرجيل نراسائيءَ جي رنجهه- ڪنجهه پوڳيندي. ليکڪ کي گهرجي ته پنهنجي لکڻين ۾ اتساهه جاڳائيندڙ آئيڊيل ڪردار تخليق ڪري. جيئن "نراسائي اميد جو وڳو پهري."

مايوسي ليکڪ جي ذهن تي ڪڏهن، ڪڏهن ته گهڙيءَ ڪن لاءِ ايندي به آهي. جيئن شاهه جي من تي- "ڪڏهن، ڪڏهن هينئڙا وٺين نٿو مور."

بس نراسائي ۽ مايوسي ليکڪ جي من تي ڊرٽو ماري ويهي نه رهي. اُها مايوسي به سونهين جيڪا اميد جي آسري ۾ هوندي آهي. منهنجي ليکڪ لاءِ ڏنل هنن لفظن تائين راءِ، منهنجي نظر ۾ اڄ جي سچار ليکڪ لاءِ آهي.

ڪن ڪان رڳو انڪساريءَ سان اهو سوال آهي ته: انقلاب جي بنيادي گهرجن پٽاندر، ٻين لفظن ۾ (Objective and Subjective) حالتن ڇا ڪيو آهي. ماڻهن سان لاڳاپي جا ڪيترائي روپ آهن، گهرجن پٽاندر انهن منجهان اتساهه پيدا ڪرڻ لاءِ ڇا ڪيو آهي؟! هاڻي فرض ڪيون ته رڳو ليکڪ جو مامرو آهي ته: ٺلهو الزام هڻندڙن، هٿ ٺوڪيون بزرگن ۽ پنهنجي تجربي جون لپاڙون هڻندڙ ليکڪن ڪهڙيون مثبت ۽ تعميري وکون کنيون آهن. ٻڌي يا تنظيمي ڏس ۾ مڙني کي هڪ هنڌ گڏ ڪرڻ لاءِ؟ هي ڪنهن جو فردي سوال ناهي، پر تاريخ جو سوال آهي.

نواب شاهه 81-12-9

ماٺڪ

حويليءَ جا راز

ٻنپهرن جي مهل هئي، آءٌ حڪيم خيرمحمد جي حيدري شفاخاني ڏانهن وڃي رهيو هوس. پري کان ئي ڏٺم ته حڪيم صاحب پرائي ڪاٺ جي صندل تي پلٿي ماريو، ڪرل ۾ ڪنهن دوا جو سفوف ڪري رهيو هو. معمول پٽاندر سندس مٿيون چپ ڏندن ۾ اندر پڪوڙيل ۽ هيٺيون چپ ٻاهر ڊولو ٿي نڪتل هو. مون کي پري کان ئي ڏسي، ڪرل کي پري رڙهي هٽ گوڏ سان اُگهيائين. جڏهن حيدري شفاخاني جي چائنٺ اُڪري، پير اندر رکيم ته حڪيم اٿي، اڳتي وڌي. اڪير مان ڀاڪر پائي، پنهنجو وات منهنجي ساڄي ڪن تي آڻي چيو، "ڪجھ ٻڌو اٿئي؟" مون اتي ئي ڪنڌ سان ناڪار ڪري چيو، "نه." پوءِ هندن جي زماني واري هڪ ڇڳل موڙي کي رڙهي مون کي وهڻ جو اشارو ڪيو. آءٌ ويهي رهيس. هن چوڌاري رازدارنه نموني نظر ڦيرائي ۽ منهن جي ويجهو اچي آواز کي تمام هلڪو ڪري چيائين، "ڪجھ به نه ٻڌو اٿئي؟"

"نڪي، پر ڇاجي باري ۾؟"

حڪيم جواب نه ڏنو. پٺ واري دريءَ مان چورن وانگر ليئو پائي وري مون ڏي ڏنائين ۽ پنهنجا ڳاڙها گول گول دوڏا ڦاڙي چيائين، "اڙي حيف تنهنجي. ههڙي خوشخبري به نه ٻڌئي ته پوءِ جڳ جائو ئي ناهين پيو- جهل ته ڏسيانءِ ٿو. ٻاهر ڏسان ته ڪا ٻهر ته ڪانهي." ائين چئي حڪيم ٻاهر جو سماءُ ڪرڻ نڪري ويو. مون کي سمجھ ۾ ئي نه پئي آيو ته آخر اهڙي ڪهڙي ڳالھ آهي، جو حڪيم اهڙي رزاداري پيو رکي ۽ ٻڌائڻ لاءِ جبل جيڏا سانباها پيو ڪري. ڪافي سوچ بعد به مان ڪنهن نتيجي تي پهچي نه سگهيس. نيٺ حڪيم پنهنجي چمپليءَ سان ڦر ڦر ڪندو اندر آيو. اچڻ شرط پنهنجو منهن منهنجي ڪن جي ويجهو آڻي چيائين، "هيڏي ٻڌ."

"ها."

"سائين ڏنل شاھ جي تندي نينگري پچي وئي..."

"هان! ڇا چيئه!؟"

"اڙي آهستي، حويلي پر ۾ آهي. ميان پتين کي به ڪن آهن."

"سائين ڏنل شاھ جي تندي ۾ تندي نينگر...."

"........ جيڪا هاڻ ساماڻي هئي ۽ اجا تازو هفتو اڳ قران شريف

ڪي بخشائي هئائون."

"ڪنهن سان ڀڳي؟"

"جمعي شيديءَ سان."

"جمعو شيدي! ڪهڙو جمعو شيدي؟"

"اڙي اهو ئي جمعو شيدي، جيڪو حويليءَ جو پاڻي ڀريندو هو. جنهن کي ڏاڏو، ڏاڏو ڪري ڪونہ ڇوندا هئاسين."

"اڙي اهو! ڊانگيءَ جهڙو روڏو ڊڪ!"

"هائو، هائو،" حڪيم وڏي رازدارانہ نموني ۾ انتهائي آهستي ڳالهائي پئي رهيو هو تہ پنهنجا ڳاڙها گول گول ڏوڏا ٻہ ڦرڙائي رهيو هو. آءُ سن وچان حڪيم جو منهن تڪي رهيو هوس.

"اڙي واڄ گودو ئي وٺي اٿئي. سمجهين ڇا تو ٻچا. زمانو ترقي تي آهي. ماڻهو چنڊ تي پيا پهچن......."

ساهہ روڪي لاڳيتو ڳالهائڻ ڪري، حڪيم جو سينو ڀرجي آيو ۽ وات سان ڊگهو ساهہ کڻي اڳتي چوڻ لڳو، "آخر هي ڪيستائين ٿهر جا ڪوٽ رهندا نيٺ تہ ڪرندا. ڏين سان ظلم تہ ڏسو، انسان جي قرآن سان شادي! سا بہ زالئان! حڪيم جالينوس جو قول آهي تہ عورت کي مرد کان چاليهہ دفعا وڌيڪ نفسياتي خواهش ٿيندي آهي- ڇڳو ڪيائين. نہ تہ حويليءَ ۾ عمر ڳري وڃيس ها. عمر. جيئن پيڻ پيبين جون عمريون پيون ڳرن. هون! قران سان ٿي عورت پرڻجي، واهہ ڙي سنڌ جا سيد........."

حڪيم پنهنجي منهن ڳالهائيندو رهيو.

حڪيم جون اهي ڳالهيون ٻڌي، منهنجي ذهن ۾ هڪ ٽات ڏيندڙ ڪرنٽ ايريو، "سائين ڏنل شاهہ جي ننڍي ۾ ننڍي نينگر؟ اڙي ان جو نالو شهہ بانو هو. وڏي بيبي ڪيس پيار مان شاهو ڪري ڪوٺيندي هئي. شاهو؟ ڏاڏي شيديءَ سان ڀجي وئي! ڏاڏي شيديءَ سان!! هڪ روڏو، بنو ۽ ڊڪ جهڙو بن مانس، ان سان!!" مون پي خيالي ۾ پڇڪيو ۽ حڪيم ڏي نهاريم تہ ڪٿي هن ٻڌو تہ ڪونہ. پر هو وري پنهنجي ڌن ۾ محو، کرل ۾ دوا ڪرڙي رهيو هو تہ پنهنجي منهن ڳالهائي بہ رهيو هو.

خيالن جو سيلاب ڇڻ، ذهن جي وسيع وادي ۾ پلٽجي پيو ۽ لاشعور جي ڪندرن ۾ تهہ ٿيل ننڍپڻ جي ماضيءَ جون يادگيريون ميڻ وانگر وڃي شعور جي سطح تي اڇڻ لڳيون.

"مان جڏهن ننڍو هوس، اٺ- نون سالن جو. سيدن جي حويلي

مان ڏڏ وڻڻ ويندو هوس. مائي ساران جيڪا سيدن جي سيني کان جهوني ٻانهي هئي، سا ڏڏ ولوڙيندي هئي. آءُ هر روز صبح جو خالي ٿيو ڪٽي مائي ساران جي پر ۾ وجي رکندو هوس. پيا بہ ڪيترا ڳوٺ جا ننڍا نينگر ۽ نينگريون. ڏڏ وڻڻ لاءِ ٿيا. جست جا لوٽا ۽ چونئريون ڪٽي اچي مائي ساران جي پر ۾ رکندا هئا. ڏڏ ولوڙجڻ تي. مائي ساران سيني کي وندي ڏيندي هئي. مان عمر ۾ سيني نينگرن کان وڏو هوس. حويليءَ ۾ بيون ٻانهيون بہ هونديون هيون. جوان جماڻ، اڌروٽ ۽ پوڙهيون. سڀ سڄو ڏينهن ڪنهن نہ ڪنهن ڪم ۾ رڌل رهنديون هيون. وڏي بيبي سڄو ڏينهن هندوري ۾ پيئي هوندي هئي، جو ڪا بيماري هيس. جنهن ڪري گهٽو هلي ڦري ڪانہ سگهندي هئي. سائين ڏنل شاھ ڪڏهن ڪڏهن حويليءَ ۾ ايندو هو. نہ تہ اڪثر ڪري ٺٽين نهرايل بنگلي ۾ رهندو هو، يا وري ڪراچيءَ يا لاهور ۾. حويلي ۾ سيني جي لاڏڪوڏ ۽ پيار جو مرڪز سائين ڏنل شاھ بادشاھ جي سڀ کان ننڍي نياڻي شهہ بانو هئي. بيبي وڏي ڪيس پيار وچان شاهو ڪري ڪوٺيندي هئي. شاهو سڄو ڏينهن حويليءَ ۾ پٽي ڪڏندي ۽ ٽينگ ٽپا ڏيندي هئي. ڪڏهن اڳڻ ۾ تہ ڪڏهن اندر هجرن ۾. سائين کي پٽيلو اولاد نہ هوئي ڪونہ. سواءِ ٻن نياڻين جي. شاهو ننڍي هئي، انڪري سڀ هن کي گهڻو پائيندا هئا. شاهو! جيڪا رات ڏاڏي شيديءَ سان پڇي وئي. تنهن جي جمار ان وقت شايد نو- ڏهہ سال کن هئي. سندس منهن گول مٽورڙو هو ۽ رنگ ڳاڙهاڻ مائل اڇو. اکڙين جي گڏي جي ڪارن ڏاڳن سان نهيل اکين وانگر سندس اکيون بہ چيريل ڪاريون ڪٽاريون هيون. تنهن مٿان تراز وانگر جڙيل ڪارا گهاٽا ۽ جڙوان پرون ڏاڍا نهندا هيس. بس، سوني تي سهاڳ. جڏهن ٻانهي وچان سيند ڏئي، سندس چوٽي ڇڪي ٻڌندي هئي، تہ سندس ويڙل پيشاني اڌ چنڊ وانگر جرڪندي نظر ايندي هئي. حويلي ۾ شاهوءَ جي وڏي ڀيڻ رهندي هئي. بيبي جنت، سائين ڏنل شاھ جي وڏي نياڻي بيبي جنان شاهوءَ کان اٽڪل تي چار سال کن وڏي هئي. ان جا مهاندا بہ هوبهو شاهوءَ جهڙا هئا. شاهو اجا ٽڙندڙ مکڙي هئي تہ بيبي جنان بهار ۾ جوبن تي رسندڙ ٽڙيل گل. جنهن جيون، نازڪ، نرم ۽ لسيون پنکڙيون چگيءَ طرح کليل هونديون آهن ۽ پونئري لاءِ مقناطيسي ڇڪ رکنديون آهن، هن جي سڳند موسم بهار جي صبح صادق ۾ ٽڙيل گلن وانگر پري کان ئي محسوس ٿيندي آهي ۽ پاڻ ڏانهن بي ساختگي ڪشش ڪندي آهي."

تنڊيڻ جي يادگيرين جو سلسلو هلندو رهيو. سنڌوءَ جي وهڪري جيان:

"مان سيدن جي حويليءَ مان ڏڏ وٺڻ ويندو هوس. شاهو اچا تنڊي هئي. تن ڏينهن بيبي جنان به، شاهو وانگر قرآن شريف کي بخشائي هئائون. جو سيدن ۾ ڪو اهڙو تينگر ڪونه هو. تنهن ڪانسواءِ جون پيا ته اصل ڳالهه ملڪيتي حصي جي ورهاڱي جي هئي. ڏاڏيءَ، جيڪا بخشائڻ جي ريت تي ويٺي هئي. تنهن ڳالهه تي ڪئي ته، "بيبيءَ کي ڪنوار وانگر سينگاريو هئائون. ڪيس ريشمي ڳاڙهو وڳو پهريو ويو هو. سندس هٿن تي ميندي لاتي وئي هئي. قرآن پاسي کان رحل تي پيو هو ۽ بيبي گهونگهٽ ۾ شرمايو (يا پوءِ ڊڄيو) منهن هيٺ ڪيو ويٺي هئي."

سندس دل ٻڏي رهي هئي، سهاڳ رات جي باري ۾، خيالن ئي خيالن ۾، اڻ ڄاتل خوف، گهڙي پر لطف درد ۽ اڻ ڇڪيل بي انتها خوشيءَ جي نازڪ ڏاڳن سان اُڻيل سهڻن خوابن، سڄڻ سان ملي هڪ ٿي وڃڻ جي اونهي تڙپ ۽ جواني جي سانڍيل جوان، ڪنوارن امنگن جي اٿاه ساگر ۾ ٻڏڻ بجاءِ، پر ۾ ريشمي پوتين ۾ ويڙهيل قرآن شريف جي ڊپ ۾ ٻڏي رهي هئي. قرآن شريف جي پرسان، هڪ ڪاٺي جي پيالي ۾ ڪافور جلي رهيو هو. جنهن جي خوشبوءِ سڄي ڪوٺيءَ ۾ پکڙجي وئي هئي. اتي موجود هڪ البيلي جوان تينگر کي لڳو ته، ان پيالي ۾ ڄڻ بيبيءَ جا جوان امنگ ۽ ڪنوارا خواب جلي رهيا آهن، جي جلي جلي رک ٿي ويندا.

قرآن شريف سان شاديءَ ڪرڻ ڪانپوءِ بيبي جنان کي دورا پوڻ لڳا هئا. حويليءَ ۾ سڀ چوندا هئا ته قرآن شريف شادي ڪرڻ ڪري، بيبيءَ ۾ سيد خاندان جو ڪو نيڪ روح اچي واسو ٿو ڪري، پر ڳوٺ جي مسيت جو مولوي صاحب چوندو هو ته روح ڪڏهن به هن گهنگار دنيا ۾ اچي نٿو سگهي. باقي بيبيءَ کي جن ٿو اچي. جن به ديڊ جن، جيڪو جنن جو سردار آهي ۽ خاص سيدن جي گهرن جو مهمان ٿيندو آهي. جڏهن بيبي جنان ۾ جن اچي واسو ڪندو هو ته هوءَ سڄي ڳاڙهي ٿي ويندي هئي. جنڊا کولي ڪنڌ ڌوڻيندي هئي. سندس سڄو بدن گرم ٿي ڦڙڪڻ لڳندو هو ۽ جيڪو به سندس پر ۾ ويندو هو، ان کي پاڪر پائي چڪ هڻندي هئي، رانيوڻا پائيندي هئي . ان جي ڄمڙي چوسي رت ڪڍي ڇڏيندي هئي. جيسيتائين منجهس جن هوندو هو. تيسيتائين جنهن ماڻهوءَ يا شيءِ ۾ پاڪر هوندو هوس، ان کي زوريءَ پاڻ ۾ پکوڙي، پاڻ کي لوڏيندي رهندي هئي. گهڙي

ساعت اٿين ڪرڻ ڪانپوءِ، سائي ۽ بي حال ٿي ڪري پوندي هئي. بيبي جنان جي اها حالت ڏسي مائي ساران، پنهنجي اشهد آڱر هيٺين چپ تي رکي، عجب ۾ پئجي چوندي هئي. "رب منهنجي جو شان! هڪ ته سيد جو ٻار، وري قران جي امان. مٿان سون تي سهاڳو اهو جو، مٿس رب جو پيار." ۽ پوءِ تڏو شوڪارو ڀري آڱر آسمان ڏانهن ڪئي چوندي "ٻڙي، رب جو راز رب ڄاڻي، ٻندي ڪي ڪا سڌ ڪا جوڙ."

مان بيبي جنان کان ڏاڍو ڊڄندو هوس. ڏڏ وڏڻ ويندي مهل سدائين اهو ئي سوچيندو ويندو هوس ته شل نه هينئر بيبيءَ کي جن اچي. مٿان ان وقت مون کي ياڪر پائي ڇڪ هٽي رت ڪڍي. وري مولوي صاحب جي هيءَ ڳالهه، "ديد جن وڏو حرامي ۽ بيمان آهي. جڏهن ڪنهن عورت ذات وٽ ايندو آهي ۽ ان مهل جيڪو به مرد ذات. انهيءَ عورت جي پرسان ويندو آهي ته ديد جن جو جهڪيءَ ۾ اچي، ان مرد جو ڪڏهن ڪڏهن ڳاٽو پيچي چڏيندو آهي." ياد ڪري ڏڪي ويندو هوس ۽ تڪڙ تڪڙ ۾ آيت الڪرسي پڙهي، قميص جي گلي جي پن ڪولي، سيني جي اندر شوڪاري، الله سائينءَ کان دعا گهرندو هوس ته مولا! پيران پير دستگير ۽ محمد مني جي صدقي بيبيءَ جي جن کان بچائجانءِ.

سوچ جي عميق سمنڊ جي اونهين گهراين ۾ لڙهندي. جڻ منهنجي آڏو حويليءَ جي هر شي اچڻ لڳي. پڌري ۽ چٽي. هڪ ڏينهن، جيڪو منهنجي ڄمار جو نئون ۽ عجيب تر ڏينهن هو. انهيءَ ڏينهن مان سيدن جي حويليءَ تان روز وانگر ڏڏ وڏڻ ويس. پنهنجو ٽيو پوڙهي ٻانهي مائي ساران جي پر ۾ رکي. پرسان پيل کٽ جي واڏڻ کان ويهي رهيس. اجا ڪو ٻار ڪونه آيو هو. مائي ساران پنهنجي ٽي ڏن ۾ ڏڏ ولوڙي رهي هئي. بيبي وڏي مٿان سائي شال ڍڪيو ننڊ پئي هئي. شاهو به، جنهن جا ٽينگ ٽپا هيڏي ساري ويران لڳندڙ اڱڻ کي ڪجهه زندگي بخشيندا هئا. سا به شايد اندر هجري ۾ هئي. سڄي اڱڻ ۾ چپ چپات لڳي پئي هئي. عجيب خاموش ماحول ڇانيل هو. رڳو ڏڏ ولوڙڻ ڪري، چاڏيءَ اندر ڦرندڙ مانڌائيءَ جو ڊنگائيتو آواز پئي آيو. اهو آواز چپ چپات جي ماحول ۾ اجا وڌيڪ عجيب پئي لڳو. مان چاڏيءَ اندر لچندڙ ڏهيءَ جي آواز ۾ ڪن لڳايو، پنهنجي خيالن ۾ گم سم ويٺو هوس ته اوڏيءَ مهل، بيبي اندران نڪتي. سندس اکيون خمار ۾ اڌ پوريل هيون. اٿين پئي لڳو جڻ اها اجا هاڻ هنڌ مان اٿي آئي آهي ۽ سڄي رات ننڊ ڪرڻ بجاءِ، لچندي پچندي رهي آهي. پر سندس

منهن ۾ نئين قسم جي وٽندڙ ٻهڪ هئي ۽ اڌ پوريل اکين ۾ پرڪشش چمڪ. سندس هلڻ جي لوڏ ۾ هڪ نئون انداز ۽ لچڪ هئي. هن منهنجي پرسان اچي، مون کي ڳراٽڙي پائي چيو، "ڪڪا شيءِ کائيندين؟" مون کيس ڪوبه جواب نه ڏنو ۽ ڪنڌ هيٺ ڪري، قميص جو اڳ آڱرين ۾ ويڙهڻ لڳس. ان وقت مون کي اها ڳالهه ياد اچي وئي ته، جڏهن بيبيءَ جنت کي جن ايندو آهي، تڏهن سندس منهن ڳاڙهو ٿي ويندو آهي ۽ ساهه تيز تيز هلڻ لڳندو اٿس. مون ان وقت سندس اهڙي حالت ڏٺي، هن منهن جي ڪلهي تي هٿ رکيو ته منهنجي دل ڊپ ۾ سسندي وئي. آءُ سندس منهن ۾ نمائيءَ منجهان، ڊنل ۽ هيسيل نظرن سان ڏسڻ لڳس. "ڊج نه ڪڪا، هل ته شيءِ ڏيانءِ." ائين هن پيار منجهان، ڪنڌ لوڏي پنهنجا ڳاڙها چپ گول ناهي، انهن سان ٻچڪار ڏيندي چيو ۽ ساڄي ٻانهن جي ٻاڪر ۾ ڪري پنهنجي ڪوٺيءَ ۾ وٺي آئي. منهنجو لڱ لڱ ڪانڊارجي ويو. دل ۾ چيم، "اباڙي، اڄ ته مري ويس. لاهه ٿي نڪري ويا" آيت الڪرسي پڙهڻ جي ڪوشش ڪيم، پر ڊپ ۾ اها به وسري وئي هئي.

ڪوٺيءَ ۾ اندر گهڙڻ شرط بيبيءَ مون کي زور سان ٻاکر پاتو ۽ منهن جي ڳٽي تي چمي ڏئي چيو، "ڊج نه منهنجا منٺڙا." سندس آواز ۾ گهرو جذبو ۽ لرزش هئي، ان وقت بيبيءَ جا گرم گرم ۽ ڳاڙها چپ، تازي وڍيل گوشت جي ٽڪري وانگر ڦڙڪي رهيا هئا. ساهه تمام تيزيءَ سان ناسن مان اچي وڃي رهيو هوس. ان ڪري ريشمي چولي مان سيني جو اڀار لهوار پڌرو پسجي رهيو هو. سموري بدن جو رت ڇڻ ڳٽن ۾ اچي گڏ ٿيو هوس، سندس ڳٽا ڳاڙها ڳٽوڙا ٿي ويا هئا. اکين جون ڏاريون اڀري آيون هيس ۽ انهن ۾ مقناطيسي ڇڪ هئي. سندس سڄو بدن باهه وانگر پئي ٻريو. مان سندس ٻاکر ۾ هوس، سندس بدن جي گرمي گنجيءَ ۽ ريشمي چولي جي ديوار اورانگهي مون کي ڇهي رهي هئي. جيتوڻيڪ ان گرميءَ ۾ بغلن جي پگهر جي ڌپ به گڏيل هئي، پر اها گرمي مون کي ڏاڍي وڻي ۽ تهه

۾ بہ ڪنجوس." سندس انهن گفتن تي مون مشڪي، پنهنجن يادگيرين کان جند ڇڏائڻ خاطر، دل ۾ چيو. "هون بيهودا خيال، پر اهي يادگيريون دماغ مان نڪرڻ بجاءِ، لاشعور جي اٿاهہ ساگر مان پلٽجي، تيز وهڪري وانگر شعور جي صاف ۽ شفاف سطح تي اچڻ لڳيون ۽ يادگيرين جو ڳانڍاپو وري مرڪز تي اچي، زنجير جي ڪڙين وانگر ڳنڍجي ويو.

"......... بيبي جنان در بيڪڙي ان جو ڪڙو آهستي آهستي چاڙهيو ۽ پوءِ مون کي هڪدم ٻاکر ۾ وجهي پاڻ سان گڏ کٽ تي اچليو. سندس نرم ۽ گداز ٻانهون منهنجي ننڍڙي ۽ سڪل بدن جي چوڌاري مضبوطيءَ سان ٻڪوڙجي ويون. سندس نڪ مان نڪرندڙ تيز ساهہ جي بوءِ مان سولائي سان محسوس ڪري رهيو هوس. سندس سيني اندر بي چين مڇيءَ وانگر لڇندڙ دل جي ڌڙڪ ۽ ايريل ارهن جي هلچل منهن جي سيني کي چگيءَ طرح ڇهي رهي هئي. هن منهنجي نهائين تي، پنهنجا لسا لسا هٿ آهستي آهستي ڦيرڻ شروع ڪيا. منهنجي سڄي بدن ۾ هڪ وڻندڙ مزيدار ڪتڪتائي ڦهلجي وئي. پوءِ هن منهنجي گوڏ جي ڳنڍ ۾ هٿ وڌو..... ۽ پوءِ؟.... سندس ٽنگون منهنجي ڪاٺيءَ جهڙين سڪل ۽ ميرين ٽنگن ۾ ڦڪجي ويون- مان سندس ڪڇ ۾ ننڍڙي ڊنل ٻار وانگر واتڙو لڳي رهيو هوس. منهنجي حالت ان هرڻي جي ٻچي وانگر هئي، جيڪو شڪاريءَ جي تير کان بچڻ لاءِ ميلن جا ميل ڊڪي، پوءِ هڪ هنڌ سهڪي بيهي رهندو آهي. ٿڪل، ڊنل ۽ هراسيل. ان وقت سندس اکين مان معصومانہ بي وسي، لاچاري ۽ نماڻائي بڪندي آهي. آءٌ بيبيءَ جي بدن مان نڪرندڙ گرميءَ جي تاءُ، سيني اندر ڌڪندڙ دل جي ڌڙڪڻ ۽ لوچ پوچ جي حالت ۾ ڦرڪندڙ جسم جي انگ انگ جي لرزش محسوس ڪري رهيو هوس. مون ڪيس انهيءَ حالت ۾ ڏسي پنهنجون اکيون بند ڪري ڇڏيون. سوچڻ لڳم تہ، مري ويس. بيبيءَ ڪي ڏيڏ جن آهي، اڄ خير ڪونهي. منهنجا مولا! خير ڪجانءِ." هڪ دفعو ٿوررڙيون اکيون کولي ڏٺم. بيبيءَ جي سهڪي واري ڪيفيت ڏسي هيبت وٺي ويم ۽ وري اکيون پوري ڇڏيم.

بيبيءَ جو سڄو بدن ٿڙڪي رهيو هو ۽ هوءَ حد کان وڌيڪ تيز سهڪي رهي هئي. آهستي آهستي سندس ٻاکر هي ڇڪ زور وٺندي وئي. نڪ جي ڦونداريل ناسن مان ساهہ تنهائين وڌيڪ تيز اچڻ وڃڻ لڳو. گهڙي ساعت انهيءَ حالت ڪانپوءِ، بيبي جهٽڪو ڏئي، ساٿي ۽ بي حال ٿي ڪري پيئي. مون منجهان ٻاکر هلڪو ٿي ويس. سندس اکيون هلڪي نموني

پورجي ويون هيون. مدت کان سڄايل مرڪ، سندس ڳاڙهن ڳاڙهن چپن تي ڪيڏي رهي هئي. مان تارا ڦوتاڙي بيبيءَ جي ڪير جهڙي اڇي بدن کي ڏسڻ لڳس. چاهه، عجب ۽ تجسس وچان. بيبي اُجا ستي پيئي هئي. پڇڻ لاءِ بلو پلو هو. سوچيم تہ ٽپ ڏئي پڇان. پر وري خيال آيو تہ متان بيبيءَ وارو جن پٽ وني ۽ ڪنڌ پڇي سو پڇڻ جو خيال لاهي اتي ئي ويهي رهيس ۽ بيبيءَ جي اڇي بدن کي ڏسڻ لڳم. سچ پچ ڊپ ۾ بہ، بيبيءَ جي بدن کي ڏسڻ ۾ ڏاڍو مزو پئي آيو.

گهڙيءَ کن ڪانپوءِ بيبي اٿي لٽا پائي، ڪانچ جا ور ناهيائين. پوءِ منهنجي ڳٽي تي پيار مان تڦڪي هٽي چيائين، "ڏس ڪڪا. ڪنهن کي ٻڌائجان نہ." مون ڪنڌ هيٺ هوندي ٿي، ناڪاريءَ ۾ لوڏي نہ ڪٽي. پوءِ بيبيءَ جاري ۾ رکيل هڪ چاڏيءَ مان سڪل ٻيرن جي مٺ ڀري منهنجي کيسي ۾ وڌي. ڪارڪن جون چار ڳڙيون ۽ هڪ قلن جو بوڙبنڊو هٿن ۾ ڏيندي چيو، "هان، منهنجا مڻ، هيءَ شي ڪاءِ" پوءِ هڪ آنڪي ڪيسي ۾ وجهندي چيائين، هن جي هٽ تان شيءِ وني ڪائجانءِ. پر ڏس، هيءَ ڳالهہ ڪنهن سان بہ نہ ڪجانءِ. شابي منهنجي پيڙي ڪي." ائين چئي هن ٻهڪ واري مرڪ مرڪي، چڻ لکن جو خزانو هٽ اچي ويو هجيس. مان ڏڏ ڪٽي واپس گهر آيس، ۽ اها ڳالهہ ڪنهن سان بہ نہ ڪيم، جو ڊپ هيم تہ متان بيبيءَ جو ڀيڌ جن ڳاٿو پڇي وجهي.

اهڙي ريت مان ڏڏ وٺڻ ويندو هوس ۽ اڪثر بيبي خانان جي ڪوٺيءَ ۾ وجي سائس گڏ سمهندو بہ هوس. هاڻي مون کي بلڪل ڀؤ نہ ٿيندو هو، جن جو بہ نہ. ڊپ بجاءِ پنهنجائپ، هراس بجاءِ اڻ چاتل مزو ۽ اجنبيت بجاءِ مقناطيسي ڇڪ محسوس ٿيندي هئي. هاڻي بنا ڊپ ڈاءَ جي مان بہ بيبيءَ کي ڀاڪر پائيندو هوس. بيبيءَ جو نرم نرم ۽ نازڪ بدن مون کي ڏاڍو وڻندو هو. اڪ جي ڪپهہ مان نهيل ريشمي وهاڻي وانگر، سندس گداز، لسي ۽ اڇي بدن تي هٿ ڦيريندو هوس، ائين ڪرڻ سان ڏاڍو مزو ايندو هو. سندس اڇي چمڙي اوچي بوسڪي وانگر چلڪندڙ، ريشمي ۽ ترڪٽي لڳندي هئي، دل چوندي هئي تہ سدائين سائس ستو پيو هجان، ۽ هڪ پلڪ بہ ڌار نہ ٿيان.

ائين آءَ سيدن جي حويليءَ تان ڏڏ وٺڻ ويندو هوس، تہ بيبي جنت سان موجون بہ مائيندو هوس. بہ سال ڪن مون ائين وَٽَ ورتا. نيٺ هڪ ڏينهن جٺن مان ڏڏ جو ٽيو مائي ساران جي پر ۾ رکي، پرسان پيل ڪٽ جي

واڏڻ کان بيٺو هوس ته بيبيءَ وڏيءَ مون کي سڏي، منهنجي منهن ۾ غور سان ڏسندي چيو، "ابا، تون هاڻي وڏو ٿي ويو آهين، منهن ۾ مڇن جي ساوڪ به لهي آئي اٿئي، ان ڪري اندر حويليءَ ۾ نه ايندو ڪر، باقي ڏڌ لاءِ پنهنجو ننڍو ڀاءُ موڪليندو ڪر، يا تون ئي ٻاهر سڏي وٺي ويندو ڪر."
انهيءَ آخري ڏينهن تي بيبي جنان مون کي پاڻ سان گڏ گهڻي مهل سمهاريو هئو ۽ هوءَ ٻه ٽي دفعا ساڻي ٿي هئي. آخري دفعو ڀاڪر ۾ مون کي پاڻ ڏانهن زور سان ڀڪوڙيندي چيو هئائين، "تون مونکي هتان ڀڄائي هل، ڪنهن ڏوراهين ديس." مان سندس اهي اکر ٻڌي ڏڪي ويس ۽ ڀاڪر ڍلو ڪري، ٻک ڇڏائيندي ورائيم، "نه نه، آءٌ توکي ڪيڏانهن وٺي ويندم. تنهنجي ته شادي قرآن سان ٿيل آهي نه. تون ته قرآن کي ٻشڪيل آهين ڪين. مان توکي ڀڄائيندس ته قرآن منهن جا سنڌ سڪائي ڇڏيندو." هن ڍري ٿيل ڀاڪر ۽ ٽنگن جي ٻک کي مضبوط ڪندي، جوش ۽ جذبي منجهان وڌيڪ زور ڏيندي چيو، "تون اڃا ڪڪي جو ڪڪو ئي آهين، پر ڏس منهن جا من، حويليءَ جي پٺئين پاسي، هو جو پير جو گهاٽو وڻ آهي نه. اتي لڪي لڪي ايندو ڪر. هاڻي؟ ايندين نه منهنجا جاني، مان توکي ڏوڪڙ به جام ڏيندس." مون کيس ڪو به جواب نه ڏنو.
خيالن جو سلسلو هلندو رهيو. مهراڻ جي موجن جيان: "بيبي شهه بانو، بيبي جنت جي ننڍي ڀيڻ هئي. هوبهو جنت جهڙي. اڃا به بيبي جنان کان سونهن ۾ سرس هئي. ان جي شادي به بيبي جنان وانگر، سيدن قرآن شريف سان ڪرائي، ڪيس حق بخشائي ڇڏيو هئائون. ڇا بيبي شهه بانو به جمعي شيديءَ سان سمهندي هوندي؟ جيئن بيبي جنان مون کي ڀڄائڻ لاءِ چيوهو، تيئن بيبي شهه بانو به جمعي شيديءَ کي ڀڄائڻ لاءِ چيو هوندو؟ تڏهن ته ڀڄائي ويس. پر جمعو شيدي ته صفا ڪنو هو. رنگ دانگيءَ جي تري جهڙو، ڪارو نڪ منو، منهن تي ماتا جا داغ، جهڙو هو دک، ان سان ڀڄي ويئي! بيبي ته هئي ملوڪ! جهڙو گلاب جو گل.... مان ته ٻاڙي آهيان. نپٽ ٻاڙي. ڏاڏي شيديءَ وانگر، مان به بيبي جنان کي ڀڄايان ها ته لٺ ٿي وڃي ها..... پر هوءَ ته سيد جو ٻار هئي، ٻنهي جهانن جو آسرو، تنهن ڪانسواءِ سائين ڏنل شاهه جي نياڻي، جيڪو لکن جو مرشد، ڪامورا ڪڙا هن جي در جا ٻيلي....
اهي خيال پچائيندي، منهن جي ذهن ۾ سائين ڏنل شاهه بادشاهه جو جلالي چهرو اڀري ويو. شراب جي نشي ۾ خمارئل ۽ ٽانڊن وانگر ٻرندڙ

اکيون، ٿلهن ۽ ڪارن ڇپن مٿان مروٽيول ڊگها شهپر، ماس ڀريل منهن، ٿلهو ڪنڌ، جنهن سان لوٽو ورائي ڪوڏ سگهندو هو. پنهنجي ٿلهي ڪنڌ کي پوٺتي ڪري جڏهن ٽهڪ ڏيندو هو تہ ڄڻ گجگوڙ پوندي هئي. سندس شڪل ياد ڪري مون کي ڏڪڻي وٺي وئي.

"جمعي جو خير ڪونهي، سيدائي پڄائي ويو آهي. سا بہ سائين ڏنل شاهہ جي نياڻي، سنڌ جو سيد سردار، ذات ذات ڏاڍيل سندس هردم سلامي، ڪامورا سندس پيالي پائي. تنهن ڪانسواءِ وڏو ميمبر. جمعي کي سائين ڳترا ڳترا ڪرائي ڇڏيندو." مون ڪان پٽڪ نڪري وئي. "پر جيڪڏهن منهنجي خبر پئجي ويس تہ-؟" اهو سوچي منهنجو هانءُ ئي ڏڙڪجي ويو.

"ميان پنهنجي منهن الائي ڇا پيو چئي؟". هڪ تہ سڄي ڏينهن ۾ ڪو گراهڪ نہ وريو آهي، وري تون بہ الائي ڪهڙن خيالن ۾ ٻڏل." حڪيم موڙي کي ريڙهي منهنجي پرسان اچي ويهندي چيو:

"مان سوچيان پيو تہ سائين ڏنل شاهہ، جمعي شيدي جا لاهہ ئي ڪيرائي ڇڏيندو." ڇا جو بابا، اهي سيد رڳو سنڌ ۾ شينهن ٿين. سنڌ کان ٻاهر موڳا صفا للو." حڪيم ورائيو. "پر سائينءَ جا مريد سنڌ کان ٻاهر بہ تہ آهن نہ. سائين پنهنجي تي اچي تہ جمعي جا سرنهن جيڏا داڻا ڪرائي ڇڏي." مون چيو.

"ڇڏ ڙي يار، اهي سنڌ جاماٺهو آهن، سادا ۽ ابوجهہ، نہ تہ ميان زمانو الائي ڪٿي وڃي پهتو آهي. ابا، هينئر اهڙو سٽائو واءُ لڳو آهي، جو مرشدن جون مريديون بريديون ويون ٻن ۾. جي مريد. مرشد جون نياڻيون ٿا پڄائين، سي ورائيندا وري ڪٿان."

"پر حڪيم صاحب، بيبي تہ قران کي بخشيل هئي نہ. آخر تہ رب جو سچو ڪلام آهي. جمعي جا سنڌ ڪين سڪائيندو؟"

ان تي حڪيم صاحب وڏو ٽهڪ ڏيندي چيو، "ميان ماڻ تي پلي، اها سيدائي انهيءَ روڏي کي ڦبي. پر بيلي." حڪيم صاحب وري چوڻ شروع ڪيو، "جمعي کي جس هجي، مجڻ مراد آ. مڙس جو پٽ هو سائين. ها. ڪا ڳالهہ آ!"

حڪيم صاحب جا اهي لفظ مون کي تير تي لڳا. لڳم، ڄڻ حڪيم صاحب مون کي چئي رهيو هجي تہ تون وڏو پاڙي هئين.

سهڻي 1967ع ۾ ڇپيل.

ٻاهر ڀاڦ نہ نڪري.

اڄ جڏهن فجر جي نماز لاءِ اٿي ۽ ماٺس کي صبح مرداني وهنجندي ڏٺائين تہ وري، چڻ هينئين تي ٻرڇي لڳس ۽ اندر ڦڙندو محسوس ٿيس. پاڻيءَ ڇٽڪار ۽ ٻالٽيءَ جي ڪڙ ڪڙ جو آواز، سندس ذهن تي زيڪو ڪري ٿي لڳو ۽ سندس لڱن تي پٺجي اندر ٺي اندر ڏهيل درد کي جهرائڻ لڳو. هوءَ ذرو ويچارڻ ڪان سواءِ پروڙي وٺي تہ رات ڇا ٿيو هوندو. صبح مرداني جڏهن بہ فجر جي نماز کان اڳ، ماءُ کي وهنجندي يا وهنتل ڏسندي هئي تہ ماٺس فجر جي نماز کان ڳس گساءُ پٺي ڪري، تہ انهي وقت، هر دفعي سندس من ۾ ماءُ جي خلاف ڏڪار ڀريو دشمني وارو جذبو ابرڻ سان گڏ، دل جي ڌڙڪن تيز ٿي ويندي هيس ۽ جسم جي رڳ رڳ مان ڏهيل درد، ڪر موڙي ابرندو محسوس ٿيندو هوس. اهو سڄو ڏينهن هوءَ ملول ۽ وسائل وسائل گذاريندي هئي. پر اندر ٺي اندر ڇڻ ساڻديل امنگن جي چتا جلندي محسوس ٿيندي هيس ۽ سمجهندي هئي تہ. اٿين جلندي جلندي، پاڻ هڪ ڏينهن ختم ٿي ويندي. وري جڏهن ڏينهن ٻن اندر روز مره جي ڪم ڪار ۾ اها دونهين ٿمجي ويندي هيس ۽ اندر ۾ ڪٿڻ وانگر اٿيل امنگن جو طوفان جڏهن بيٺل پاڻيءَ وانگر ماٺو ٿي ويندو هيس، تہ ڪيس پنهنجو پاڻ تي اچرج ايندو هو ۽ هوءَ پنهنجو پاڻ کان سوال ڪندي هئي، تہ اهو آخر ڪيس ٿئي ڇا ٿو؟ پر هوءَ ان جو جواب پائي نہ سگهي هئي، يا لاشعوري طور ڪيس ان جو جواب ڪٽڪندو هو، پر هوءَ ان تي يقين ڪرڻ لاءِ تيار ڪانہ هئي، جو اڳيان بہ ماءُ هيس، جنهن ڪيس پاليو نپايو هو نڪا ڪا ٻهاڄ.

هن کي ياد آيو: شاديءَ کان اڳ، جڏهن اڃا سندس عمر ٻارنهن سال کان هئي. هڪ رات اوچتو ٺي اوچتو، سس پس تي اک کلي ۽ ڏٺائين تہ ماٺس ۽ پٽس واري کٽ، خالي آهي، صفي واري بتي پٺي ٻري ۽ اهو سس پس جو آواز اندران اچي رهيو آهي. سندس دل ڌڙڪڻ لڳي: هوءَ اٿي ۽ پائمرادو، ڇڻ ڪا اندروني قوت، ڪيس آهستي آهستي، پير پير ۾ پائي، صفي جي در وٽ گهلي آئي. در جي ڳڙڪن مان هن اندر نهاريو. اندر ڏسڻ سان، سندس هينئين ۾ ڇڻ ڪنهن چڪ وڌس، دماغ ماؤف ٿي ويس، ڇڻ تہ ان ۾ دونهون ڀرجي ويو هجي، سندس جسم مان هڪ ٽاٽ ابريو، جنهن

لونڊڙين وٽ اچي نڪا۽ ڏنو. شرم ۽ نفرت وچان سندس منهن جو پنو ٿي لهي ويو. سندس اکيون پورجي ويون ۽ هن پاڻ کي، ذهن جي دونهين ۾ بوساٽجندڙ محسوس ڪيو. هي پهريون دفعو ماٽس جو ڏڪار ۽ نفرت ڀريو دونهاتيل چهرو، سندس ذهن ۾ ايريو هو ۽ تنڊيڻ کان سندس ذهن ۾ ويٺل ماٽس جو مقدسائيءَ وارو خاڪو، ٻه سان اڏايل عمارت وانگر، پاش پاش ٿي ويو هو. هوءَ پنهن جي بستري تي آئي. اها سڄي رات ڪيس ننڊ ڪانه آئي هئي. عجيب ڦيرو ڏنو ۽ اهو ڪيس بنهه نه وڻيو. ان کان پوءِ هوءَ سدائين ماءُ کي ڪجهه اجنبي نظرن سان ڏسندي هئي، يا ماٽس ڪيس سچ پچ ائين لڳندي هئي ۽ ڪيس، سندس لاءِ، ماٽس جي پيار مان بڇان ايندي هئي.

هوءَ بدنو ڪٽي، پاٽيءَ سان ڀري، آڳر جي ڏيڏيءَ واري ڪنڊ ۾ پيل منجيءَ تي اچي ويٺي. هڪ ڏگهو تڏو ساهه ڀري، هٿ ڌوئڻ لڳي. هٿ ڌوئيندي هن چوڌاري اڱڻ ۾ نهاريو. اڱڻ جي ساڄي پاسي کان پيل کٽ تي سندس ننڍي ڀيڻ صابي ۽ ننڍو ڀاءُ اڪو ستا پيا هئا. پريان آخري ڇيڙي واري کٽ تي پٽس ستو پيو هو، بيپرواهه، ان کٽ تي پيو وهاڻو خالي پيو هو. ان جي ڀرسان سندس کٽ هئي، جنهن تي سندس ٻن سالن جو ڪڪو اگهور ننڊ ۾ پيو هو. پنهنجي ابهم ڪکي تي نظر پيس، ڪيس پنهنجو اهو ٻار زندگيءَ جو هڪ ڳورو ۽ پچر نه ڇڏيندڙ بوجهه لڳو.

"گهڙن ويچارن ۾ پٽجي وئي آهين امان، جود ڪر چاڻ سچ ايريو." ماٽس غسلخاني مان اشهد ڪلمون پڙهندي، وار چنڊبيندي نڪتي ۽ سندس ڀرسان لنگهي، سندس منهن ۾ نهاري، وري سٽل ٻارن ڏانهن پلهار ويندڙ نهار ڪري، پوتي ناهي وڃي مصلي تي ويٺي. ماءُ جي اها نهار ڪيس اندر جلائيندڙ ٺنولي لڳي. ڀرسان لنگهڻ وقت، ماٽس جي وار چنڊڻ ڪري، پاٽيءَ جا ڦڙا جي سندس منهن تي اچي پيا، انهن ۾ لڪس صابڻ جي هلڪي هلڪي خوشبوءِ رچيل هئي. اها خوشبوءِ ڪيس ڏاڍي وڻي. هن ماٽس کي وڃڻ وقت ڏنو، سندس هلڻ جي چال بدليل هئي. پولهه جي لوڏ ۾ جوانيءَ وارو اڙنگ موڙو ۽ ڳالهائڻ ۾ مٺاس، جنهن ۾ مامتا واري گنڀير جذبي جي بجاءِ، ماٺيل امنگ کان پوءِ چنچل نخري سان خوشيءَ جو اٿاهه جذبو ڀريل هوندو آهي. مصلي تي ويٺل ماءُ کي ترڇين نگاهن سان ڏسي، دل ئي دل ۾ چوڻ لڳي، "مئي، چاليهن سالن جي عمر ۾ به پاڻ کي جوان جماڻ پئي ڀانئي." اتي ماٽس ڪيس، ماءُ کان به وڌيڪ عورت لڳي. سندس جسم ۾ ڪنڪنائي ايري ۽ بجليءَ جي ڪرنٽ وانگر، انگ انگ ۾ ڦهلجي ويس. واڻ

واري منجيءَ تي ويٺي، ٻئي ايا ڪيل گوڏا سولا ڪيائين، انهن تي ٻنهين ٻانهن جون ٺونٺيون رکي، هٿن جي ٻنهي ترين سان پنهنجو منهن جهلي سوچڻ لڳي. پيار ۽ پيار جي سٻنڌ بہ ڪهڙي نہ عجيب لذت ڀري چيز آهي، جو ان جي مائٽ سان، اسان کي هر شئي پياري ۽ وڻندڙ لڳي ٿي. هر ماڻهو زندگيءَ سان پيار ڪرڻ لڳي ٿو. اها ئي امان آهي، هونءَ صبح جو اٿندي آهي تہ نماز کان وٺي نيرن پوري ٿيڻ تائين ٻارن کي پٺي ڇهڙون ڏيندي آهي ۽ هاڻي ڪيئن نہ سيني تي ٻلهار نهار ڪري وڃي مصلي تي ويٺي آهي..."

"اٺي امڙ ککي ماءُ، توسان آهي تہ خير، ٻڙي پهر ٿيو اٿئي وضوءَ ڪي، جڻ جمي وئي آهين، جلد ڪر جاڙ سج ايريو." مائس پهرين رڪعت ڪانپوءِ سلام ڦيريندي چيو.

انهيءَ آواز جڻ ڪيس گهري ننڊ مان ڌونڌاڙي اٿاريو. جلد جلد وضو ڪري، پوتي ٺاهي، مائس جي پاسي کان، پٽيرو مصلو ٺاهي وڃي نماز ۾ ويٺي ۽ نيت ٻڌي چپن ۾ الحمداللہ شروع ڪيائين. سندس چپ مشين وانگر چرڻ لڳا، پر ذهن ۾ سُر سُر ٿي، پيار بہ ڪهڙي نہ عجيب شئي آهي.....

"اٺي امڙ" هن ماءُ جا لفظ ذهن ۾ ورجايا، انهن لفظن جي چوڻ جي ڍنگ ۾ ڪيڏو نہ اونهو ۽ ڳتيل پيار پريل هو ۽ چاهت جو جذبو. پيار جي ميلاپ ۾ اها ڪهڙي خاصيت آهي، جو اهو مامتا کي بہ اياري ٿو ۽ وڏيڪ زنده رهڻ جي آس کي پيدا ڪري ٿو! پيار ڪانسواءِ زندگي زهر آهي- سندس ذهن ۾ سُر سُر وڌندي رهي ۽ ٽتل بند ڪانپوءِ، چڙواڳ سيلاب وانگر، خيال پلٽجڻ لڳا. ٽي سال اڳ، هن کي پنهنجي شاديءَ واري رات ياد آئي. سڄو ڪمرو خوشبوءَ سان ٽٻٽار هو ۽ مڙس جي اچڻ کان اڳ اڻ ڄاتل خوف مٿس حاوي هو. ان وقت ڪيس ننڊپڻ جي اها رات ياد آئي هئي، جڏهن هن چوريءَ چوريءَ در جي ٽنگ مان، پنهنجي ماءُ پيءُ کي اگهاڙو ڏٺو هو ۽ انهن جي خلاف نفرت ۽ ڌڪار سندس جسم جي رڳ رڳ ۾ پيهجي وئي هئي. اهو واقعو ياد اچڻ سان، ڪيس شاديءَ کان نفرت ٿيڻ لڳي هئي. در جو چيڪٽ ٿيو، چيڪٽ ٿيڻ سان، سندس دل جي ڌڙڪڻ اوچتو تيز ۽ دماغ ماؤف ٿيڻ لڳو. گهوٽ اندر آيو. هن ڪيس پيار ڪرڻ شروع ڪيو. ڪيس ان مان بڇان اچڻ لڳي، گهوٽ جي هٿ چراند وڌندي رهي، پيار ڀريا ٻول، پر انهن مان سندس دل کي ڪوبہ ڇهي نہ سگهيو. چميون، هوءَ انهن ۾ جهجڪ محسوس ڪري رهي هئي. گهوٽ جا هٿ سندس لسي بدن تي ترڪڻ لڳا، آهستي آهستي هيٺ ٿيندا ويا، ارهن کان هيٺ، پيٽ تي ڦري، ٽڌڙا ڪڍي،

هيٺ سرڪڻ لڳا- آهستي آهستي. ڪيس ڪجهہ تبديليءَ جو احساس ٿيڻ لڳو. اهو احساس تہ هٿن جي ڇهاءَ ۽ ٻاڪر مان ڪيس ڪجهہ مزو اچي رهيو آهي ۽ اهو احساس تہ نفرت ۽ خوف جي مٿان هڪ اڻ ڄاتل لذت ڇانئجڻ لڳي آهي. اها لذت آهستي آهستي وڌندي وئي. ڪيس لڳو تہ ڄڻ اها اڻ ڄاتل لذت، سندس جسم جي ڪن ڳجهن حصن ۾ ڍيل هئي جا هاڻ آهستي آهستي پڌري ٿي رهي هئي. اهو لطف وڌندو رهيو ۽ هوءَ بيخود ٿيندي وئي، سندس انگ انگ مان ٻي ڇين خواهش تڙپي اٿي. سندس سڄي بدن ۾ هڪ سياٽو ايريو. جنهن منهن ڪان ٿيندو. پنين تائين ڏوڏي چڙهيس. سندس جسم جي ٻوٽي ٻوٽي ٿڙڪي اٿي. بدڪو ڏٺي. گهوٽ ڪي ڇهڻي وئي هئي.

اهو ياد ايندي. نماز ۾ ويٺي ويٺي سندس سڄي بدن ۾ سياٽو ڊوڙي ويو. ٻانهن سان ڇاتيءَ هٿ تي رکيو ويٺي هئي. تن ڪي وٺي زوريءَ ڀڪوڙيائين. ڄڻ ڪنهن ڪي ٻاڪر ۾. اندرين اڌمي وچان. ٻاڻ ڏي ڇڪيندي هجي.

"اٿي اما ڪڪي ماءُ. مٺي چاق تہ آهين؟ هيءَ توکي صبح لاڪر ٿيو ڇا آهي؟" ماڻس جا نماز پوري ڪري، ڪڏهوڪو رڏٺي ۾ ڇانهہ ٿاهي رهي هئي، تنهن جي سڏ ڪيس سڄاڳ ڪيو. هن محسوس ڪيو تہ هوءَ نماز ڇڏي الاءِ ڪيڏانهن وڃي نڪتي آهي. ڪنڌ کي جهٽڪو ڏنائين، ڇپن ۾ پٽڪيائين 'نعوذ باالله. مٺو شيطان'، وري منڍ ڪان الحمد شروع ڪيائين. جيئن تيئن رڪوع مان ٿيندي سجدي ۾ وئي، اٿي ويٺي.

'آخر امان ڪان مون کي ايڏي نفرت ڇو آهي؟ هن مون کي پاليو آهي. مان بہ تہ هاٿي ماءُ آهيان، پنهنجي ڪڪي جي نيپاچ لاءِ ڇا ڇا سهٽو پيو اٿم. امان بہ تہ اهو ئي سٺو آهي' پوءِ بہ مون کي ڪڏهن ڪڏهن امان ڪان چڙ ڇو ٿي وٺي؟

هوءَ ويٺي ويٺي پنهنجو پاڻ ڪان سوال ڪرڻ لڳي، پر ان جو جواب ڄاڻڻ ڪان اڳ، ماڻس جو اڻ لکي همدردي، ڏيا. مامتا واري ڳنڀير چهري جو تصور اچي ويس. سندس منهن تي ڏک جا تاثر ايريا. ڳلو ڀرجي آيس، اکيون ڀڃي ويس. ڇپن ۾ پٽڪيائين. 'امڙ، او منهنجي جيجل! منهنجي مڙس کي تو تہ ماريو ئي ڪونہ آهي. پوءِ جڏهن توکي صبح جو وهنجندو ڏسي، ان جو مطلب سمجهي. خبر ناهي ڇو توکان ساڙ محسوس ٿيندو اٿم. هيءَ تہ پنهنجي پنهنجي تقدير آهي جيجان!' نيٽن جا ڳوڙها ڳمڻ تي آيس تہ زوريءَ

اکيون پيچي، هيٺئين چپ کي چڪ هڻي ڳيت ڏئي، تري آيل ڳوڙهن کي پيئڻ
جي ڪوشش ڪيائين.

"هن ڇوريءَ کي اڄ الاءِ ڇا ٿيو آهي، وِيٺي وضوءِ تي ته پهر ڇڻ،
بيٺي نماز ۾ ته ڄڻ ڄمي وئي آهي." سندس ڪن تي ماڻس جو آواز پيس.
ماءُ جا اهي لفظ ڪيس ايڏو ته اگرا لڳا، جو بچان اچڻ لڳس. چند لپڪ اڳ،
جو ماءُ لاءِ پنهنجائپ جو جذبو اڀريو هوس، سو مٺجي نفرت ۽ چڙ ۾ تبديل
ٿي ويو. ڪيس ساڙ محسوس ٿيو.

جيئن تيئن نماز پوري ڪري ٻهاري ڪنيائين. پهرين صفي کي ٻهاري
ڏيڻ لڳي. پر ڪم تي دل نه وريس. ڪيس هن روز روز جي ڪم مان ڪوفت
ٿيڻ لڳي. روز مشين وانگر، اٿي، نماز پڙهي، ٻهاري ڏيڻ، ٿانو ملڻ، پوءِ ٽوپو
ڏيڻ، زندگي تيليءَ جي گهاڻي وانگر پئي ڦري، جنهن ۾ رڻ ست، سڀ
ڏينهن جي پورهئي ۾ چوسجيو وڃي. ڪيس سامهون گهر واري نينگر
خورشيد جيڪا ڪاليج ۾ پڙهندي آهي، ياد آئي "ڇوري ڪهڙي نه الهڙ
آهي. چيلهه کي موڙو ڏئي، سينو سيڌي هلندي آهي ته جواني تيز ڦوهاري
وانگر اڇلون ڏيئي ٺمندي اٿس. اٿس ڪو الڪو! ڇسڪندڙ ٺيڊي ڪپڙا پائي
هلندي آهي، ته ڄڻ پنهنجو پاڻ کي ڪنهن جو مٽ ئي نه سمجهندي آهي.

محسوس ٿيس ۽ پنهن وٽ جڻ ڪنهن چڪ وڌا هجنس. ڀاري ڏيندي چوڌاري نهارڻ لڳي. ساڳيون ئي شيون، ساڳين جاين تي پيل هيون، جيئن ننڍي هوندي کان، هن گهر ۾ ڏسندي آئي هئي. پر هن کي پنهنجي ئي هن گهر ۾ ڪجهه اجنبيت محسوس ٿيڻ لڳي، ۽ پنهنجو پاڻ کي هن گهر ۾ مهمان سمجهڻ لڳي. اچانڪ منجهس خواهش ايري ته، هن کي پنهنجو گهر هجي، جتي هوءَ گهرڌياڻي هجي، هن کي پنهن جو گهر ياد اچڻ لڳو، ۽ سندس دل ۾ لاشعوري طور هڪ چڪ ڏيندڙ سڪ پيدا ٿي ته انهيءَ گهر کي ڏسي.

اجا ڀاري ڏيندي، ورانڊي جي اڌ تي پهتي هئي ته ماڻس سڏ ڪيس، "اڻي امان، اچ ڪڪي کي ماني کاراءِ."

ڀاري ڦٽي ڪري رنڌڻي ۾ آئي، سندس ڪڪو روئي رهيو هو، "بابا کي ماني ڏئي اچان؟" هن پنهنجي پٽ تي مٺاڃري نهار ڪري، سامهون چلهه جي پرسان ويٺل ماءُ کان پڇيو.

"نه، مان پاڻهي ٿي ڏئي اچانس، تون پنهنجي نينگر کي سنڀال، صبح مرداني رينگڻ شروع ڪيو اٿائين." ماڻس ائين چئي، ماني دٻڪيءَ تي رکي، هڪ هٿ ۾ ڪٽي بئي هٿ ۾ چانهه جو ڪوپ جهلي، مڙس کي ڏيڻ لاءِ اٿي. هن ماءُ جي منهن ۾ ڏٺو، اهو پيار وچان ڀڪيو پئي، ماني کڻڻ جي انداز کي ڏٺو، ان ۾ چاهت هئي، سندس هلڻ جي چال کي ڏٺو، ان ۾ جوانيءَ واري چنچلتائي پئي جهلڪي، مانيءَ کي ڏٺو، اڄ معمول کان وڌيڪ گيهه پيل هيس. هڪ دفعو وري ذهن بولاٽي کاڌي، اندر مان ڪروڌ، ساڙ ۽ بغض سر سر ڪري ايرڻ لڳس.

سندس ڪڪو رينگي رهيو هو. سندس توجه اوڏانهن ڇڪي. مانيءَ تڪر پچي، پٽس کي بيدلو، مٿي تي هٿ ڦيري، مٺاڃري ٻچڪار ڏئي چيائين، "ڪاءُ. شاباش پٽ کي." پٽ کي ائين مٺاڃرو پيار ڪرڻ، کيس ڪجهه عجيب ۽ اندر ۾ جڻ ڪجهه چيندڙ لڳو ۽ اهو کيس پلءَ پت محسوس ٿيو ته سندس پيار رکو، مامتا جي جذبي کان وانجهيل ۽ کوکلو آهي. پر اهو احساس به مٺاڃرو هو، ان کان وڌيڪ شدت سان، کيس ائين لڳو ته، سندس اهو پٽ دل جو ٽڪرو نه، پر هڪ بوجه آهي، جيڪو مٿس زوريءَ مڙهيو ويو آهي. جنهن کي هوءَ کڻڻ لاءِ مجبور آهي.

ماڻس موٽي اچي چيلهه جي پرسان منجهيءَ تي ويٺي. ان جي پنيان سندس ننڍو ڀاءُ، ڳچيءَ ۾ ڪتابن جو ٿيلهو وجهي، ڳوهيل اٺي واري پاٽ

لتاڙي، اڇي ماءُ جي هنج ۾ ويٺو ۽ رڙ ڪري چيائين، "امان، خرچي ڏي."
"جهل خرچي، منهنجا پرين." ماءُ، پٽ جا ٻنهي هٿن سان ڳل وٺي، پنهنجي ويجهو آئي. سندس نرڙ تي چمي ڏني، رئي جي پلاند مان ڏهه پيسي ڪڍي، سندس ننڍڙي هٿ جي ترئَ تي رکندي چيو، "سنڀالي وڃ اسڪول پٽ. روڊ تي متان لارين وارا. ائين تا هلائين جو جڳ جهان جي خبر ڪانه تي پوين." ۽ وڏيڪ ٻچي کي آسيس ڏيندي چيائين، "چڱو هاڻي الله نگهبان." پٽ کي ويندي ماڻس ڏٺو. سندس نيڻن ۾، مامتا وارو مقدس پيار ۽ مستقبل لاءِ نيڪ خواهشون ڀريل هيون.
ماءُ کي پنهنجي پٽ سان پيار ڪندو ڏسي. هن کي دل ۾ وڏ ڏيندڙ ڇهڪ آيو. جيتوڻيڪ اهو سندس پاءُ هو. پنهنجي پٽ کي ڏنائين. جيڪو هڪ اک تي پنهنجو ابتو هٿ رکي، هوڏ ٻڌي، منهن سڄايو سڏڪا ڀري رهيو هو. ڪيس هڪ ڇبي آئي. ستل مامتا جو جذبو ٻڙڪو ڏئي اڀريو. اهو جذبو جيڪو اندر ئي اندر، جلندڙ اگ ۾ جلي جلي رک ٿيندو پئي ويو هو.
"ڪاءُ منهنجا سدورا پٽ. شابي منهنجا منڙا." نانس نينگر کي پيار وچان ٻچڪار ڏئي پرچائڻ لڳي. پٽس لاءِ ماڻس جو اهو پيار ڪيس دل ڏاريندڙ طنز ۽ ذلت ڀري خيرات لڳي. سندس رت ڄمي ويو. اچانڪ خود بخود سندس هٿ اٿيو. نڪاءُ ڏئي پٽس جي ڪچڙي ڳل تي ٺهڪو ٿيو. ڳل تي چنبي جو ڳاڙهو نشان ٿي ويٺو. چماٽ سان گڏ سندس وات مان نڪري ويو. "ٻري ويا تو ته زندگي زهر ڪري ڇڏي آهي، متا موت به نتو اچئي." سندس آواز ۾ روئڻهارڪي لرزش هئي.
"آئي مئي، خير گهر. ابهم آهي نيٺ ته تيسو ٻار جو ڪم آ." ماڻس ڪيس ڇڙٻ ڏني ۽ ڏوهٽي جا ڳوڙها اگهندي وڏي پيار ۽ پاٻوهه مان چوڻ لڳي: "نه منهنجا لال، مان گهور وڃانءَ. آ، تون مون ڏي آءَ." ائين چئي، ٻئي هٿ اڳتي وڌائي ٻانهون ڊگهيون ڪري، ڏوهٽي کي ڪڇڻ لڳي. اها هن کي هڪ چتر لڳي: جنهن ۾ انبار طعنن تنڪن جا هجن. هن پٽ کي ماءُ جي هٿن مان ڦري، ٻاهر اڱر ۾ اڇي کٽ تي سٽيو ۽ ماني ٽڪر سندس وات ۾ وجهندي، اندر جي ٻاهه مان چيو. "هان وٺ ڏر. مٿو پاڻ ته مري ويو. هي جزا مٽي ۾ هٽي وڃي." ڪيس سيني ۾ هڪ بوجهه محسوس ٿيو. مٽي کي ڦيري آيس. اکيون ڀرجي آيس. ڇڻ اکين مان پاڻي نيسارا ڪري وهندس. سندس دل چيو. وڏيون وڏيون اوڇنگاريون ڏئي روئي ڌاهون ڪري، اهڙيون اوڇنگارون. جيڪي جوان جماڻ مڙس جي موت تي ڪيون

هٽائين. اندر جي گهراين مان زور سان اوچنگاريون ڏئي رڻ جي ڀرپور خواهش هيٺ، هينئن ۾ ڇپي ڏينڌڙ هڏڪي آيس. پر هوءَ روئي نہ سگهي. سواءِ ان جي جو سندس اکين مان ٻہ ٽي ڳوڙها سرڪندا، ڳلن تان وهڻ لڳس ۽ هن اکيون ۽ اهي ڳوڙها رئي جي پلاند سان اگهي. نڪ ۾ آيل گوبي کي هٽ ۾ زور سان سٽڪي ٿهڪو ڪري اڇلايائين، جيڪو يت تي تڦجي پيو ۽ آهستي آهستي هيٺ رڙهڻ لڳو.

سج ڪافي مٿي چڙهيو هو. معمول پٽاندر ماني ڪائي هوءَ رڌڻي ۾ نيرن تي ٿڦيل ٽانون کي ڌوئڻ لاءِ ويٺي. ماٽس ماني ڪري، رڌڻي مان اڳئي اٿي اڱڻ ۾ آئي هئي. هن راتوڪو کيرهاٺو گلاس کڻي ان ۾ اجان چار ملي ئي مس تہ ماٽس رڌڻي ۾ آئي. پنهنجي منهن تي پيار ڳاڏڙ همدردي جو تاثر آئي. سندس منهن ۾ غور سان ڏسي چوڻ لڳي، "اما رضو!"

"هون..... " هن رڪائي مان وراٺيو.

"توکان هڪ ڳالهہ پڇان؟"

"ڪهڙي؟"

"هي مڙس جي مرڻ ڪانپوءِ ڪڏهن توکي چا ٿي تو وڃي" ماٽس ڏک وچان ڌيمي چوڻ لڳي، "اما، اها تہ رب جي رضا هئي، يلا ان تي ڪنهن جو وس هو. ڌيءَ، مون ڪان تنهن جي اها حالت ڏٺي نٿي ٿئي. تون مون کي ڏس، آخر توکي روڳ ڪهڙو آهي؟"

"ڪجهہ بہ نہ، اما." ن مٺاڇري نموني ورندي ڏني پر دل کي ڪا سٽ آيس.

"نہ امڙ، ڪو تہ روڳ اٿئي. چا مون کي بہ ٻڌائڻ ۾ شرم ٿي محسوس ڪرين. مان تہ تنهنجي ماءُ آهيان." ماٽس سندس منهن ۾ چتائي ڏٺو.

"نہ نہ اما، ڪجهہ بہ ناهي. بس اُهئين ڪڏهن ڪڏهن طبيعت ملول ٿي ويندي آهي." هن ڪند هيٺ ڪري، هينئين چپ کي چڪ هڻي وراٺيو.

"بس اُهئين چا؟ ماٽس تکڙو حجتي سوال ڪيس. وري ڪجهہ ڏيري ۽ پاٻوهہ مان چيائين، "ڪجهہ تہ آهي ڌيءَ. يلا چري ماءُ ڪان بہ لڪائين ٿي؟" ماٽس پيار ڀرين نگاهن سان منهن ۾ ڏٺو.

"يلا-؟" گهڙي پلڪ رڪي، ماٽس سندس منهن ۾ نهاري "يلا" لفظ تي ڪجهہ زور ڏئي چيو.

"يلا-" ڪانٽس چرڪ نڪري ويو. وري ڌيرج سان چوڻ لڳي.

"نہ امان، ڪجهہ بہ ناهي." سندس منهن تي لڄ وچان لالائي پکڙجي وئي، سيني ۾ اندر جڻ بيتل پاڻيءَ ۾ ڪنهن پٿر اڇليو ۽ ان ۾ اوچتي چرپر ٿي. ڪنڌ شرم وچان هيٺ جهڪي آيس. بدن کي ٿورو لوڏي، مٿي تي پوتي چڱيءَ طرح سرڪائي انهيءَ کي ٺاهيائين.

رڌڻي ۾ پٽي ماءُ- ڌيءُ خاموش هيون.

"ٿانو مان ٿي ڌئان تون ڪکي کي ڪٽي وهنجارينس ۽ تون بہ وهنج. رن منهن ٿي سچائي چڙهيو ٿئي." ماڻس خاموشي ٽوڙيندي کيس گهري پيار پرين نظرن سان ڏسندي چيو.

"نہ اما، ٿانو ڌوئي وڃي وهنجان ٿي." هن رڪائي مان چيو.

"اٺ منهنجي سدوري." ماڻس سندس مٿي تي هٿ رکيو ۽ ٻاراڻي نموني کيس ڀاڪر وجهان چيو.

رڌڻي مان ٻاهر اچي هن ڪکي کي ڪنيو ۽ نل مان پاڻيءَ جي بالٽي ڀري غسلخاني ۾ گهڙي. ڪکي کي هيٺ وهاري پاڻ ڪپڙا لاهي ڪليءَ ۾ ٽنگڻ لڳي. ڪپڙا لاهيندي دل ۾ چوڻ لڳي، "مان بہ ڪهڙي نہ خود غرض آهيان اجايو ٿي امان کان جلان." ڪجهہ پلڪ خاموش رهي وري چوڻ لڳي، "امان نيٺ بہ نہ عورت آهي تنهن کان سواءِ ماءُ. کيس نہ ڇهي ايندي تہ پيو ڪنهن کي ايندي." 'يلا-' هن ماءُ جا لفظ ورجايا، ان جو مطلب ڇا ٿي ٿي سگهيو. منهن جي اندر جو روڳ پروڙي ورتائين. ها، نيٺ بہ عورت آهي. سندس منهن تي ڳاڙهاڻ آئي بدن ۾ حرارت محسوس ٿيس. پنهنجي ننگي بدن کي ڏنائين ڪجهہ عجيب محسوس ٿيس. نرڙ اڳيان آيل وارن کي ڪنڌ جو جهٽڪو ڏئي پوئتي هٽايائين. پنهنجو ڪاٻو هٿ منهن تي آئي ڳٽي تي ڦيرائڻ لڳي. ڳٽو گرم لڳس. هٿ آهستي آهستي هيٺ سرڪڻ لڳس. ڪنڌ ڪان ٿي بغلن وٽ آندائين. پوءِ ارهن جي ٻنڊڻن وٽ آگر ڦيرائڻ لڳي، سڄي بدن ۾ گرمي وڌندڙ محسوس ٿيس. ڪاڻ جي ٽاڪيءَ تي اوڪڙو ٿي ويٺي. هٿ جي هن ڇهاءَ سان سندس بدن ۾ حرارت وڌندي رهي ۽ هڪ عجيب قسم جو سرور اچڻ لڳس. هٿ جي ڇهاءَ سان اهو سرور وڌندو ويس ۽ اڪيون ڏيري ڏيري پورجڻ لڳس. اوچتو سندس پوري جسم ۾ ڪتڪتائي ڏيندڙ ڏڪڻي ايري جنهن سڄي بدن کي لوڏي ڇڏيس. اکيون کوليائين سندس ڪکو پاڻيءَ سان ڪيڏي رهيو هو. ڪکي جي پاڻيءَ ۾ هٿن جا ٿاڦوڙا هڻڻ ڪري پاڻيءَ جا ڇنڊا کيس پئي لڳا. انهن مان زندگي بخشيندڙ لطف آيس. پٽ جي بيپرواهيءَ سان ڪيڏڻ ۽ پاڻيءَ جي ڦٽڪڻ ۾ گد گد ٿيڻ

گيس ڏاڍو وڻيو. پيار جي اندروني جذبي جي شدت وچان جهٽ ڏئي پٽ کي ڪنيائين ۽ ڇاتيءَ ۾ لڪائي ڇڏيءَ تي پيار ڀريون ٺڪيون هڻڻ لڳس. وري پٽ جا ڳل پنهنجي ڳلن سان ملائي سندس ڳٽن تي، چپن تي، نرڙ تي، اکين تي چميون ڏيڻ لڳي. گيس لڳو سندس اندر ۾ ڪا بي چين هلچل آهي. مضطرب آندمانڌ آهي. ڪو طوفان آهي. هن پوري قوت سان پنهنجي ٻچي کي ڇاتيءَ ۾ ملائي هڪ ڪري ڇڏڻ چاهيو. هوءَ جذبات جي انهيءَ طوفان ۾ پيار جي ٿڪين ڪاڻ ۾ مگن هئي ته مٿان ماڻس جو سڏ ٿيس، "آئي رضو، دير لاتئي، ٻيو پاڻي کپئي؟"

"نه اما، اجهو آيس." هن اندران ورندي ڏني.

"ماءُ جي آواز تي هڪ دفعو وري گيس پنهنجي ۽ ماڻس جي وچ ۾ ماءُ- ڌيءُ اجا به وڏيڪ عورت- عورت جي وچ ۾ پنهنجائپ واري گهري جذبي جو احساس ٿيڻ لڳو، ۽ دل ۾ چيائين، "اما ضرور بابي سان ڳالهه ڪري سندس لاءِ ڪٿي ڳالهيون هلائيندي. پر ڪٿي؟" هوءَ ويچار ۾ پئجي وئي ۽ خيال ئي خيال ۾، پنهنجن ويجهن مائٽن جا ڇڙا ڇانڊا مرد نظر مان ڪڍڻ لڳي. ممو، سندس سوٽ ممتاز. جاٺو جوان، هلندو آهي ته مڙدانگي انگ انگ مان بکندي اٿس. پر، پر هن ته شاديءَ کان ئي مرڳو انڪار ڪري ڇڏيو آهي. ماسيءَ جون ٽي نينگريون ساماڻيون ويٺيون آهن انهن کي به ٺپ جواب ڏئي ڇڏيائين. وڏي ماسات جا ته وار به اڇا ٿي رهيا آهن. ٻيو ڪير آهي؟ هوءَ پنهنجن مائٽن جي ڪنوارن مردن کي هڪ هڪ ڪري نظرن مان ڪڍندي وئي. پر ڪنهن نه ڪنهن ڪارڻ سيني مان نا اميد ٿيندي وئي. اچانڪ سندس ذهن ۾ هڪ چهرو اڀريو. عبدو لالي جو، جيڪو سندن گهر جي سامهون هڪ ننڍڙي مانڊڻي ڪولي ويٺو آهي ۽ ان تي ننڍيون ننڍيون ريزڪي شيون وڪڻي پيٽ گذران ڪندو آهي. "ڪو گهرگهاٽ به ڪونه اٿس، سمهندو به انهيءَ مانڊڻيءَ ۾ ئي آهي. آهي شايد ڇڙو ڇانڊو، مٺو گهوري ته کيڻ ڏسندو آهي، جڏهن به ٻاهر ڪيڏانهن وڃڻ وقت گهٽيءَ مان لنگهندي آهيان. هوٺڻ به سڄو ڏينهن ٻيو مان جي دريءَ ۾ تڪيندو رهندو آهي." سندس دل ڪجهه ڌڙڪڻ لڳي ۽ لالي عبدوءَ جي شخصيت ۾ پاڻ ڏانهن ڇڪ محسوس ڪيائين. "شايد منهنجي لاءِ ٻيو واجهائيندو آهي" پر- اوچتو نراسائي ۽ ياس جي پاڙي وانگر سندس جسم کي وڪوڙجڻ لڳي. "پر هو ته ڏاريو آهي، ذات ته ڇا قوم به ڏاري آهي." نا اميديءَ جي سمنڊ ۾ غوطا کائيندي، گيس پنهنجي انتهائي مظلوميت ۽ قيد هجڻ جو

احساس شدت سان ٿيو. "آخر عورتن سان ايڏو ظلم ڇو؟" هوءَ سوچڻ لڳي. "مرد ته چار شاديون به ڪري سگهن ٿا. پر عورت لاءِ بيوه ٿيڻ به عيب آهي. نه نه. هي انصاف ناهي. الله سائينءَ وڏو ظلم ڪيو آهي. شايد......." هوءَ ڊڄي ڊڄي سوچڻ لڳي. "شايد الله سائين به مرد آهي. نالو ته مردن جهڙو اٿس ۽ نبي به سڀئي مرد موڪليا اٿئين." ڊپ سندس عضوي عضوي ۾ ٻيهندو ويو. وار ڪانڊارجي ويس ۽ اچانڪ وات مان نڪري ويس. "نعوذ باالله. هي مون ڇا چيو. هي ته ڪفر آهي. يا منهنجا رب مون کي معاف ڪري ڇڏ." پر کيس تعجب وٺي ٿو ته انهيءَ معافيءَ ۾ اها دل جي سچائي ڪانه آهي ۽ کيس لڳو ته جيڪو ڪجهه چيو اٿائين. اندر ئي اندر مان اها گواهي پئي ملي ته سچ اهو آهي. متاجري دل سان پٽڪي. "پر اهو ته ڪفر آهي." جڏهن اندر ئي اندر مان کو چويس ٿو. "هو ته سچ آهي. نيٺ عورت سان اها بي انصافي ڇو؟"

هن هڪ ڊگهو شوڪارو ڀري پاڻيءَ جو ڪٽورو مٿان لاتو. وهنجي ٻاهر نڪتي. ماٽس جي غيرمعمولي همدرديءَ نما پيار هڪ دفعو وري کيس سونهري اميدن جي دنيا ۾ آڻي ڇڏيو.

رات جا ڏهه کن ٿيا هئا. هرڪو ماني کڻي ڪائي، پنهنجي کٽ تي سٽو پيو هو. ماٽس، پٽس کي زور پئي ڏنا. سمورا ٻار ننڊ پئجي چڪا هئا. هوءَ جاڳي رهي هئي. سڏو سنئون ليٽي ٻانهن اکين تي رکيو سٽي پئي هئي. اندر ۾ آنڌ مانڌ هيس. ماٽس ڏانهن ڪن لايو سچو ڌيان اوڏانهن ڪري ڇڏيو هئائين ته سندس لاءِ ماٽس ڇا ٿي چوي. پر ماٽس خاموشي سان مڙس کي زور ڏيندي رهي. کيس ماءُ جي خاموشيءَ تي ڏاڍا جڳ پئي آيا ۽ اندر جي اڻ تڻ بي چينيءَ جي روپ ۾ وڌڻ لڳي.

ماٽس اٿي، سندس پير ۾ اچي ڪجهه پلڪ کيس ڏسي اڳتي وڌي بدنو کڻي غسلخاني ڏانهن وئي. شايد کيس جاچيائين پئي ته ننڊ ۾ آهي يا سجاڳ. ماءُ جي اچڻ تي هوءَ چپ ماري اٿين پئي رهي جڻ واقعي ننڊ هجيس. ماٽس موٽندي ٻيهر کيس ڏٺو ۽ پوءِ مڙس سان وڃي گڏ سٽي.

"رضوءَ پيءُ، ڪجهه رضوءَ جي باري ۾ سوچيو اٿوَ. نينگر اجا ته جوان آهي......." هيءَ ماٽس جو آواز هو. ماءُ جا اهي لفظ ٻڌي ڪانٽس هڪ وڏو ساهه نڪري ويو. جڻ اهو ساهه اندر سانڍي رکيو هئائين.

"ها، مون کي به سندس الڪو آهي. پر......." هيءَ پٽس جو آواز هو. سندن ڪن وڌيڪ ڪڙا ٿيا.

پر ڇا، ڪٿي ڪو ٻلو ڪرينس، نينگرين لاءِ ڪي مڙس ڪٿا."
مائس چيو ۽ پاسو ورائي هڪ تنگ مڙس جي ٽنگن تي ٻيٺي ڪري رکيائين.
"رضوءِ ماءِ، اهو وقت ويو جڏهن نينگرين لاءِ مرد سڪندا هئا. تون پائين تي تہ مون ڪو پنهنجي ليکي گهٽايو هوندو."
"چو، ڪنهن سان ڳالھ چوري اٿئي ڇا؟"
"ها. معوءِ ماءِ ڪي چيم ممتاز لاءِ، پر تپ جواب ڏنائين. چي نياڳي آهي."

پيءُ جا اهي لفظ ٻڌي سندس دل تي ڇڻ پٽڙ ڪريو. سموري بدن جون رڳون شيڪجي آيس. پر پاڻ تي ضابطو رکندي چپ رهي ۽ ڪن ڏئي ٻڌڻ لڳي.
"پر نيٺ تہ منهن سر ڪبس."هيءَ مائس هئي.
آخر مان کهڙو ڪارو منهن ڪيان، ٻن- ٽن هنڌن ڳالھ چوري اٿم، پر هر هنڌ جواب. هڪ تہ ڇوڪري جو پيءُ، وري ڳالھ بہ مان چوريان، آخر جڳ جهان ڇا چوندو. مان تہ نا اميد ٿي پيو آهيان. رضوءِ ماءِ، پنهنجي پنهنجي قسمت آهي. ڀلا اسين ڪري بہ ڇا ٿا سگهون. پنهنجو گهر اٿس، زندگيءَ جا چار ڏينهن ڏک سک ۾ گذاري وڃي پار پوندي...." پٽس جي ڳالهائڻ ۾ ڪجھ ترشي ۽ نراسائي هئي.
مائس چپ رهي ۽ پٽس وڌيڪ نہ ڳالهايو.
ماءِ، پيءُ جي اها خاموشي ڪيس ڪائڻ لڳي. اکين آڏو اوندھ اچڻ لڳس، سندس زندگي هڪ جلندڙ ڪورو لڳي، جنهن ۾ پنهنجو پاڻ ڪي جلندو محسوس ڪيائين. پاسو ورائي ماءِ، پيءُ واري ڪٽ ڏانهن منهن ڪيائين ۽ اڌ اکيون کولي ڪين ڏسڻ لڳي. مائس پٽس ڪي ٻڪ وجهي ستي پئي پئي هئي. اکيون ٻوٽي پاسو ورائي ير ۾ سُتل پٽ ڪي ڀاڪر پاتو، پنهنجو ڳٽو ڪڪي جي ڳٽي تي رکيائين ۽ اکين جي ڪنڊن ڪان خاموش ڳوڙها وهڻ لڳس، جي ڳٽن تان وهندا وهائي ۾ جذب ٿيندا ويا.

– چوڏس 1975ع

حقيقت ۽ دوکو

ڊاڪٽر قمرالدين: شهر جي مشهور ۽ سٺن فزيشن مان هڪ ذهين ۽ هوشيار. ڪڻڪ رنگو. جسم جي متناسب بناوت ۽ خدوخال ڪري، پرڪشش شخصيت. ڳنڀير ۽ سنجيدو. آزاد خيال ۽ شريف النفس. پنهنجي پيشي سان لڳاءُ رکندڙ. ايماندار ۽ انسان دوست هجڻ ڪان مشهور. شهر جي مٿين معزز شخصيتن مان هڪ. پر پنهنجي حيثيت جي حلقي ۾ بنهه گهٽ هلندڙ. ذاتي دوستن جو حلقو بلڪل نه- سواءِ زميندار رئيس قربان عليءَ جي. جنهن سان ميٽرڪ تائين هم ڪلاسي هجڻ ۽ هينئر سندس فيملي ڊاڪٽر هجڻ جي ناتي دوستاڻا تعلقات. سي به تڪلف جي حد تائين. زندگيءَ جو هڪ 'روٽين' (Routine) گهر- ڪلينڪ- مريض- مطالعو- ٻارن سان پيار- آچر جي ڏينهن آرام. جنهن ۾ پنهنجي مختصر ڪٽنب- زال امينه، نوجوان پٽ اڪبر، تيرهن سالن جي ڌيءَ ڪلثوم ۽ ٻن سالن جي ڪڪي ساڻ ڪري ڪنهن تفريحي هنڌ تي ويندو آهي.

صبح جو پنهنجي مثالي ڪٽنب سان گڏ نيرن ڪرڻ ڪان پوءِ ڪلينڪ ويندو آهي. وري هڪ بجي اچي سائن گڏ منجهند جي ماني ڪائيندو آهي، آرام ڪندو آهي. شام جو ڇهين وڳي ڪلينڪ. وري رات جي ماني ڪٽنب سان گڏ. رات جي ماني ڪان پوءِ ڳپل مهل تائين جاءِ جي اڳيان لان ۾ يا ٻاهر خالي روڊ تي پسار ڪندو آهي. پسار ڪان پوءِ پنهنجي ڪمري ۾ اچي پڙهندو آهي- ڪيسن تي ويچاريندو آهي ۽ ڪتابن کي 'ريفر' (Refer) ڪندو آهي. سندس ڪمرو: سادگيءَ سان هر شي رکيل. بڪ شيلف جي مٿين تختي تي ڪنهن دوائن جي ڪمپنيءَ طرفان ڇپيل ڪيلينڊر؛ ڪجهه دوائن جون شيشيون ۽ ڪجهه رسالا رکيل. ۽ هيٺين خانن ۾ سندس پيشي سان لاڳاپو رکندڙ ڪتابن ڪان سواءِ ادب، فلسفي، نفسيات ۽ سائنس جي مختلف برانچن جا ڪتاب نظر ايندڙ. سڄي ڪمري ۾، در جي سامهون، پٽ جي پوري وچ تي هڪ تصوير ٽنگيل: ڪنهن قطري نظاري جي. ڪمري جي سادي سجاوٽ ۽ ڪتابن مان ظاهر ٿئي ٿو ته ڊاڪٽر قمر ڪيڏو سادو، گهرو ۽ پنهنجي پيشي ڪان سواءِ، ٻين علمن جو مطالعو ڪندڙ آهي، ۽ سندس ڪٽنب هڪ مثالي ڪٽنب آهي.

رات جي ماني ڪائڻ ڪان پوءِ، ڊاڪٽر پيوءِ کي هنج ۾ ڪنيو، ڳل تي چمي ڏنائين. ٻن وڏن ٻارن کي به پنيان اچڻ لاءِ چيائين. اندر ڪمري

ڏانهن ويندڙ زال ڏانهن ڏسي مرڪيائين، ۽ بنگلي جي اڳيان لان ۾ آيو. چهل قدمي ڪرڻ لڳو. اڪبر ڪلثوم به ساڻس گڏ هلڻ لڳا. روز مره جون ڳالهيون ڪرڻ لڳا: ڪاليج جون، پڙهائيءَ جون.... ائين ڳالهيون ڪندا پسار ڪري رهيا ها ته سندس نوڪر بخشو اتي آيو.

چيائين: "صاحب اوهانجو فون آهي."

"رئيس قربان علي"

"قربان علي؟" ڊاڪٽر سوالي انداز ۾ ورجايو. پوءِ آهستي، ڄڻ ڪجهه سوچيندي، پڇڪيائين، "ته رئيس، 'عمرو' ڪري آيو آهي- هون. ڇا ٿو چئي؟"

"چئي ٿو ته فون ڊاڪٽر صاحب کي ڏج."

"هون-" ڊاڪٽر. ڪڪو بخشوءَ کي ڏيندي، وڃڻ ٻارن کي پنهنجن پنهنجن ڪمرن ڏانهن وڃڻ لاءِ چئي، اندر، فون جو رسيور رکڻ کان پوءِ ڪي گهڙيون اتيئي، ڪنهن گهري سوچ ۾ بيٺو رهيو. ۽ پوءِ سوچيندي سوچيندي ٻاهر وڃڻ لڳو.

"ڇاهي" امينه اندران ڪمري مان نڪرندي پڇيس.

"ڪجهه به نه." زوريءَ آندل مرڪ سان وراڻيائينس.

"ڪيڏانهن پيا وڃو؟"

"رئيس قربان ڏانهن."

"ڇو؟ خير ته...." حيرت مان پڇيائينس.

"ها ها." ڊاڪٽر ساڳي زوريءَ آندل بناوٽي مرڪ سان چيو. "ڪا ڳالهه ناهي. رئيس چيو آهي ته ملي وڃ."

"ته هو عمري تان واپس اچي ويو آهي؟"

"ها."

"ڪڏهن؟"

"ڪلهه."

"پوءِ اوهانکي اڄ ٻڌايو اٿس!"

"بس- مان ٿي ٿو اچانس."

"هينئر ڪهڙو ضرور آهي. سڀاڻي ملجوس."

"نه- مان منٽن ۾ ٿي ٿو اچان."

۽ گيراج ڏانهن موٽر ڪڍڻ لاءِ وڌيو.

...... تي سڪهي ٿو. هي ڪائنئون مهينو...... هن ڪيس ٻڌايو هجي، يا هو سمجهي ويو هجي (؟)

هڪ حقيقت نتيجو...... نتيجو...... نتيجو......نتيجو...... نتيجو...... نتيجو..... نتيجو.........بڪواس: 'ڪانسڪوئنس' (Consequence)

'اوهه، آءِ جسٽي فاءِ اٽ' آءِ ڪين جسٽي فاءِ اٽ'....(Oh, I justify it. I can justify it) مون کي ائين ڪرڻ ڪپندو هو. بلڪل، نه ته هوءَ تباهه ٿي وڃي ها. 'ييس اٽ از جسٽي فيل: اٿيڪلي، مارلي، لاجيڪلي'-(yes, it is logically, ethically, justifiable:) ڪوڙ اخلاقي قدر، قانون ڪنهن کي ائين ڄاڻي ٻجهي ختم.... (ڇيڪاڻ)

اف! هي ماٺهو: انڌا- مري پوي ها ته چون ها ڊاڪٽر ڄاڻي واڻي..... مان پنهنجي زال سان محبت ڪيان ٿو هوءَ مون سان. منهنجي نيت ڪڏهن به..... 'لسٽ (Lust) 'نيور نيور' (Never, Never) بلڪل نه ائين ڪڏهن به نٿو ٿي سگهي. ڪڏهن به نه...... پر سوال آهي...."

'اٿبارشن' (Abortion)

هون- اهو ئي 'ساليوشن' (Solution) آهي. 'ييس وڏ آئوٽ دئٽ'..... (Yes, with out that) ذليل رئيس. هنه.

هينئر جڏهن مان وٽس وڃي رهيو آهيان، هو ڇا سوچيندو هوندو: ڊاڪٽر ويساهه گهاتي ڪئي آهي. اعتماد کي ٺيس پهچائي اٿس. ڊاڪٽر ڪميٽو- نه، ڪڇيون گاريون ڏيندو هوندو. هر سنڌي وڏيري وانگر. ذليل انسان تون آهين. تون- انسان ڪش، تون! جنهن پئسن جي هول ۾ هڪ معصوم جي زندگيءَ کي تباهه ڪرڻ کان به ڪونه ڪيٻايو. هڪ معصوم، پياري -- ڊاڪٽر صاحب اوهان کي ڇا ٻڌايان ته مان شهزاديءَ کي ڪيڏو ٿو پانيان.

فرادِ.

-- هوءَ منهنجي زندگي آهي.

-- قاتل. سنڌ جا زميندار: هنن کي گوليءَ سان اڏائجي. گوليءَ سان.......

-- ڊاڪٽر صاحب- ڊاڪٽر صاحب

هي مونکي ڪنهن سڏيو! هي سڀ هلندڙ مون ڏانهن ڏسي ڇو رهيا

آهن!

-- سائين خير تہ آهي، ون- وي جي ابتڙ پيا وجو؟

-- 'اوهہ! 'آءِ ايم ساري' (Oh! I am sorry) مان پنهنجن خيالن ۾ پئي ويس. 'ويري ساري.' (Very sorry)

مان 'نروس' (Nervous) ٿي ويو آهيان؟ نہ نہ-؟ 'گلٽي ڪانشس' (Guilty conscious) مون ڪوبہ گناهہ نہ ڪيو آهي.

لئڪ آف مارل ڪريج (Lack of moral courage)

نو، جو ڪجھ ٿيندو، 'آءِ ول فيس اِٽ.' (I will face it)

هينئر هو مون سان ڪيئن پيش ايندو؟ 'پولائٽلي'.... (Politely) يا-؟ نيٺ تہ وڏيرڪي ذهنيت اٿس. ممڪن آهي- مان خود بي عزتو ڪندو ماٺس

-- ڪورٽ

ممڪن آهي 'سپوز.' (Suppose) 'بٽ اٽ از امپاسيبل..؟(But it is impossible)

ڪورٽ جو ڪمرو

'مي لارڊ انسان جي زندگي ايڏي 'چيپ' (Cheap) ناهي جو- مان آهيان. 'سر، آءِ ايم ڊاڪٽر، ناٽ پيوري ٽين' (Sir I am doctor not puritan) 'ييس سر' (yes sir) - 'سڊڪشن' (Seduction)

نو نو، اٽ از رانگ، اٽ از رانگ، (No, No, it is wrong it is wrong)

'فارنيڪيشن' (Fornication)

There was voluntaryism between....

.understanding

'بٽ سر- آءِ وانٽ ٽو سي،' (But Sir, I want to see)

اوهہ! 'نيور نيور' (Never, Never) ڪڏهن بہ نہ.

'واٽ از موريلٽي' (Wht is morllty) اخلاق خود پنهنجي جاءِ تي 'ويگ ڪانسيپٽ' (Vegue concept) آهي. جيڪڏهن انکي 'رليٽو فارم' (Relative form) ۾ نہ ڏٺو ويندو. محض بڪواس، ڪنهن حد تائين عجيب مذاق. 'اليوشن (Illusion) سر.

The concept of morality should be measured in relation to the vital needs of the perticular rela-

tive circumstances. yes, it is the basic principle of cial what youethical scinces: medicl ethics, or so may classify......

هن مخصوص حالتن ۾... ها سائين، هن مخصوص حالتن ۾، منهنجو اهو فعل قانوني ڏوهه نه آهي.. نه بداخلاقي- نه ويساهه گهاتي. هڪ انساني زندگيءَ جي اهميت کي آڏو رکي مون اهو هڪ.. فرض سمجهي ٿي- هن جي هڪ اهم فطري ضرورت کي سمجهي ٿي- ۽ ها! چاڪاڻ ته مون چاهيو، منهنجي اندر جي آواز هيئن، مون انهيءَ کي هڪ اخلاقي فرض سمجهي ڪري ٿي-

مان تسليم ڪيان ٿو ته منهنجي ٿي مشوري تي رئيس پنهنجو ڪٽنب ڳوٺ کان هتي شهر ۾ مستقل طور آندو. مان سائس اڪيلائيءَ ۾ ملندو رهندو هوس. رئيس کان مون اهڙي اجازت ورتي... صحيح آهي؛ رئيس جو مون ۾ مڪمل اعتماد هو. مون ڪيس اهو ٿي مشورو ڏنو ۽ بار بار ڏنو ته؛ سندس ڏينهون ڏينهن وڌندڙ 'هيسٽرو- مينيا- ڪنڊيشنس' (Hysterio mania conditions) جو علاج صرف شادي آهي. هن کي پيار گهرجي. هوءَ نوجوان آهي، ساماڻيل. سندس 'سيڪسيوئل ارج' (Sexual urge) جي تسڪين لاءِ... اهو فطري آهي. دوائون؛محض عارضي سڪون ڏيندس. رئيس هر دفعي انڪار ڪندي ملڪيت جو سوال کڙو ڪيو. 'يس سر' واٽ ڪين آءِ ڊو فار هر؟' (Yes sir, what can I do for her) سواءِ مشوري ڏيڻ جي! همدردي ڪرڻ جي! 'سئمپٿي' (Sympathy) ڪجهه به ناهي. سواءِ رسمي لفظن جي 'هئپوڪريسيءَ (Hypocracy) جي. ڇا اهڙي لفظي همدردي هنجو علاج ٿي سگهي ٿو. 'نو نو- نو، مي لارڊ نو.' (No, No, My Lord No!) مونکي يقين هو ته اهي دورن جا حملا سندس لاءِ هڪ ڏينهن ڪنهن 'فزيڪل ڊفيڪٽ' (Pyhsical defect) جو ڪارڻ بنجندا. 'بلائينڊنيس' ڊيفنيس' پئرالئسس آر..."

(Blindness, deafness, parlysis..)

'سائڪيائٽرسٽ؟' (Psychiatrist)

مونکي فضول لڳو. اوهان خود ٿي سوچيو نه.. هڪ فطري ۽ ها. مون اها جاچ ڪئي، پنهنجي منهن، هڪ سچي خواهش هيئن ته ڪاش، هوءَ هتي شهر ۾ ڪنهن سان 'لو' (love) ڪندي هجي. جيئن عموما

ڪنواريون ڇوڪريون ڪنديون آهن. ۽ اها ڪهڙي نہ سٺي ڳالهہ هجي ها، پر هو ڪيڏي سادي سودي، هيسيل ۽ سخت پابنديءَ هيٺ! ممڪن آهي،يقين جي حد تائين تہ هن تصوراتي دنيا ۾ پنهنجو ڪو محبوب بنايو هجي. ۽-

جڏهن تہ فيصلو ڪورٽ ۾ ٿيندو. مان وٽس وڃان (؟) گاڏي موٽايان (؟) هرويرو 'مس- بهيو.' (Misbehave) ڪري... نہ، ممڪن آهي. 'پولائٽلي' (Politely) پيش اچي. ۽ هن حادثي کي حقيقت پسنديءَ سان 'ريئلائيز' (Realise) ڪري، مون سان ان سلسلي ۾ مشورو ڪري. اهو وڌيڪ بهتر آهي. ۽-. اهو بہ تہ ٿي سگهي ٿو، هي منهنجا اجايا انديشا هجن. اجايا... هن جو شڪ موٽڻي نہ ويندو هجي. اهو بہ ٿي سگهي ٿو. مونکي ننڍپڻ کان وٺي ڄاڻي. منهنجي شرافت ۽ ايمانداريءَ تي سندس پختو اعتماد آهي. هون، منهنجي باري ۾ ائين سوچي بہ نٿو سگهي. مون جڏهن ڪيس ڇيو؛ رئيس هن ڪيس ۾ ضروري آهي تہ مان سائس اڪيلائيءَ ۾ ملندو رهان.'

ڇيائين "ڊاڪٽر صاحب انهيءَ ۾ پڇڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي. شهزادي اوهان جو پنهنجو ٻچو آهي. بس رڳو...."

.باسٽرڊ.' هپوڪريٽ' (Bastard, Hypocrite)

'ڊاڪٽر صاحب اوهانکي خبر آهي تہ مان ڇئن مهينن لاءِ پاڪ ملڪن ڏانهن زيارت لاءِ وڃي رهيو آهيان پنهنجا گناهہ بخشائڻ. شهزادي جي پارت....'

ايڏي پروسي هوندي مون ۾ ڪيئن ٿو شڪ ڪري سگهي! ڪڏهن بہ نہ. مونکي وٽس وڃڻ گهرجي. پر... ان جي معنيٰ؟ هو هن کي ڏوهي ٺهرائي. نتيجو! غيرت جي احمقانہ تصور هيٺ ماري ڇڏ- اوهہ! ڪيڏو ڀيانڪ تصور آهي. وحشي جانور. جهنگلي!

'نو نو، شيَ از انوسينٽ. شي وڊ نات بي بليمد.(No, no, she is innocent. she would not be blamed) مان 'ڪنفيس' (Confess) ڪندس. آءِ ول اڪسيپٽ دي ريئلٽي. آءِ ول!' (I will accept, the reality i will)

اڪيون- نيم خوابيدهہ- چهرو- نهار- ڇڪ

'هائو بيوٽيفل چارمنگ' (How beautiful, charming)

-- نہ نہ - مان انهيءَ کان متاثر نہ ٿيو هوس، ڪڏهن بہ نہ.

مون رڳو سندس حسن جي ساراهہ ڪئي هئي. پر اهو منهنجي 'انٽينشن' (Intention) تي اثرانداز نہ ٿيو هو. مون سندس ضرورت کي آڏو رکي اڳتي سوچي ڇڏيو هو: 'ڪنٽر اسيپٽوز' (Contracepitves) جو استعمال-- ها، مون ڪيترا ڀيرا پاڻ کان سوال پڇيو هو: لاجيڪلي آءِ ڪنوينسڊ ماءِ سيلف' (Logically, I convinced) ڪرڻ گهرجي. اهو گناهہ تي نتو سگهي. نہ ويساهہ گهاتي نہ ئي بداخلاقي.

'ليگل ايسپيڪٽ' (Leahal aspect)

اوهو! واضح طور نہ سوچيو هوم.سوچي بہ نٿي سگهيس. ناممڪن هو. ناممڪن پر.

هي اوچتو! اوچتو حادثو! حادثو ئي چئبو.

انهيءَ ڏينهن ..... اوچتو- بهرحال اڳي پوءِ ٿيڻو هو. رڳو موقعي جو اندازو رکڻو هو. موقعي جو- خود ئي- پر احمقانہ انداز ۾، غلط وقت تي- پر ڇا ٿي سگهيو.

'جيجي مان هن سان اڪيلائيءَ ۾ ملڻ چاهيان ٿو.' ڇيريل اکين جا ڇپر هيٺ مٿي- نهار- ڳاڙهو ٽپندڙ چهرو- چڪ- چپ چرندڙ- تيز ساهہ سيني جو اڀار لهوار.

ماٺ

اکيون اکين ۾

شهزادي!

اوچتو- ياڪر

شهزادي! اهو ڇا

ياڪر جي چڪ زور سان- تڙپ- تڙپ 'يس' (Yes)، 'نمفوليپٽڪ' (Nympholleptic) چمي- چميون

؟- چميءَ ۾ 'انيٽيٽو (Initative) منهنجو هو.

ها، منهنجو. بي خوديءَ وچان. اها چمي؟ همدرديءَ واري پيار وچان- جيئن هڪ ٻار کي ڏبي آهي (؟) ڪو اهڙو ارادو جنهن کي جنسي معنيٰ ۾ (؟) نہ- بنهہ نہ.

پر مان سمجهان ٿو تہ، ڀهرين تہ منهنجو اهڙو ارادو ڪونہ هو. پوءِ هنجي خود- سپردگي ۽ ڀرپور ها. ائين ئي-

ڇا هي منهنجا ذهني مفروضا آهن؟ هن اڃا 'ريئلائيز' (Realise) نہ ڪيو هجي. اڃا ڪلهہ تہ آيو آهي. پر اچڻ شرط مون سان مليو ڇونہ؟ ملڻ

ڪپندو هوس. پر جيڪڏهن چاڻ اچا نہ پئي هوندس. تہ ڪنهن وقت پڇجي سگهيس ٿي. بلڪل. پنهنجي زال کي پڇيو هونداءِ. ضرور. ايندو رهندو هو يا نہ. ڳپل ڏينهن کان مان نہ ويو آهيان. وچڻ ڪپندو هوم.....هنن گهرايو بہ تہ ناهي! ان جي معنيٰ انهيءَ عرصي ۾ شهزادي نارمل رهي آهي(؟) يا....

'اوهو ليو اٽ (Oh, Leave it)

جڏهن ڊاڪٽر جي گاڏي رئيس جي بنگلي جي مين گيٽ مان اندر لنگهي تہ ڏٺائين رئيس، بنگلي جي ٻاهرين پاسي واري ٿلهي تي آرام ڪرسيءَ تي ويٺل. سندس پر ۾ منجيءَ تي ويٺل ڪمدار. ۽ سامهون ڪرسيءَ تي ڪو ملاقاتي.

سندس پرائو نوڪر ٿورو پريرو بيٺل. ڊاڪٽر ڪار جو دروازو بند ڪري ٿلهي ڏانهن وڌڻ لڳو. اندر جي هُرڪر وچان. رئيس ڪيس ڏسي اڳيئي اٿيو هو ۽ ڏانهس وڌڻ لڳو هو. اڳتي وڌي، وڏي اُڪير ۽ قرب مان ڀاڪر پاتائينس.

"ڊاڪٽر صاحب ڪهڙا حال اٿو؟" هن گرمجوشيءَ مان هٿ ملائيندي چيو.

سائين، مهرباني- دعا آهي. خيرن سان موٽي آيو"" زوريءَ آندل مرڪ چپن تي. ذهن ۾ مونجهہ. تجسس، ڪجهہ ڄاڻڻ لاءِ.

۽ پوءِ اهڙي رسمي گفتگو-

سموري گفتگوءَ دوران ڊاڪٽر اشاري طور بہ اهڙو اندازو لڳائي نہ سگهيو، تہ رئيس کي ڪا اهڙي ڄاڻ آهي. هو ٻٽي شڪي ذهن سان سوچيندو رهيو. سواءِ ڪنهن نتيجي تي پهچڻ جي.

ڪجهہ وقت ائين رسمي ڳالهہ ٻولهہ کان پوءِ، رئيس ڊاڪٽر کي اندر هلڻ لاءِ چيو. هونئن عام طور، رئيس ڊاڪٽر کي اندر تڏهن وٺي ويندو آهي، جڏهن شهزادي، سندس زال يا وري سندس طبعيت خراب هوندي آهي.

ڊاڪٽر جي دل تيز تيز ڌڙڪڻ لڳي. مار- قتل؟- اوچتو خيال آيس. رئيس ڏانهن سوال ڀرين نظرن سان ڏسڻ لڳو. ۽ رئيس جڻ سندس اڻ پڇيل سوال کي سمجهندي، اڳيان ٿيندي چيو. 'اچو سائين، اچو. اوهان تہ پنهنجا ئي آهيو. اوهان کان ڪهڙو پردو.'

ڊاڪٽر سندس پنيان هلڻ لڳو.

اندر گهر ۾: رئيس جي زال ۽ ڏيٽس، شهزادي هڪ ئي کٽ تي

ويٺيون هيون. هيٺ منجهيءَ تي نوڪرياڻي ويٺل. پاڻ ۾ ڪجهه ڳالهائي رهيون هيون. جڏهن ڊاڪٽر اندر گهڙيو ته رئيس جي زال رئو ناهيندي ٿورو چري، پري ويٺي ۽ ڊاڪٽر کي ڪيڪاريائين. نوڪرياڻي اٿي بيٺي، شهزادي تڪڙي اٿي ۽ تيز تيز اندر ڪمري ڏانهن وڃڻ لڳي.

"ڪيڏانهن پٽ، ڪيڏانهن؟" رئيس شهزاديءَ کي ويندو ڏسي رڙ ڪئي.

هن ڪوبه جواب نه ڏنو. ۽ ڪنڌ هيٺ ڪري، اجا وڌيڪ تڪڙي اندر هلي وئي.

"هيڏي شهزادي! پٽ ٻاهر اچ، هاڻي ڊاڪٽر صاحب ڪان ڪهڙو ٿي پردو ڪرين".

هوءَ نه آئي.

پٺس وري سڏ ڪيس. ڪجهه حجت ۽ رعباتي نموني ۾.

هوءَ ٻاهر آئي. آهستي آهستي. ڪنڌ هيٺ. نظرون جهڪيل. لڄايل.

منجهيل ڊاڪٽر. 'ڇا ڪيان؟' سوچڻ لڳو.

"ڪيئن ٿئي طبعيت، شهزادي؟" هن رسمي طور پڇيو.

شهزادي نالو ونندي، ڪيس ڪجهه عجيب عجيب لڳو.

هن ڪان اڳ جڏهن به هو شهزاديءَ کي مخاطب ٿيندو هو، ته سندس نالو وٺڻ بدران 'ٻچا'، 'ڌي'، 'پٽ' چوندو هوس. ان دوران لاشعوري طور سندس ڌيان شهزاديءَ جي پيٽ ڏانهن ڪيو. هو چور نظرن سان هن جي پيٽ ڏانهن ذري ذري ڏسڻ لڳو. انهيءَ فعل کي شعوري طور خراب سمجهندي به، سندس نظرون هن جي پيٽ تي ڪپجي ٿي ويون. پيٽ اڳتي وڌيل. نه وڌيل. نظرن جو دوکو(؟). نه- هلڪو وڌيل(؟) محسوس نه ٿيندڙ ذهن جو سراب (؟) دوکو. اندازي لڳائڻ جو. احساس.

منجهيل ذهن جو- ڪوبه فيصلو ڪري نه سگهيو. البت تشويش.

"ويهه." لڄايل، ڪنڌ هيٺ ڪري ٿورو پريرو ويٺل شهزاديءَ کي چيائين. پنهنجو اجنبي آواز خود ئي محسوس ڪيائين. هوءَ بيءَ ڪٽ تي ويهي رهي. ماٺ. اکيون هيٺ، جهڪيل بدستور.

رئيس کيس پنهنجي سفر، پلي ولايت جي مقدس جاين ۽ اتي جي حالتن وغيره جي باري ۾ احوال ٻڌائڻ لڳو. ڊاڪٽر محسوس ڪيو يا کيس لڳو ته ڳالهائڻ جي وچ ۾ رئيس ڪنهن ڪنهن وقت معنيٰ خيز نظرن سان،

ڪڏهن شهزاديءَ ڏانهن ته ڪڏهن ڏانهنس پئي ڏٺو.

رات جا ٻارهن ٿيا، ته هن رئيس کان موڪلايو. موڪلائڻ وقت رئيس ٻلي ولايت کان آندل سامان سوکڙيءَ طور کيس ڏيندي چيو: "سائين، رڳو هن لاءِ اوهانکي تڪليف ڏني هيم."

انجو مطلب ڇا ٿو ٿي سگهي؟ هن اڃا اهو محسوس نه ڪيو آهي. شهزاديءَ به ڳالهه نه کولي آهي. هوءَ ويچاري ڪيئن ٻڌائيندي. پر مونکي حقيقت ظاهر ڪرڻ گهرجي. ٻيءَ حالت ۾ غلط فهميون پيدا ٿي سگهن ٿيون ۽ ڪيترا مونجهارا- اهو نه ٻڌائڻ ڏوهه آهي. بي معنيٰ ۾ ويساهه گهاتي. ۽.....ها؟ مون کي سڀ ڪجهه ٻڌائڻ گهرجي. اهوئي وڌيڪ درست آهي ته رئيس کي سڄي حقيقت ۽ اهي اڻ ٽر حالتون ٻڌائي، اٻارشن لاءِ آماده ڪيانس.

پر هيءَ مڪمل 'ساليوشن' (Solution) ته ناهي هنجي زندگي؟ شادي!

'ييس، اٽ از آلسو پاسيبل' (Yes it is also possible)

سندس شاديءَ لاءِ مجبور ٿي.

غيرت وچان ماري وجهيس

اوهه! ائين به ٿي سگهي ٿو. اف- مان..... مونکي گهٻرائڻ نه گهرجي. جڏهن هي سڀ ڪجهه ڪرڻ لاءِ مان پاڻ کي ذهني طور تيار ڪري رهيو هوس ته سوچيو هوم مان انهن هاڃيڪار قدرن کي مڃڻ ۽ انهن مطابق هلڻ لاءِ پابند ناهيان. جيڪي عام مروج آهن. مان آزاد آهيان. منهنجي هن فعل سان تعلق رکندڙ فرد کي مادي توڙي غير مادي نقصان نٿو پهچي. اها هن جي ضرورت آهي. ضرورت علاج جي حد تائين. هن جي ٻيءَ کي ڄڻڻ ۽ نپائڻ جي دعويٰ رکندي، اهو حق ڏئي نٿو سگهجي ته هو پنهنجي مفاد خاطر کيس جيئري ئي قبر ۾ دفن ڪري ڇڏي. ڪنهن به ٻيءَ کي اهڙو حق ڏئي نٿو سگهجي.

هون- مون کي 'نروس' (Nervous) ٿيڻ نه گهرجي. ههڙي حالت پيدا ٿيڻي هئي، 'لاجيڪلي' (Logically).

سچ جي جنگ.

واقعي لڳي پيو ته سچ جي جنگ ٿي آهي. انساني تهذيب جي اعليٰ قدرن لاءِ. سچ-؟

اسان جي پنهنجن تمنائن جو عڪس آهي. دلي تمنائن جو. مجرد ۽

لطيف روپ ۾. پوءِ اسين انهن دلي تمنائن کي منطقي شڪل ۾ پيش ڪري سچ جو نالو ڏيندا آهيون....

؟.... اهو ڪنهن فيلسوف؟ اوه، 'نتشي' (Nietsche) ته ان جي معنيٰ..

'ايبسوليوٽلي ناٽ' (Absolutely not)

چا مان پاڻ کي ٺڳي سگهان ٿو؟

'پئراڊاڪس' (Paradox)

'نيور- نيور' (Never, Never)

'ايني هائو' (Any How). بهتر آهي ته مان رئيس کي هن حقيقت کان آگاهه ڪريان. ۽ اهو هن جي دماغ ۾ وهاريان ته اهو اڻ ٽر هو. ۽ انهيءَ ۾ منهنجي ڪابه اهڙي نيت ڪانه هئي، جنهن کي جنسي لذت، جنسي لذت جو مقصد يا اهڙي قسم جي بدنيتي چئجي. پر........ ممڪن آهي ائين چوڻ سان وڌيڪ 'اينٽيگنائيز' (Antagonise) ٿئي. بهتر آهي، ڪنهن ريت رڳو ڪيس شهزاديءَ جي شاديءَ ڪرائڻ لاءِ آماده ڪيان. جيترو ممڪن ٿي سگهي جلد. ها، اٻارشن ڪانپوءِ. ايندڙ پهرين ئي ملاقات ۾ سائس ڳالهائيندس، سواءِ ڪنهن گهٻراهٽ جي. مون ته ڪو گناهه ڪيو ناهي، جو اجايو ذهني عذاب پوڳيان.

ڊاڪٽر اهو سوچي، قطعي اندر ۾ فيصلو ڪيو. ان هوندي به هڪ مبهم ڪنڪندڙ غير تسلي بخش احساس ڪٿي گهر آيو.

۽ پوءِ ڊاڪٽر جي رئيس سان ملاقات ٿيندي رهي. رسمي ۽ دستوري ڳالهيون. ملڻ وقت هر دفعي هن اهڙو ذڪر ڇوڙڻ لاءِ سوچيو. پر هر دفعي سوچڻ ۽ سوچي ذهني ڪرب ۽ تنتي پيڙا ڀوڳڻ ڪانسواءِ ڪجهه ڪري نه سگهيو. هر دفعي جڏهن اٽل ارادو ڪندي به، چئي نه سگهندو هو ته پوءِ پنهنجو پاڻ تي ڏاڍ جڪ ايندا هوس ۽ پنهنجو من ڇيد ڪندي سوچيندو هو: اخلاقي جرئت جي ڪمي؟ نه- رئيس جي شخصيت؟ نه- رئيس جا نارمل ورتاءَ؟ نه- باقي ڇا؟ ڪجهه به نه. هن دفعي مان ڪيس ضرور چوندس. ائين چئي ڇڪتاڻ پيدا ڪندڙ سوچ ڌارا کي دٻائڻ ۾ ڪامياب ٿيندو هو. ۽ پوءِ وري- ملڻ کان اڳ شروعات ڪرڻ لاءِ انداز اختيار ڪرڻ، لفظن جي چونڊ ۽ رئيس طرفان ايندڙ خيالي نقطن جو خيالي جواب سوچيندو هو.

پر هو وري به ذڪر ڪري نه سگهيو. ۽ نه رئيس ئي ڪا اهڙي

ڳالهه ڪئي.

اٺين مهينو گذري ويو.

هڪ ڏينهن جڏهن، ڊاڪٽر ڪلينڪ ۾ ڪنهن مريض کي چڪاسي رهيو هو ته رئيس جو فون آيس. جنهن ۾ هن کيس رات جي ماني سائس گڏ کائڻ لاءِ دعوت ڏني. ظاهر آهي، ڊاڪٽر انڪار ڪري نه سگهيو. ۽ گهر چئي ڇڏيائين ته هو رات جي ماني رئيس وٽ کائيندو.

رات جو ماني تي. جڏهن ماني کائي رهيا هئا. تڏهن به رئيس جو ورتاءُ ساڳيو نارمل هو.مهذب گهرائپ وارو. هر بناوت کان خالي ياٺجندڙ. البت ڪنهن ڪنهن وقت پاڻ، ڇٽڪ ڪنهن گهري سوچ جي ٽٻيءَ ۾ پئجي تي ويو. ته وري ڪنهن ڪنهن مهل سندس ڪل اجائي. سواءِ ڪنهن ڪارڻ جي ٿي لڳي. جڏهن ته ڊاڪٽر منجهيل. ڪنهن مهل ته موڳو ٿي موڳو. ان هوندي به هن پنهنجي ليکي ڪوشش ڪري رئيس کي اهو محسوس ٿيڻ نه ٿي ڏنو ته ڪو پاڻ غائب دماغ آهي، ۽ سندس سوچ ڪنهن ٻئي هنڌ آهي.

مانيءَ کانپوءِ جڏهن نوڪر سندن آڏو چانهه رکي ته رئيس کيس چيو، "بس، چانهه جا ٽانو پوءِ کڻجانءِ" تون وڃ ۽ هيءُ در بيڪڙيو وڃ."

هو هليو ويو.

"ڊاڪٽر صاحب، اوهان سان هڪ اهم مسئلي تي ڳالهائڻو هو".

رئيس جڻ اوچتو ڊاڪٽر ڏانهن نهاريندي چيو، "انهيءَ ڪري اوهان کي...." "ها ها، چو نه-" ڊاڪٽر پنهنجو پاڻ کي ڪرسيءَ تي ناهيندي چيو. ڪوڪلي. بناوٽي مرڪ. اندر ۾ هرکر، بيقراري ساڻ.

"اوهان ته پنهنجا ٿي آهيو. بنهه گهر جا ياتي. اوهان کان ڪي ڳجهو-." هو خاموش ٿي ويو. لڳي پيو مناسب لفظن ۾ مقصد بيان ڪرڻ لاءِ پتوڙي رهيو آهي. ڊاڪٽر قمر سندس منهن ۾ تجسس وچان نهاري، سندس لفظن جو بيچينيءَ سان انتظار ڪرڻ لڳو.

"مون سوچيو هو"، رئيس چوڻ لڳو، "شهزاديءَ جي شاديءَ جي باري ۾ اوهان سان صلاح ڪريان."

"هون-" ڊاڪٽر اجا اڳتي ٻڌڻ لاءِ پوري ڌيان سان ڏانهس تڪڻ لڳو."

"اوهان جو ڇا خيال آهي؟" ڪجهه وقفي جي ماٺ کانپوءِ رئيس پڇيو.

"ها سائين، مون به اوهان کي اڳ ۾ به ڪيترا ڀيرا اهوئي مشورو

ڏنو هو. مان اوهان سان متفق آهيان." ڊاڪٽر وراڻيو. ۽ خاموش ٿي ويو.
ڊاڪٽر چپ. رئيس چپ. اها خاموشيءَ ڪجهہ عجيب لڳي ٿي. خالي خالي. خاموشيءَ جو اهو خال تقاضا ڪندڙ تہ. ڳالهائي ان ڪي پريو وجي. رئيس ڊاڪٽر ڏانهن ڏٺو. ڪجهہ اهڙين نظرن سان، جن ۾ ڪجهہ اُڪلڻ لاءِ توقع هجي ۽ ڊاڪٽر جي اندرين بيقراري، رئيس ڪان وڌيڪ ٻڌڻ لاءِ اتساهہ رکندڙ. انهيءَ خاموشي دوران ڊاڪٽر قمر کي اوچتو خيال آيو: رئيس کي سموري حقيقت کان آگاهہ ڪرڻ جو. ۽ سڀ ڪجهہ اڪلڻ لاءِ جڻ ڪا اندرين قوت ڪيس همٿائي رهي هجي. ۽ شعور ابتدا ڪرڻ لاءِ مناسب لفظ ڳولهيندو هجي.
"ڊاڪٽر صاحب." رئيس خاموشيءَ کي ٽوڙيو. "جي-" ڊاڪٽر مناسب لفظ ڳولهيندو هجي.
"ڳالهہ دراصل هيءَ آهي تہ"، هٻڪندي رئيس چيو، "شهزاديءَ کي پيٽ ٿي پيو آهي."
"پيٽ!" ڊاڪٽر اکيون ڦاڙي ڏانهس ڏٺو. رئيس انهيءَ مهل ڇڳيءَ طرح سندس منهن جو رنگ بدلجندو ڏٺو.
"ها پيٽ، شهزادي کي پيٽ ٿي پيو آهي ڊاڪٽر صاحب." رئيس آهستي آهستي چوڻ لڳو، "انهيءَ جي باري ۾ اوهان سان ڳالهائڻو هو. هو گهڙيءَ ڪن لاءِ خاموش ٿي ويو.
ڊاڪٽر پنهنجي سيني اندر ڌڙڪندڙ دل جو ڌڙڪو محسوس ڪيو. ۽ ڪرسيءَ تي پاسو بدلايو. ۽ پوءِ مٿي پولار ۾ نهاري، اکيون ٽمڪايون. ۽ اوچتو چيو. "رئيس"، سندس آواز بدليل هو، "مون کي اڳئي خبر هئي- ها، مون کي ان نتيجي جي خبر هئي، قربان علي."
چند ڪن لاءِ چپ ٿي ويو. رئيس جون اکيون بدستور سندس منهن ۾ هيون.
"دراصل....آ...." هو هٻڪيو، "آ... دراصل مون کي اڳ خبر هئي- رئيس، شهزاديءَ کي اهو پيٽ مون مان آهي."
هن آخري جملو تڪڙو ۽ جلدي چئي ورتو.
رئيس ڏانهنس تڪيندو رهيو: عجب ۽ حيرت گهٽ، افسردگي وڌيڪ. لڳي پيو هن کي انهن لفظن جي توقع هئي. ان ڪري سندس اکين ۾ حيرت کان وڌيڪ ڪا مبهم معنيٰ هئي. هن هڪ ٿڌو ساهہ پريو. ساهہ جواڻ- چٽو هو. ڪنهن مفهوم کان خالي. اندازو نہ پيو ٿي سگهي تہ اهو

ساھ اطمينان جو ھو يا صدمي جو.

"ھا، رئيس، اھو ٻار مون مان آھي. شھزادي ٻي ڏوھڻ آھي. ۽....." ھن ڪين رکي چيو، "مان به- پنھنجي پنھنجي جاءِ تي. مون ائين جاڻي ٻجھي ڪيو." ھينئر سندس ڳالھائڻ ۾ رواني اچڻ لڳي. "مان سمجھان پيو ته مون کي ائين ڪرڻ گھرجي. ھڪ ھمدرد انسان جي حيثيت ۾." ڪن ماٺ ڪانپوءِ وري چوڻ شروع ڪيائين، "اھا شھزاديءَ جي ضرورت ھئي ۽ آھي. سوال آھي ملڪيت جو. جو اوھان جو مفاد آھي. انھيءَ لاءِ چو يوڳي؟ ڇا اوھان شاديءَ ڪانسواءِ رھي سگھيو؟ رئيس، معاف ڪجو. اوھان جي بابت... جيڪڏھن اوھان خراب نه سمجھو ته- منھنجو مطلب آھي....خير.....

پوءِ ڇا ھوءَ انسان ناھي، ضرورت محسوس نه ڪندي ھوندي؟ ڇا اوھان فطري ٻک کي ٽاري سگھو ٿا؟ معاف ڪجو- اوھان ته مھيني ۾ الاءِ... خير--"

"بس ڊاڪٽر صاحب گنھگار..."

"ڪا ڳالھ ناھي رئيس"، ھن ٿڪي مرڪ سان چيو. جا طنز سان ڀريل ھئي. "رئيس، مان ڪنھن به اھڙي اخلاقيات ۾ ويساھ رکندڙ نه آھيان. جا ٻئي انسان کي ڪنھن به شڪل ۾ غلام رکي ۽ محض پنھنجي ذاتي مفاد لاءِ ٻئي انسان کي ڪنھن به نموني ۾ چيپائي. ھن معاملي ۾ اوھان خود ڏسو ته ذاتي مفاد جو جذبو ڪيڏو نه ڪريل آھي جو اوھان کي ھڪ معصوم جي زندگي- سو به پنھنجي نياڻي- بھرحال منھنجي آڏو منھنجو فعل ڪابه بداخلاقي يا گناھ ڪونھي. ھتائين منھنجي آڏو، اھو فعل ھڪ 'رليٽو مارئلٽي' (Relative Morality) ھئي، ھا، رليٽو مارئلٽي. يعني ته، يعني ته...... سنڌيءَ ۾ انھيءَ کي ڇا تو چئي سگھجي، نسبتي اخلاقيات. پر اھو لفظ به پورو مفھوم ادا نٿو ڪري. اوھان ته منھنجي مقصد کي سمجھي ويا ھوندا.... ھا، رئيس قربان علي خان. دنيا ۾ ھر شي 'رليٽو' (Relative) آھي... سو مون ھڪ معصوم، بي گناھ نوجوان نينگر جي زندگي ۽ سندس بنيادي ضرورت پوري نه ٿيڻ جي حالت ۾ ڀيانڪ نتيجن کي آڏو رکيو. جو ظاھر آھي منھنجي آڏو سڀ کان وڏو اخلاق ھو. (۽ آھي.) ان کي اخلاقي فرض چئوس يا ھڪ ڊاڪٽر جي حيثيت سان-

ان ڪانسواءِ ھڪ ٻئي به امڪان کي نظرانداز ڪري نٿو سگھجي. ھائي اوھان خود سوچيو، جڏھن اوھان ڪنھن عورت سان ھڪ ڪمري ۾

بند هجو. ۽ اهڙو شڪ تہ ڇا پر يقين شهزاديءَ کي بہ هجي. تہ اوهان ڇا ٿا سمجهو؟

هوءَ ڪنواري، ڪنهن وقت ڪان سامايل ڇا سوچيندي هوندي؟ اڃا بہ صحيح ڇنجي تہ ڇا تصور ڪندي هوندي. ۽ اهڙي قسم جا تصور ظاهر آهي تہ سندس.... بهرحال اوهان يقين ڄاڻو جيڪڏهن سندس فطري ضرورت، فطري انداز ۾ پوري نہ ٿئي ها، تہ (يا تي)، سندس 'ريپريسڊ ڪامپليڪسز' (Repressed Complexes) انتهائي پيچيده شڪل اختيار ڪن ها. (۽ ڪندا.)

ڪيس پوندڙ دورا شدت اختيار ڪري، سندس نارمل شخصيت جا ياڱا ڪري ڇڏيندا ۽ سندس لاءِ جسماني عيب: انڌائپ، ٻوڙاڻ، مستقل چريائپ يا ٻئي ڪنهن جسماني عيب يا اڌ رنگ جو ڪارڻ بنجندا. مان اوهان کي وري بہ يقين ٿو ڏياريان تہ منهنجي نڪتو سندس صحت ۽ حياتيءَ جو هو، نڪي جنسيت يا شيطاني خواهش جو."

هو چپ ٿي ويو.

"رئيس"، هن وري ڇوڻ شروع ڪيو، "بهرحال مان اوهان جي انهيءَ راءِ سان متفق آهيان تہ اوهان سندس شادي ڪرايو. پر... منهنجي خيال ۾، انهيءَ ڪان اڳ ۾ ضروري آهي تہ ٻار ڪيرايو وڃي. مان اها جوابداري ڪٿان ٿو. جيتوڻيڪ اها ڪا ڏکي ڳالهہ ناهي. مون کي اهو احساس آهي تہ، اوهان کي روحاني اذيت پهتي هوندي، انهيءَ لاءِ مون کي ار......"

"پر ڊاڪٽر صاحب"، رئيس، ڊاڪٽر جي ڳالهہ ڏانهن ڪوبہ ڌيان نہ ڏيندي بي وسيءَ مان چيو، "هوءَ ٻار ڪيرائڻ لاءِ تيار ناهي. مان پاڻ انهيءَ خيال جو هوس تہ سندس ٻار ڪيرايو وڃي. پر هوءَ سخت ضد ڪري ويٺي آهي. هن جي ڳالهائڻ مان مون کي يقين آهي تہ، جيڪڏهن هن جو ٻار ڪيرايو ويو تہ هوءَ صدمي هيٺ پنهنجو دماغي توازن وڃائي ويهندي. ها ڊاڪٽر صاحب"، هن ساهہ پرٽندي چيو، "ان ڪانسواءِ سيني نوڪريائين کي خبر پئجي چڪي آهي. ظاهر آهي تہ ڳالهہ لڪي ڊاڪٽر صاحب، انهن سيني ڳالهين کي ذهن ۾ رکي اوهان پنهنجي راءِ ڪان...." هو چپ ٿي ويو.

"رئيس"، ڊاڪٽر هن جي خاموشيءَ کي ڏسندي چيو، "هن سلسلي ۾ مان اوهان جي هر ممڪن مدد ڪندس. اوهان بي ڌڙڪ چئي ڏيو. جو ڪجهہ اوهان هن باري ۾ سوچيو ٿا."

"ڊاڪٽر صاحب....، دراصل مون کي چوندي بہ شرم پيو ٿئي،

پر- ڇا ڪجي حالتون ئي اهڙيون آهن. ۽... ڇوڪري ۽ جو پيءُ هوندي....
پر....دراصل منهنجو......" هو چپ ٿي ويو.

"نه نه- اوهان بي حجاب ڇٽي ڏيو." ڊاڪٽر تجسس ڀريل سوالي نگاهن سان ڏانهس ڏسڻ لڳو.

"ڊاڪٽر صاحب، منهنجي خيال ۾ اوهان شهزاديءَ سان شادي ڪريو." هن اوچتو ٽڪرو ڇٽي ڏنو.

"مان!!؟-" ڊاڪٽر حيرت مان ذري گهٽ رڙ ڪئي، "يعني مان!؟" پوءِ پاڻ سنڀاليندي چيائين، "رئيس، مان اڳيئي شادي شده آهيان، ۽ ٽن ٻارن جو پيءُ. مان پنهنجي زال سان محبت ڪريان ٿو. اهو ڪيئن ٿو ممڪن ٿي سگهي!.اوهان ڪٿي ٻئي- منهنجو مطلب آهي ته......"

"ڊاڪٽر صاحب ٻئي هند...... اوهان پاڻ سمجهي سگهو ٿا ته ...... ڪير به....."

"نه نه- هن ۾ مان به اوهانجي....."

"پر اوهان انڪار ڇو ٿا ڪريو؟ اهو ضروري ناهي ته ٻي شادي ڪرڻ سان ڪو پهرين زال جي محبت ۾ گهٽتائي اچي. ۽ جڏهن ته شريعت محمد موجب هڪ کان وڌيڪ شاديون ڪري سگهو ٿا."

"پر- پر مان پنهنجي زال سان پيار ڪيان ٿو ۽ هن سان گڏ زندگيءَ ۾ مطمئن آهيان........ ۽ رئيس" ، هن لفظن تي زور ڏيندي چيو، "مان هڪ ئي وقت هڪ کان وڌيڪ زالون رکڻ جي اصول کي ننديان ٿو. اهو عورت سان نسورو ظلم آهي عورت جي سخت توهين. انسان جو مذاق." هن پاسو بدلايو. "ان ڪانسواءِ رئيس، مان اهڙن اصولن، احڪامن يا قدرن کي ننديندو آهيان، جنهن مان انسان کي غلام رکڻ يا هن جي ڪنهن طرح سان توهين ڪرڻ جي اجازت هجي. پوءِ اهي اصول شريعت جي نالي ۾ هجن. اخلاقي قدرن جي نالي ۾ هجن يا سماجي ضرورتن جي نالي ۾ هجن....."

"پر شهزاديءَ جي پيٽ ۾ ٻچو اوهان جو آهي. اوهانجو تخم"، رئيس غصي گاڏڙ هلڪي جارحانه انداز ۾ چيو.

ڊاڪٽر خاموش. منهن ڳاڙهو ٿيل.

منهن جو تخم؟ تخم؟؟...... بليڪ ميل ڪرڻ ٿو چاهي. ذليل. ڪريل ذهنيت. ڊاڪٽر ٽڪرا ٽڪرا خيال اُيا هن پاڻ کي نروس ٿيندو محسوس ڪيو.

"رئيس"، ڊاڪٽر پاڻ تي ضابطو مڙهيندي چيو. "منهنجي آڏو ٻار ڪيرائڻ ڪو مسئلو ناهي پر جيڪڏهن... جيڪڏهن اوهان ٻار ڪيرائڻ نٿا چاهيو؛ يا اوهان جي ذهن ۾ اهو ويڻل آهي ته. اهو حرامي ٻار آهي- اوهان ان جو خيال نه ڪندا.... بهرحال مان سائس شادي ڪري نٿو سگهان. اهو ناممڪن آهي. ناممڪن."

"ڊاڪٽر-" رئيس ڏانهنس نهاريو ۽ هلڪو مرڪيو.

ڊاڪٽر کي انهيءَ ڦڪي مرڪ ۽ نهار ۾ تنگي مڪاري نظر آئي.

"ڊاڪٽر، اوهان پنهنجي هن فعل کي ڪٿي کهڙي به انداز ۾ پيش ڪري، پاڻ کي حق تي ثابت ڪرڻ جي ڪوشش ڪريو؛ پر اسان جا سماجي قدر...... ۽ پڻ قانون..... اوهان کي..."

رئيس قانون جي لفظ تي زور ڏنو. ۽ اڳتي صاف گوئيءَ سان پنهنجو مقصد ٻڌائڻ جي جرئت (شايد) ساري نه سگهيو. ان ڪري هٻڪندي تڙ لفظ ڳولڻ لڳو. جيئن ڊاڪٽر مشتعل نه ٿئي. پر هو ائين ڪرڻ ۾ ناڪام ويو ۽ چپ ٿي ويو.

ڊاڪٽر پنهنجي لڳايل اندازي مطابق ان کي صاف ڪيو: "اوهان جو مطلب آهي ڪورٽ؟"

"جي؟ نه نه- منهنجو مطلب نه ناهي.........پر......"

"اوهان ڪورٽ ۾ وڃي سگهو ٿا." ڊاڪٽر گهرائي مان ۽ فيصلي ڪن انداز ۾ چوندي اٿيو ۽ ٻاهر وڃڻ لڳو.

رئيس سڏيس، هن ان تي ڪوبه ڌيان نه ڏنو.

ڊاڪٽر، ٻاهر بيٺل پنهنجي گاڏيءَ ۾ ويهي زور سان در بند ڪري، ڪار اسٽارٽ ڪئي.

ڪار ۾ ڦهرين نه ڪيس هلڪي پڇتاءَ ۽ پنهنجي انتهائي بي حسيءَ گڏ. مبهم طور پنهنجو پاڻ پنهنجن نظرن ۾ ڪريل هجڻ. بي عزتو ٿيل ۽ ڏوهي هجڻ جو احساس ٿيو. پر پوءِ ذهن کي جهٽڪو ڏئي. شعوري طور ان احساس کي دٻائڻ ۾ ڪامياب ويو. جو ڪيس انهيءَ لاءِ ڪافي وزني دليل هئا. پڻ ان سان گڏ. نامطمئن هجڻ جو هلڪو- هلڪو احساس ڪيس اندر ئي اندر ڪرٽ. ڪرٽ ڪرڻ لڳو.

"ذليل. ڪميڻو." ڏند ڪرٽيندي ٻڙڪيائين.

"ڪورٽ. هن. 'آءِ ول گو ديئر' (I will go there) دراصل مون کي اڳ ۾ ئي هن سان ذڪر ڪرڻ کپندو هو. جڏهن عمري ڪان واپس

آيو هو. احمق آهيان. بزدل." پڇتاءُ.

اکيون شهزاديءَ جون، چڪ. پاڪر. بي خوديءَ وچان، چمي، چميون، تڙپ، خود سپردگي مون چمي چو ڏني؟

'ڪنٽراسيپٽو' (Contraceptive).

هون، جلدي بازي.....

چهرو شهزاديءَ جو، چڪ. تڙپ.

لاشعوري طور؟- پوءِ مون 'رليٽو مارلٽي (Relative Morali-ty) جو جواز ڳوليو. شعوري سطح تي...... پنهنجي اندرين غير واضح خواهش کي 'جسٽيفاءِ" (Justify) ڪرڻ لاءِ........ (نونو) (No, No) قطعي نه 'ابسوليوٽلي نات" (Absolutely not) مان پاڻ کي دوکو ڏئي نٿو سگهان. ڪڏهن به نه. مان پاڻ کي دوکو ڏئي نٿو سگهان. مون سندس زندگيءَ ۾ ضرورت کي ٿي آڏو رکي. جيڪڏهن منهنجي آڏو محض خواهش جي تسڪين هجي ها ته مان پين ڪيترن هندن.

.اوهه، ڊيم اٽ.' (Oh, damm it)

۽ ڊاڪٽر خالي ذهن سان گاڏيءَ جي اسپيڊ تيز ڪري ڇڏي، گهر ڏانهن وڃڻ لاءِ.

ڊرٽي 1974ع

هڪ ڪهاڻي- سواءِ سري جي

پاڻ اڄان نہ آيو!

اڄ مڙئي طبيعت ۾ فرق پئي ڀانيان. هلڪائي پئي لڳيم. ڪنگهہ بہ جهڪي آهي، پاسو ورايان. الا! منهنجا رب! ڪٽ تي هڪ ٿي هنڌ. جسم ٿي سڪي ويو آهي، ڇا تہ ٿي وئي آهيان: هڏن جو پڃرو. نہ منهن ۾ نہ جيئڻ ۾. هفتي کن کان تہ شڪل بہ ڪونہ ڏٺي اٿم. آئينو ڏسان. نهيو ٻاهہ ڏينس. اجايو وري. بس اُهئين مهيني کان مٿي- هن حال ۾ وري ڪهڙو آئينو ڏسان. سمجهان ٿي تہ شڪل ڪهڙي مور ٿي وئي هوندم. بس وڌ ۾ وڌ مهينو. باقي رهيو ٿي ڇا اٿم جو جيئڻ جي آس ڪريان: هڏن جو پڃرو پساهن ۾. اجهوڪي اڏائو.

يلا هن ڏک ڪرڻ مان، ڳوڙها ڳاڙهڻ مان ڪي ورندو؟ هئائين وڏيڪ هرويرو جان جلندي. يلا جان جلائڻ مان ڪي وري تہ ڪٽي جلائجي، نہ تہ هرويرو...... پاڻ تہ وسان ڪين گهٽايائين. وس کان وڌيڪ پاڻ پتوڙيو اٿائين. شل سدا جڙيو هجي نہ تہ ههڙا مڙس ڪٿي! هن حال ۾ بہ نيائي پيو. جس هجيس. اڄ جا مڙس آهن جو.........

پر اڃا ڪونہ آيو؟ هن مهل تائين تہ آفيس مان اچي ويندو آهي، اچڻ سان ٿي پهرين هتي منهنجي ڪوٺيءَ ۾ ايندو، گوربون ڪارائيندو، آٿت ڏيندو، پوءِ لڳندو پئي ڏندي سان. ڀانيان ٿي تہ ساڍن ڇهن کان بہ مٿي ٿيم ٿي ويو هوندو. مٿان ايندو هجي! ايندو ٿي هوندو. اوير سوير تہ اوس پئي ٿيندي آهي.

- ائي گوربون.

گوربون کائڻ جي مهل ٿي آهي، ڪڏهوڪو: ۽ مان هن ويچارن ۾- پاڻ اچي هٿن سان ڏيندو آهي. ڪيس خيال تہ هوندو. پر ڪو ڪم ٿي پيو هوندس. نهيو مان ٿي ٿي- هن سڪيءَ ڪي ڇا ٿيو! هيءَ تہ هن مهل تائين اچي نڪرندي آهي. اڄان بہ اڳيرو، ڪو ڪم ٿي پيو هوندس. نهٽيءَ کي هجي شابس، نہ تہ اڄ ڪير ٿو ڪنهن جي ڪري؟ منهنجي ڪِريءَ جو ڪري، سندس ماني تنهن کان سواءِ. ٿيم تي اچي دوا پيارين، پرگهور ۾ تہ نہ ڏٺي اٿئين تني نہ ٿڏي- ٻيا مٽ آهن جو هونٿن تہ نهيو، آئيءَ ويل بہ آڳونو

ڪڏهن ڏين، ويڙهو ساڳيو. رت ساڳيو ڪا اوپرائپ آهي! بس زماني جا رنگ آهن، پنهنجا به پراوا ته ويجها به اوپرا! مائي سڪينه ڪي به جَس هجي نه ته ڪير تو پنهنجي پيٽ ڄاڻون ائين ڇڏي؟ منهنجو ته سانس ڪو ارواح اٽڪيل آهي. ننڍپڻ کان ٿي وني گڏ کيڏيون ڪڏيون آهيون. اڄان ڪڪي هٿي ته هنج تي ڪٽي گهمائيندي هئي سانس.ائي ڏٺئي! وري هي ميون گوريون دل تان لهي ويم. ڪٽي ڳهي ڇڏيان، ڇڏيو ته هن به اندر سانڙي آ. اصل جهڙي باهه پئي پريم. دل ته گهٽو ٿي تي چويم ته ٽڪ هٽي ڦٽو ڪري ڇڏيان. هاڻي باقي رهيو ٿي ڇا آهي، جو- بس سندس اڄايو زور- ڪن ڏينهن جي ته- ها، باقي رهيو ٿي ڇا اٿم؟

- (ڏک پري پيڙا)

هن مهل تائين ته اچڻ گهربو هوسُ. ڏٺي شل خير ڪري. (ڳڻتي، الڪي ۽ اوسيڙي جو احساس. احساس جو گهرو ٿيندو وڃڻ.)

(اوچتو): متان!.....(مرڪ) هيءَ به جو گم آهي. مان به چوان ته - پاڻ هاڻي ڪڏهن ڪڏهن دير ڪيو ڇڏي. هيءَ به ساڳي مهل نه ته هن مهل تائين پئي هتي هوندا آهن. هون! (مرڪ جو ڦهلاءُ) هاڻ سمجهيم.

مونکي به ڪٺ ورتي سال اڃي پربو آهي، پانيان تي ته پروڪي سياري ڪان- ها. سال ڪن پوءِ ڪيئن تو رهي سگهي! هڙو مڙس. مان ته سندس اندر جي ذري ذري مان گهميل آهيان. مئي! پلا انهيءَ ۾ سندس ڪهڙو ڏوهه مان هر حال ۾ سچو سال ڪريل، ڪنهن نه ڪم جي. پوءِ هيءُ نيٺ به ته مڙد..

.... تنهن ڏينهن پنگيائيءَ سان پئي سُس پُس ڪيائين. الائي ڪهڙا پئي سرپاٽ ڪديائون. مان ته وهنجڻ واري جاءِ ۾ هيس، سمجهي نه سگهيس، پلا هن مئيءَ بيماريءَ.... پر سمجهان ٿي ته- نيٺ عورت آهيان، ڪٺ ورتل آهيان ته ڇا ٿيو؟ دماغ ته سالم آهي. پلا ان ۾ سندس ڪهڙي اربع خطا! پاڻ ته روڳي ڪونهي. جي چڱي پلي هجان ها ته دل ۾ ڪيان ها ڇا؟ اهي پيون رنون آهن جو مڙسن ڪي ٿيون- نه ته اهو مڙد جو شان آ. پلا مڙد ڪيئن سڏجن! مئي پنگيائي لڳي ته ڏٺي مُئي پئي، مان به چوان ته پاڻ اڳئين پوڙهي پنگيائي ڪي ڪڏي هن ڏنيءَ مئيءَ ڪي رکيو اٿائين. جي هيءُ رن چڱي آهي ته پاڻ به ڪو گهٽ آ ڇا؟ شهزادو آ. شهزادو.

ها پوءِ پنهي جي سُس پُس بند ٿي وئي هئي، ها ها- سمجهان ٿي ته ائين.... ڪيس ڪهڙي سڌ ٿي ته مان وهنجڻ واري جاءِ ۾ آهيان. ۽ پئي

ٻڌم. ٻڌم، ڇا جھٽڪ ڏنم ٻيو– ڇپ ماريو ويٺي هيس تہ متان شڪجن.

– ۽ ان ڏينهن شوڪوءَ ماءُ بہ حق تي پئي– آهئين هي رنون ڍيڪر آهن، نہ سهو، ڍيڪ ڏنائين: ’مئي، مڙسهن تہ–“ مان سمجهي ويس تہ ڇا تي چوي، ڇهڙن رن، ٿهڪائي ڏنو مانس ’ائي ڇو نہ. ڪهڙي اربع خطا ڪيائين؟ اهو تہ مڙس جو شان آ. نہ تہ مڙدانگي ڪيئن سڃجي.‘

رن وٺي تہ پڇري هوندي. وري نہ ڪڇيائين– ۽ ان ڏينهن هن ڏائڻ–نالو بہ مئيءَ جو آهي– نجي ماءُ ٿي سندس لاءِ چيو– اُهئين هي رنون ساڙ سڙيون آهن. وڏيون پارسا ٿيو گهمن. هون! مونکي ڇڻ ڪل ٿي ڪانهي، سندن پٺي پٺي جي ڇاڻ اٿم. تہ ويڙهي ۾ ڪير ڪنهن سان ۽ سندن مڙد بہ– رڳو ٻاهريون ڍڪ اٿن. مڙني جي شرافت کي ڄاڻان ٿي. ساليون تہ نهيو، ڇڏيون ياڄايون بہ ڪونہ اٿن. مڙني جو ڳجهہ ڏنو پيو آهي. باقي جي هن ڪجهہ ڪيو تہ رنن کي پيٽ ۾ ولوڙ اچي پيو. هُنہ! اصل پنهنجو ڇُرڪو هوندن.

ائي سڪي شودي، مان بہ چوان تہ مئي، منهنجي پرگهور ۾ مريو ٿي وڃين. جيڏي ڪيڏي مهل ڀڳي بيني آهين، اصل ساهہ پٺي گهورين، پر اي مني، مان سڀ سمجهان ٿي، سڀ کي ڪيتري وقت ڪان ويٺي ڄاڃيان. هڪڙي ڀيري چيو هئائين تہ: ’ساهڙيون تہ ههڙيون هجن.‘ اهو ٻڌي تون شرمائجي وئي هئينءِ، ۽ هن ڪليو هو. مان اهو سمجهان ٿي، ۽ ها– هڪ ڀيري تہ اوهان ٻنهي کي اکين ٿي اکين ۾ ڪجهہ چوندو– ائي! ڪو هڪ ڀيرو، مان تہ چوان ٿي، جڏهن ڪان ڪٽ بلي تي آهيان، تو ڪاٽ هٿڻ– نپٽي، واهہ جي تو ساهڙپ نڀائي آهي، هان ڙي– پرگهور منهنجي، رڳو نالي ۾، مطلب پنهنجو. مان بہ چوان تہ–

پر ائي تندوري، مان ڪا ارهي ٽوروٽي آهيان؟ نہ نہ. منڙي نہ. ايئن ناهي. جڏهن ڪٽ ورتم تہ نہ ڄاڻ چو لڳندو هيم تہ تون ۽ پاڻ– اهو ائين لڳندو هيم يا ڪا هينئينءَ جي سڌ هئي تہ تون هن گهر جي– ۽ توکي ۽ هن کي ڳالهائيندي، ڪل يوڳ ڪندي ڏسندي هيس تہ پاڻ دل پٺي ڪڏندي هئي، ها، قسم سان من پيو ٻهڪندو هو. ۽ اندر ۾ ڪا آس ڪر موڙيندي هئي تہ: تون ۽ پاڻ– آئي! مون سان قسمت ڪئي:

(ڏک ڀري پيڙا)

جڏهن ڪٽ ورتيم. دل چيو تہ بس هاڻي ڇيهہ آهي. هاڻي ڏنئي: ڇا وڃي بچيو آهي. بس ڪي ڏينهن: اچي پڄاڻان. يلا ان جو ڪيتو پاڻ چو

لوڙي، نيٺ اڳي پوءِ ڪا تہ اچڻي آهي، چوري، ساڻس اهڙو جڙنديڻءَ جهڙي منڊيءَ تي ٽڪ.

(اڪيڻ ۾ تري آيل پاڻي)

راڻي ڪري راڄ ڪرائيندءَ، جي چڱا پيو پرئينيس تہ دل تي راڄ ڪنديئنس، سندس مڻ پنهنجن ۾ آهي ڪو سهي؟ چا مڙدانو حسن. چا ڏيا، چا قربانتو. نچ سون تئي ڙي.

شل جڙيو هجي.

ائي مان ڪو سڙان توروئي تي. من ، مون سان تہ قسمت ڪئي. هن جمار ۾. ان تي ڪنهنجو وس- ڪو وسيلو. هاڻ تہ اها وجي آس رهي اٿم. ڪيس اڪيڻ آباد ڏسي وڃان. مون ڪيس ڏنو بہ چا آهي؟ ڏک ڏولاوا- پيو چا؟ وس پڇيم تہ هتن سان لائون لهرائي وجي قبر پيڙي ٿيان. اندر تہ ٽريل هوندم. پلا دم تي کهڙو ويساهہ. هن حال ۾؟ باقي بچيو ئي چا اٿم.. هڏا ۽ چم. هن روڳي ۾ قاتل ساهہ جو پڪيڙو اڄ اڏاٿو ڪي سيان.

اچي تہ چوندي سانس. پڇاڙيءَ جو اهو قرب ڪري، جيترو تي سگهي. منهنجي هوندي ئي- ڪيس اڪيڻ آباد ڏسي، سک سان تہ ساهہ ڏيان.......

پر اچا هيءَ؟!

ڪا مهل تي اٿن!

پر هيءَ شودي بہ چڙيس نہ. چهڻي پئي هونديس، چڇڙ ٿيو. آهي ڪنواري، پاڻ بہ تہ- مان تہ سندس اندر جي ذري پرزي مان گهميل آهيان. پيار ڪرڻ تہ ڪاڻس ڪو سکي. دل ئي نہ چوندي هئي، ڪاڻس پري ٿيندي، بس، اٿين ساڻس پئي هجان، چهٽيل. رنون سڙنس بہ تڏهن ٿيون نہ، هيءَ تہ اچا چوڙي آ، پانيان ٿي تہ مون ڪان وڏ ۾ وڏ چار سال ننڍي هوندي ۽ هن عمر ۾...... نپٽي آهي بہ تہ-- خير، چڱ پلائيءَ ۾ مان بہ ڪا گهٽ ڪانہ هيس. بس هي تہ نصيب جو ڪيل آهي، هن ئي جمار ۾ ويل وهائي چڏيائين. کهڙي جواني ڏٺم، کهڙي جواني ماڻيم؟ چا چوڙيم؟ تنهن ڪان تہ نہ جمان ها، خير، ڏٺيءَ جي آڏو، ڪو وس ڪنهن جو.

ڪٿي هوندا؛ وڏي صفي ۾؟ ڪوٺيءَ ۾؟ هون، ڪوٺيءَ ۾ ئي هوندا. پڪ ئي پڪ، مان بہ تہ اتي ئي هوندي هئي سانس نہ-

اڄ اهي گهڙيون، اهي ڳالهيون، اهي- پانءِ تہ...

ڪوٺيءَ ۾ ڪا تہ ڳالهہ آهي جو- پاڻ تہ ان ڪوٺي ڪانسواءِ- مئيءَ

۾ ڪا ته اهڙي ڳالهه آهي! نه اتس ڪا روشني، نه وري ڪا ٻاهرئين پاسي کان ڪا دري، در به صفي ۾، ٻاروهي ٽڏڪار لڳو پيو هوندو اتس. منگهه مان سو هلڪي روشني ايندي اٿس. نه ته ٿيو خير باقي ڪجهه اوندهه، ڪجهه روشني. ڪي ڏينهن اچي ٿيا آهن، مان ته اڪين وري ڏٺي به ڪانه آهي. هيءَ ڪٽ ۽ مان. ميون دوائون. ٻاهه لڳين سيون. مار پوي مقدر ٺاهڻ واري کي، اهو نه ڏٺائين ته- هن ٿي جمار ۾-

(ڏيان)

هيءَ سس پس؟

ها. اندران پئي اچي ڪونيءَ مان.

"-؟"

هيءَ ته سندس آواز آهي:

"سڪينه چا تون سمجهين ٿي ته- او چري، پڪو انجام. تون پروسو ڪر نه........"

اڳتي الائي چا چيائينس؟

"-؟"

هيءَ ته سڪي جو آواز آهي. الائي چا وراڻيائينس؟

"-؟"

هيءَ سندس آواز آهي.

"-؟"

منهنجو نالو ورتائين. الاءِ منهنجي نالي چا ٿو چويس. اچ يا سيان مرندي؟...... نه نه. ائين نه چيو هونداڻينس! ويساهه ۾ ٿي نٿو اچيم. مون غلط سمجهيو آهي، چٽو ٻڌڻ به ته نٿو اچيم، پر جي چيائين تڏهن به چا؟ ڪو ڪوڙو ٿوروئي آ. مون ۾ هاڻي رهيو ئي چا آهي. جائي نه چوي ٿو: اچ نه سيان مرندي.

پر اي نپٽيا، مان به ته اهو ئي پئي چوان ته. پنهنجن هٿن سان ميندي لائي، وچي قبر پيڙي ٿيان. ٻچاڙيءَ جو هٿ ننڍورن نيٽڻ سان توکي خوش ٿي ڏسي وڃان. مون نه توکي ڏنو ئي چاهي: نياڳ، روڳ، ڏک ۽........

اڙي! منهنجي اکين ۾ ڳوڙها! مٺا! ائين ته نه ٿيو.

نپٽي، هي ڳوڙها ته......(ڳوڙها نيٽڻ ۾، مرڪ چپن تي).

چپ ته-

ٽيان:

هي آواز؟

چيڪٽ ٽيو- پانيان ڪٽ جو؟

سڙباٽ-

"-؟"

ها. هينئر.... پاڻ مون کي تہ سندس عادتن جي- نيٺ ساٿس-

نباڳي چپ تہ.

ٽيان:

....

....

ائي منيس! هيءَ مون کي چا ٽيو آ: اُپ ساهيَ. چاتيءَ ۾ ڏڙڪو. لنو لنو ۾ چڻ ڪجھ ڊوڙي ويو. پگهر ۾ شل- ۽ هيءَ.....

؟؟..... آواز تہ نتو اچي؟ اچا نہ نڪتا!

ڪٿي هيءَ منهنجو اجايو وهم تہ- ڏينهون ڏينهن الائي چا ٿو ٿيندو وڃيم!؟

هوءَ اوسيئڙي ۾ هوندي.

پوڻا پنج پيا ٿين. چا ڪجي. نوڪري ناهي ٽوڪري آهي، غلامي: ذهني ۽ جسماني غلامي. رت ست نچوڙيو وجي. جي ڪٿي ڪڇ تہ: نڪ ايڪسپلينشن. سائين گهر گهاٽ وارا آهيون. پنيان ڪا بيماري هوندي. ڪو گهر جو ڪم ڪار هوندو. نيٺ رت تہ انهن لاءِ ٿا ولوڙيون. ذري جو بہ احساس نہ. آفيس ٽائيم ڪانپوءِ جو ويهڻ- چيو ناهي، شوريل اکيون وجي هينئون جهلين، چهڙون چليو ڏين. چڻ پورهيو نٿا ڪيون، خيرات ٿا گهرون. پنندڙ کي بہ ماڻهو عزت سان وراڻيندو آهي: بابا معاف ڪر. پيٽ لاءِ ڪرڻو ٿو پوي نيٺ زنده رهڻو آهي. اسان جهڙن ماڻهن کي زنده رهڻ لاءِ غلامي ڪرڻي آهي. ڪيڏي ذلالت. مٿان ڊيونگ تہ قومي خدمت آهي. پاڻ وتن عياشيون ڪندا، رڳي ٿن صحيح ڪرڻي، مصيبت اسان هيڻين لاءِ. چا ڪجي. مجبوري-

گوريون بہ ڪاڏيون هونديون الاءِ نہ؟ انتظار- ظاهر آهي. سندس ذهني ٽينشن جو ڪارڻ بڻيو هوندو. اهو سندس لاءِ نيڪ ناهي، ڪيس هر حالت ۾ مطمئن ۽ نارمل رهڻ گهرجي. سندس لاءِ اهو ضروري آهي. مون تہ ڪيترا ڀيرا سمجهايو اٿمانس، پر اهو ڪنهن حد تائين فطري بہ آهي، ڊگهي

بيماري ۾ ائين ٿيندو آهي. سو به ڪنهن مدي کان گهڻ ورتل ماڻهو، نيچرل آهي، دوا ته هن پياري هونديس. گوريون- سي به هن زوريءَ کاڙايون هوندس. ڪجهه وقت اوسيٽڙو ضرور ڪيو هونداڻين. اهو چئي هڪ نيم بنجي ويو آهي ته ان مهل جون گوريون ۽ صبح جو آفيس ۾ وڃڻ کان اڳ ۽ رات جو دوا مان ڏيانس. منجهند جي دوا سڪينا پياريس.

جيتوڻيڪ اهو نيڪ ناهي. اوير سوير ته آهي ٿي سهي ۽ اسان جهڙا ملازم ماڻهو، ٻين جي وس، پنهنجي وس جو ته سوال ئي پيدا ڪونه ٿو ٿي، محتاجي جا ٿئي، زنده رهڻ لاءِ. پر سندس عورتاڻو ضد؛ شام جون گوريون منهنجي هٿن سان وٺندي. اها چوٽي سچ آهي ته بيمار جو ضد ٻار جو ضد سمان ٿئي. پر اهو ڪو ايڏو اهم مسئلو ڪونهي جنهن تي مان پنهنجو مٿو پيو کپايان، اصل ڳالهه آهي ته مون کي هر حال ۾ سندس خوشيءَ جو خيال رکڻ گهرجي، اجايو پيو ڳڻتي ڪيان. سڪينه اهڙي آهي جو- زوريءَ ڏيون هونداڻينس. هوءَ ته مونکان به وڌيڪ ٿي سندس خيال رکي. ها، جيڪڏهن هيءَ ويچاري هٿ نه وندائي ها ته-

کهڙي ته سڀاجهي ۽ لڄاري آهي. ويچاري ساهڙپ توڙي مائٽيءَ جو حق صحيح معنيٰ ۾ ادا ڪيو آهي. سواءِ ڪنهن غرض جي. شابس هجيس، نه ته هيڏو سارو ويڙهو آهي، ڪي ڏاريان ڪونه آهن، ڪنهن جي به ڪن تي جونءِ ڪانه چري! سندس هوندي، هن جي بيماريءَ جي تڪليف جو ته چئي مونکي احساس ئي نه رهيو آهي، ههڙيون نينگريون ڪٿي؟ باقي جنهن گهر ۾ ويندي-

اڙي ها، سچي، تنهن ڏينهن مائٽس ٻڌايو ته ايندڙ مهيني مڱڻو ڪرائي ڇڏيندا سين، ۽ پوءِ مهيني اندر شادي.

'بس ابا، مڙئي ٿيو بار لاهڻو، نياڻي آ- نيٺ ڪيترو وهاريس، هڪ ڏينهن ته شينهن ڪلهي چڙهڻي آهي. پنهنجا پاڻ ۾ آهيون انو......'

منهنجي خيال ۾ انو سندس لاءِ نيڪ ور ٿيندو. سٺو سڌريل آهي. روزگار سان. شڪل شبيهه ۾ به ويل ڪونه آهي، پر شڪل کي ڇا ڪبو؟ وڏي ڳالهه ته سڌريل آهي.

ڇُ، سندس لاءِ گوريون وٺڻيون هيون. ويچارن ئي ويچارن ۾- موتان استور واري جو قرض به چڱو چڙهي ويو آهي. سمجهان ٿو ته ٽي- چار سئو تي ويا هوندس، ڪٿي پنجن سون کي نه ڏڪ لڳو هجي! گذريل ٻن مهينن کان پائي به ڪانه ڏني اٿمانس. دوائون به ڏينهون ڏينهن وڃن

چڙهنديون. نہ آهي حد نہ حساب. قرض- ہہ هزار ڪن ٿي ويو هوندو: آفيس مان ايڊوانس، دڪاندار جا. ڇا ٿيندو....؟؟

(ڳٽنيءَ جو وجود ڪي وڪوڙجڻ)

لهي ويندو. حياتي آهي تہ پيو لاهبو. رڳو سندس جان بچي. پيسن جو ڪهڙو ملهہ! اصل ڳالهہ زندگيءَ جي آهي. اهي لاها چاڙها تہ مڙسن تي ايندا ئي آهن.

ڪيڏو نہ شريف آهي. هيترا دوائن جا پيسا ٿي ويا اٿس. پر محسوس ئي ٿيڻ نہ ڏنو اٿائين. فائدو-؟

مان سمجهان ٿو تہ- پر ڊاڪٽر تہ چوي ٿو. ٺيڪ ٿيندي پئي وڃي. مونکي تہ ڪو خاص فرق نظر نٿو اچي. باقي بچيو ڇا اٿس. هڏا ۽ چم. ممڪن آهي ڊاڪٽر رسمي طور آٿت ڏيندو هجي. سندن پيشو ئي اهڙو آهي. مريض کي. سندن ماڻهن کي پر اميد رکڻ ضروري ٿيو پوي. هڪ قسم جو نفسياتي اثر. هونئن بہ اُميد وڏي شيءِ آهي. اميد جي آسري تي سڄي دنيا پئي هلي. مونکي پُر اميد هئڻ گهرجي. ڪڏهن بہ ائين- خدا نہ ڪري. سوچڻ نہ گهرجي. ڏٺي ڇاهي تہ ڇا نٿو ٿي سگهي.اڄ جي سائنسي دور ۾ ڪجهہ بہ ناممڪن نہ آهي. رڳو پيسو هجي. هوءَ تہ اجايو.........

'بس مهيني کان وڌيڪ جيئري رهي نہ سگهنديس. تو منهنجي لاءِ'

نہ نہ- چري. ائين نہ چو.'

هون: هڏا ۽ چم. مشڪل چڙهي!

نہ- روڳي انسان اهڙيون ناميديءَ جون ڳالهيون سوچيندو آهي. فطري بيماريءَ جي حالت ۾ زندگيءَ سان دلچسپي رهي ئي ڪانہ ٿي. پر- مونکي ائين سوچڻ نہ گهرجي. مان تہ تندرست آهيان. پر سندس ناچاڪائيءَ مونکي بہ ڪنهن حد تائين- نہ. گهرجيم تہ کيس آٿت ڏيندو رهان. زال جي حيثيت سان سٺو نڀايو اٿس. مونتي ٻلهار ويندي هئي.اهو احساس ٿيڻ نہ ڏنائين تہ ڪو منهنجو الڳ وجود آهي. هر خواهش پوري ڪيائين. هر طرح جو خيال. نہ تہ اڄ زالون آهن جو مڙسن کي ٽيون دوڏا ڏيکارين. مجال آ ڪو مرد- پر هن تہ مون سان-

بيماري: اها تہ قدرت جي وس جي ڳالهہ آهي. اڙي ها. سندس لاءِ فروٽ بہ وٺڻو آهي. متان ڪلهہ وانگر وسري وڃيم. هيءَ ويسر تہ- سندس ئي بيماريءَ ڪري؟ الڪو تہ رهي ئي ٿو. سڄو گهر ڊانوان ڊول ٿي ويو آهي.

گهر جا، سڄي زندگي ڊانوان ڊول ٿي وئي آهي، کهڙا نہ خوش هوندا هئاسين. پنهنجي حال ۾ مست، گهر جي ننڍڙي دنيا. جاني بہ تندرستيءَ جهڙي نعمت دنيا ۾ ٻي ڪانہ آهي، هاڻي گهر کهڙو نہ ويران ويران ٿو لڳي. جڻ تہ ڪو راڪاس گهمي ويو هجي. ها، عورت جو وجود ڪنهن گهر لاءِ ڪيڏو نہ لازمي آهي، گهر ۾ عورت آهي تہ زندگي آهي. نہ نہ- شايد، عورتون وري ائين سوچينديون هجن: گهر ۾ مرد جو وجود لازمي آهي، گهر لاءِ دراصل ٻنهي جو وجود لازمي آهي.

ها، ڏاڍو مزيدار ٽوٽڪو هو: زال ۽ مڙس پاڻ ۾ نہ ٺهندا هئا. زال ٿلهي تہ مڙس سيپڪڙو، پاڙيسري سندس جهيڙي کان تنگ ٿي پيو، سو هڪ ڏينهن وٽن اچي سمجهائڻ لڳو. 'زال ۽ مڙس هڪ ئي زندگيءَ جا بہ ڦيٿا آهن، جيڪڏهن هڪ ڦيٿو خراب ٿي پيو تہ، زندگيءَ جي گاڏي نہ هلي سگهندي'، ان تي ٿلهي زال جي سنهڙي مرد، ڀرين زال ڏانهن پوءِ پاڻ ڏانهن اشارو ڪندي ورائيس تہ: 'ميان، جڏهن هڪ ئي زندگيءَ جو هڪ ڦيٿو ٽريڪٽر جو ۽ ٻيو ڦيٿو رڪشا جو هجي، تہ پوءِ ٻڌاءِ تہ اها زندگيءَ جي گاڏي ڪٿان هلندي؟'

ويچارو سمجهائيندڙ پاڙيسري پيلڙو منهن ڪري واپس هليو ويو. دراصل جتي ٻنهي جو وجود لازمي آهي، اتي ٻنهي لاءِ ذهني هڪجهڙائي بہ لازمي آهي. نہ تہ گهر ٻُسو ۽ جهيڙي جو اکاڙو، زندگي نامڪمل تہ نهيو، پر مرڳوئي زهر......

جي هيءَ مري وئي.....

(ڳڻتيءَ جو گهرو احساس، هن ڀيانڪ سوال مان، تہ پوءِ جا ٿيندو.)

نہ نہ، ڌڻي خير ڪندو، مونکي چڱائيءَ جي اميد رکڻ گهرجي.

(پاڻ کي ڏڍ ڏيڻ باوجود بہ، ذهن اندر زوريءَ گهڙي ايندڙ خطري جو احساس)

هو: "اڄ دير ٿي وئي"، مرڪي. معافي انداز ۾ "دراصل..."

هوءَ: "مڙئي خير آهي"، ٻهڪندڙ چهرو، مرڪ چپن تي.

هو: "دوا پيتئي؟"

هوءَ: "ها."

هو: "گوريون بہ؟" هلڪي مرڪ.

هوءَ: "ها- اڄ مڙئي فرق پيئي پانيان".

هو: "ها ها، تون هاڻي جلد نوبني ٿي ويندينءَ، ڊاڪٽر چيو ٿي تہ تون هاڻي تيزيءَ سان تندرست ٿي رهي آهين."

هوءَ: "اهي مٺا ڊاڪٽر تہ ائين ئي چوندا آهن. نہ تہ ڪمائي ڪٿان ٿئين."

هو: "نہ نہ- پنهنجو ڊاڪٽر مجيد ڏاڍو ايماندار ۽ شريف انسان آهي. ڏس نہ، توکي ڄامشوري جي وڏي اسپتال ۾ داخل ڪرائڻ لاءِ هن ويچاري ڪيڏي نہ ذاتي ڪوشش ورتي، پر هتي تہ آهي اندي ننگري وڏن ماڻهن جي سفارش ۽ پيسو...."

هوءَ: "باهہ ڏينس مٺي کي، ان مارئي جي شڪل بہ ڏٺي نٿي وڃي، سيون هٿي هٿي پرڻ ڪري ڇڏيو اٿائين."

هو: "نہ نہ- ڇري، انهيءَ ۾ پنهنجي تہ چڱائي آهي. نيٺ تندرستيءَ لاءِ اهو تہ سهڻو پوندو."

هوءَ: "نهيو، ڇڏ ان مٺي جي پچار." مرڪ سان.

هو: "سڪينا ڪانہ ٿي ڏسجي، هلي وئي؟"

هوءَ معنيٰ ڀريل نظرن سان، هلڪا مرڪيل چپ ڦهلائيندي، ڏانهنس غور سان ڏسي ٿي.

هو: "تون اڄ سچ پچ خوش ٿي نظر اچين." خوش ٿيندي.

هوءَ: "چو نہ ٿيندس." ماڻي جي هلڪي ادا: ڪنڌ ۽ جسم جي لوڏ، معنيٰ ڀريل نظرن ۽ ڀڪوڙيل پر ڦهلايل چپن سان، ماڻي ۽ مرڪ جي انداز مان خوشي ٽمندڙ.

هو: "اڄ جائي پائي ڀهڪين پيئي-"

هوءَ هلڪو شرمائي ٿي.

هو خوشيءَ، عجب ۽ پيار ڀريل نظرن سان ڏانهنس ڏسي ٿو.

ٻئي چپ. ڪي ڪن رکي-

هو: "ها- سڪينا وئي هلي؟"

هوءَ: "سڪينا-؟" معنيٰ ڀريل سوال، ساڳي ادا سان هلڪو ماٺو.

هو: "ها"

هوءَ: "پر سڪينا تہ اڄ صبح کان پوءِ آئي ئي ڪانهي." ساڳيون معنيٰ ڀريل نظرون.

هو: "ڇا چيئہ! آئي ئي ڪانهي!" اچرج.

هوءَ: "نہ-" ساڳيو معنيٰ ڀريل انداز.

هو: "ڪمال آ! تہ تو دوا ۽ گوريون پاڻ ئي کاڌيون؟"

هوءَ: "ها. پلا انهيءَ ۾ ڪهڙي ڳالهہ آهي."

هو: "تعجب آهي."

هوءَ: "ڇا جو؟"

هو: "هن جو، ۽ مان بہ دير سان پهتس، توکي ڪيڏي نہ تڪليف ٿي هوندي- پلا ڪش ڪاڏي اٿئي؟"

هوءَ: "ها اها صبح جو ئي ڏيئي وئي هئي. جو؟ ڇا ٿيو؟" معنيٰ پريل سوال: ڪجهہ ڪوتڻ لاءِ.

هو ڪي گهڙيون چپ.

هوءَ ٻڌڻ لاءِ ڏانهنس اجرج ۽ سونجهہ وچان ڏسندي رهي ٿي. هو خاموشي ٽوڙيندي: "تہ- هينئر ئي وڃي ونهواهہ ۾ ويٺي ڇا؟" ڪلي مذاقي انداز ۾.

هوءَ: "ونهواهہ!" ڌڙڪندڙ دل.

هو: "ها..." خوش ٿيندي، "توکي خبر ناهي؟"

هوءَ: ڪنڌ سان ناڪار ڪري ٿي.

هو: "مونکي بہ ڪلهہ يا ٽيون ڏينهن سڪينا ماءُ ٻڌايو تہ سندس مگڻو ايندڙ مهيني انوءَ سان ڪندا."

هوءَ: "انوءَ سان!"

هو: "ها. تاريخ بہ ٻڌي اٿن، شايد 29 چنڊ جي. مون سمجهيو توکي خبر آهي جوڙي واهہ جي نهندي."

هوءَ: "انوءَ سان!!" مرٽينگهہ آواز ۾ ورجائي ٿي. ۽ لڳيس ٿو. چڻ ڪانئس ڪجهہ وڃائجي ويو. اوچتو ئي اوچتو ڪري پجي پيو. امالڪ ڪنگهہ جي دوري ۾ وچڙجي وڃي ٿي. هو اٿي پنيءَ تي هٿ ڦيرائيس ٿو ۽، ۽ وري گهٻراهٽ مان گلاس کڻي پاڻي پرڻ لاءِ ٻاهر گهڙا منجيءَ ڏانهن تکو وڌي ٿو.

گلاس ڀري واپس اچي ڏسي ٿو. هوءَ ڪنگهہ ۾ وچڙيل، ساٿي ٿيل، سندس حواس خطا- تڪڙو تڪڙو ڊاڪٽر ڏانهن وڃڻ جي خيال سان ٻاهر پجي ٿو، هن خيال ڪي خيال ۾ نہ رکندي، تہ تيستائين هوءَ جيئري بہ هوندي يا نہ--"

پلاند

جتي هن ڪان ڪي گھڙيون اڳ گھوٽين طرفان ڪنواريتن ڏانهن وڃڻ ڪري، جڳمڳ ڪندڙ روشنيءَ ۾ عــورتن جي ڇڏيل سڳنڌ هوندي بہ، سانت، ويراني ۽ هڪ قسم جي اڻاٽڪائي ڇانيل هئي اتي اينڌڙ ڄڄ جي گوڙ، شرنائن ۽ دهلن جي سريلن ۽ عورتن جي رس ڀريل آوازن زندگيءَ جي ڀرپور وير آڻي ڇڏي:

چڙهي گھوٽ، گھوڙي آيو-
ڪٿي آيو،
ڪٿي آيو،

گهر ۾ گھڙڻ شرط ڀينرن، سؤٽن، ماساتن ۽ ڀين جيڏين سرتن دهل سنياليو، ٿالهہ ڪنيو. منو سريلو گھري، ڀرپور ۽ سچي جذبي ۾ وهنتل آواز، جنهن ۾ خود انهن ڪنوارين نينگرين جي آس اميدن، خوابن ۽ ارمانن جو اولڙو هو، رات جي سيني کي چيرڻ لڳو:

رک صندليءَ تي پير،
منهنجا مور لاڏا!
گھورون گھورئي ڀيڻ،
منهنجا مور لاڏا!
منهنجا مور لاڏا.....

ڪنوار ڦيريون ڀيرو پنهنجي ساهري گهر پير رکيو. باجاهہ پير جا پلاند هيٺان، جيڪو گھوٽ -ماءُ پنهنجي رئي مان ڦاهيو هو. ٻئي- گھوٽ گلڻ ۽ سندس ڪنوار- وڪ وڪ ۾ وڄهندا. سيج ڏانهن وڌڻ لڳا. هلندي هلندي گلڻ کي هلڪو ڌابو آيو جو موڙن ۾ سڄو منهن ڍڪيل هيس. مائس جي واتان نڪتو بسملهايون، ابو منهنجو! ضرب تہ ڪانہ آيئي؟"

"نہ اما." گلڻ موڙن هيٺان، اندران ئي وراڻيو.

پوءِ گھوٽ ماءُ سائڻ گڏوگڏ ۽ اڳيان اڳيان هلندڙ نينگرين ۽ زالفائن کي ڇهڙ ڏيندي چيو: "ميون، دڳ تہ ڇڏيو، ويهڻ تہ ڏيون، پوءِ پيون ڏسجو." سندس اواز ۾ تيزيءَ سان گڏ دبيل غرور جو اهو پاڇولو بہ هو، جيڪو هر سوڀ حاصل ڪندڙ وجود مان ٻکندو آهي. ۽ پوءِ، ڪنوار کي سيج تي وهاري رڙ ڪيائين: "وڃٹا!" ۽ ان سان گڏ، دهل جي چوٽاري ويٺل

نينگرين ڏانهن مهڙ ڪري چيائين: "چوريون، هٽ هلايو، ساهه ڪونه اٿو ڇا!" ۽ پاڻ به دهل ۽ گڏيل لاڏي جي آواز ۾ لئي تي پير ۽ ٻانهون هلائڻ لڳي:

منهنجا مور لاڏا،
منهنجا مور لاڏا...

جيتوڻيڪ هن ڪان اڳ لاڳيتو ڳائڻ ڪري سندس نڙي ويهي وئي هئي، آواز ڳرو ۽ گهگهو ٿيو ٿي نڪتس، پر ان آواز ۾، ۽ ٿڪاوٽ ۽ اوجاڳن هوندي به، پيرن ۽ ٻانهن جي چرپر ۾ جان هئي، اتساهه هو ۽ ڀرپور امنگ جو اظهار هو، وري ڳائڻ ۽ جهمر ڇڏي، دهل وارين کي "هاها، هٽ هلايو، آواز ڪدو" جي هدايت ڪرڻ لڳي: "تکو هٽ هلايو، پيا به وڃا ڪٽي اڄو، منهنجي راڻيءَ کي گرمي ٿيندي هوندي!"

ان وچ ۾ گلڻ مردن ڏانهن وڃي چڪو هو، منهن ڏسڻ جي رسم شروع ٿي-

"اٿي گهوٽ ماءُ، مبارڪان هجن ٿي، چوڏهين جو چنڊ مليو اٿئي!"
"ادي منهنجي خير مبارڪ ڏئيءَ جا لک لائق."
"گلڻ- ماءُ تنهن ته سون ملي اٿئي، وڏن ڀاڳن واري آهين."
"ها امڙ، منهنجو گلڻ به ڪو گهٽ نه آهي."

منهن جي ڏسڻ جو سلسلو هلندو رهيو- ڀينرون، ماسيون، سوٽيون، ماساتون اوڙي پاڙي واريون....

"ادي- گهوٽ ماءُ، تهنجي مبارڪ هجيئي."

گلڻ- ماءُ پڌو اڻ- پڌو ڪري رڙ ڪئي: "اٺي ڪا رهي ته ڪانه؟ پانيان ٿي، ڦاپان رهجي ويئي آهي. ڪٿي آ گهوٽ جي ڀڻي؟ آ- ئي ڦاپان، ڪٿي آهين، تو منهن ڏٺو؟" بيزاريءَ جي لهجي ۾.

"اڄان ٿي ادي، ڪڪي کي ڏوٽاري وٺان."

"اٺي ٻڙي، سيگهه ڪر، اڃا مڙد رهيل آهن. منهنجي راڻي ٿڪل آهي، ته جلد وڃي آرامي ٿين."

نوجوانڙين جا ٽونڪر ڀريا آواز آيا:

"آرامي وري ڪٿان ٿيندا، اڃا ته سڄي رات جاڳڻو اٿن!" ڪلن جا ڪوڪريا پئجي ويا. اڃا کل بند ئي ڪانه ٿي ته ٻيو آواز آيو:

"راڻيءَ جو ٽڪ نويڪلائي ۾ پاٺهي لاهي ڇڏيندو ماسي، تون ڳڻتي نه ڪر."

ٺهڪن جا ٺوهارا نڪري آيا.

"ڇوريون آهيو، ڇتيون آهيو. اتو ڪا وات ڪي جهل." گلڻ - ماءُ به گلڻ لڳي. ڊبيل ڪل، جنهن ۾ اندر ٺي اندر مان اُڌمو ڪائي ٺوهاري وانگر اڇل ڪائيندڙ خوشي هئي. گد گد ٿيندي چيائين: "اها کهڙي آ، آئي نوران! ڇوري، ترس، تنهنجا به ور مان تڪ نڪرندا. هينئر ٺي ٿي راٺي ڪي سنيالين!" هيڏي هوڏي نهاري: "آئي نوري، ماءُ! ڪٿي آهين؟ ٻڌين ٿي ڏيٺين ڪي؟- چاڙهينس شينهن کلهي، نه ته ڇوري هٿن مان ويندءِ!"

- ٺهڪڙو.

گلڻ ماءُ وري واڪو: "آئي قاپان، ٻڙي، رب ڪي ڏس، جي هڙ ۾ ڏوڪڙ نه اٿئي ته ڇڏينس ڪري. مٺي سيگهه ڪر. راٺو اوسيڙي ۾ هوندم."

* * * *

موجود، گهوٽ جي سيني ويجهن مٿن ماٿن؛ ڪنوار جو منهن ڏٺو. هئو مٺو ٺري. لاڏن، دهلن ۽ شرنائين جو آواز بند ٿي چڪو هو. مڪمل سانت هئي. مهمان مڙا تڪ ۽ تنڊ سبب جتي جن ڪي جاءِ ملي هئي، سمهي پيا هئا. ڪونگهرن جا ٻرڙاٺ پئي پيا. روشني به ٽڪل ٽڪل ۽ سائي سائي ٿي لڳي. ڪنوارر وٽ هينئر گلڻ ماءُ سميت باقي ڪي ڇوڪريون ٻاڪريون وچي ٻچيون هيون. گلڻ ماءُ ڪنوار جو گهونگهٽ نيڪ ڪندي، موجود ڇوڪرين ڪي چيو ته "هاڻ لڙ لاهيو. نڪرو هتان ته گهوٽ پنهنجي وني سنيالي." ٺينگريون هڪ هڪ ٿي ٻاهر نڪتيون. گهوٽ سينگاريل سيج واري ۽ ڪوٺيءَ جي در تائين آيو. ماٺس وڏي قرب، اتساهه ۽ ڀرپور خوشيءَ منجهان ڪيس ڀاڪيءَ ۾ آڻيندي، ڪنوار جي لڳو لڳ وهاريو. "هان، ماءُ گهور وڃئي، سنيال پنهنجي راٺي ڪي. مان ٻاهر نڪران ته اندران ڪڙو چاڙهي ڇڏ، پر ترس"، ڪيس ڪجهه ياد آيو. "مان کير آئي ڏيانءِ." هوءَ ٺڪڙي ٺڪڙي ٻاهر نڪتي، سندس هلڻ جي چال ۾ جتي ابهرائي هئي، اتي ٺمندڙ خوشيءَ جو اظهار به هو. کير جو جڳ ۽ گلاس آئي ڪوٺيءَ ۾ رکيائين ۽ گلڻ ڪي ڪن ۾ ڪجهه سرباٺ ڪرڻ ڪانپوءِ سندس نرڙ ٿي چمي ڏنائين ۽ ڪڙي ٺڙي آواز ۾ چيائين، "هاٺي در ڏئي ڇڏ."

ٻاهر نڪري، در ٻيڪڙيندي، ڪيس اوچتو ٺي اوچتو، اٿلڪي ۽ مڪمل خوشيءَ جو ڀرپور احساس ٿيو. "ابا گلڻ، ڪڙو چاڙهي ڇڏ."

اندران ڪڙي چڙهڻ جو آواز ٻڌائين. ان آواز سندس دل ٿي گهڻو ۽

وزني اثر ڪيو ۽ اٿاهه خوشيءَ ۾ ڪڏڪا ڏيڻ لڳي. دل جي تيز ڌڙڪ پاڻ چڻيءَ ريت محسوس ڪيائين. کيس لڳو تہ پاڻ صدين کان ڪو سپنو ڏسي رهي هئي، ڪا آس سانديندي پئي آئي. سا اڄ تڪميل جي چوٽيءَ تي پهتي هئي. ڪونيءَ واري در کي بيهر ڏناڻين ۽ ذهن جي اک سان ان ۾ اندر ليئو پاتائين. گلڻ جو جاڻنو جواني وارو مردانو وجود. سوپاري ۽ برتر حيثيت ذهن جي اک ۾ ٽڪ پڌي بيٺي. مساگ لڳل چپن تي مرڪ ٿهلجي ويس- گهري ۽ اٿاهه مرڪ جنهن ۾ من اندر ٿيندڙ جشن جو پڙاڏو هو.

هن ٻاهر نهاريو،جنهن پاسي مڙد ستل هئا. لڳس، سڀ مرد ماڻهو سمهي پيا آهن- گلڻ ٻيءَ بہ.

هيءَ اُتي ئي گهوٽ- ڪنوار واريءَ ڪونيءَ جا چاڻنٺ کان ٽورو پريرو، گلم تي ليٽي پيئي. اندر، من ئي من ۾ چوليون هڻندڙ خوشيءَ ۽ سانديل خواب جي تڪميل جي احساس، سندس تنبڏ کي ڪوهين ڏور پڄائي ڇڏيو. ماڻجندڙ پرپور احساس جي لي واري وهڪ ۾، کيس ياد آيو جڏهن کيس پهريون ڀيڻ ٿيو هو. تڏهن ڏٽيءَ در ڪيڏو ڀاڏايو هئائين ۽ ٻاسون ٻاسيون هئائين تہ "شل نينگر هجي."

مڙسهنس ۽ سندس ڏير يارو‌ءَ شرط هڻئي هئي. پوءِ گلڻ جو جمر، سندس زندگيءَ جو پيو جنم ٿي آيو. گلڻ جي بت ۾ کيس، پنهنجي وجود جو اولڙو نظر ايندو هو.

اندران گلڻ جي ڪنگهڪار جو آواز آيو ۽ ڪٽ جو چيڪٽ. سندس ڌيان اوڏانهن ڇڪجي ويو. اڻ ڄاتل اندرين خواهش ۽ تجسس وچان در ۾ نظرون ڪيچي ويس. وري سندس ذهن جي اک اندر ليئو پاتو: گلڻ جي جاڻني جواني وارو مڙدانو وجود. سوپاري، مٿانهين ۽ برتر حيثيت. ڪنوار بيوس، مضبوط هانيءَ واري گلڻ جي ور چڙهيل- گلڻ، جو سندس وجود جو هڪ حصو ئي هو. کيس ائين ڏسندي هڪ قسم جي پرپور خوشيءَ، لي ۽ لذت جو مڪمل ۽ اونهو احساس پئي ٿيو، ۽ اهو احساس سندس لڱ لڱ ۽ انگ انگ ۾ اوتجي ٿي ويو، ۽ ان سان گڏ سندس گهليل مرڪ ۾ ڪا معنيٰ پرجي ٿي ويئي.

هوءَ انهيءَ مڪمل ۽ پرپور لي کي ماڻيندي، گهري ۽ اٿاهه احساس مان لنگهي رهي هئي تہ اوچتو سندس ذهن ۾ سندس شاديءَ جي پهرين رات تري آئي: اڻ وڻندڙ. کيس ياد آيو، جڏهن هن سندس اوگهڙ سان هٿ چراند ڪئي هئي تہ کيس ڪيڏيءَ ذلت ۽ بي عزتيءَ ۽ بي وسيءَ جي احساس

هيٺ روحاني اذيت پهتي هئي. سوچيو هئائين، هوند زمين ڦاٽي ۽ ان ۾ دٻجي وڃان. ۽ ان گانپوءِ پهتل جسماني ايذاءَ، سندس روح کي فنا ڪري ڇڏيو هو.

هن وقت، ذهن تي تري ايندڙ ياد ۾، اهو احساس ۽ شادي جي پهرينءَ رات پهتل جسماني ۽ روحاني پيڙا واريءَ حقيقت جو ڪٿو به ڪونه هو. رڳو لاشعوري وهڪ ۾ تري ايندڙ ياد جي حد تائين نلهي ياد سواءِ ڪنهن احساس جي. اهو سوچيندي: سندس چپن تي هلڪي مرڪ ڦهلجي ويئي ۽ ان سان گڏ ذهن جي پردي تي، اندر، گلڻ سان گڏ پوريل ڪنوار جو جسم تري آيو- ائين، جيئن شاديءَ جي پهرينءَ رات سندس هو- بيوس ڦاٽل، روحاني ۽ جسماني اذيت ۾ ورتل. پر ڪنوار جي اذيت ۽ بي وسيءَ جو تصور ڪيس مزو ۽ تسڪين ڏيڻ لڳو- عجيب قسم جي تسڪين! گلڻ جو تصور جيڪو هوبهو ڪيس پنهنجي مڙس جي پهرينءَ رات وانگر سگهارو، مضبوط ۽ جارح نظر آيو، ان جي هر جارحيت ۾ ڪيس پنهنجي وجود جو پاڇو نظر آيو ۽ سندس دٻيل انا، غرور جي شڪل وٺي اسرڻ لڳي ۽ چوٽيءَ تي چڙهڻ لڳي.

سجاڳ ۽ چوٽيءَ تي چڙهيل انا هيٺ، غرور، تڪبر ۽ سوڀ جو احساس سندس سڄي وجود ۾ تيزيءَ سان ڊوڙي ويو. ۽ ڏنائين ڪنوار کي جيڪا گلڻ اڳيان بيوس هئي، ۽ ڏنائين گلڻ کي، ۽ پوءِ گلڻ ۾ پنهنجو پاڻ کي......

گهري اطمينان، تسڪين ۽ سوڀ واريءَ برتريءَ جو احساس سندس رڳن ۾ ڊوڙڻ لڳو.

صبح جو جڏهن هوءَ ڪم ڪار ڪاڻ هيڏانهن هوڏانهن هلي رهي هئي، ته سندس هلڻ جي لوڏ ۽ انداز مان ماٺيل سوڀ جو چٽو احساس بکي رهيو هو.

نئين زندگي 1975ع

ڪاري

انجام پاڙڻ لاءِ: وقت ۾ واجهه وڌل، وقت چميل، رڙهي نٿو، ڳجها ٿڌا ساهه. اٿاولو من. اُماڙيون اندر ۾، پڇي راس ٿيندڙ آس. آسائتيون اکيون، ڊانوان ڊول ڪندڙ مانداڻ، اڻ- پورا جواب. ڳنل ورائيون. منديل وقت رڙهي ٿي نٿو.

جهومر تارا، اُپ ۾ اکيون. اندر ۾ مانداڻ. چوڦير اونده جون چوليون. لڏندڙ لمندڙ آسائتو من. بک ۾ پاهه، پوءِ بہ اجهل وکن کي هونش جا پيڙا وڌل. مٿان: ٻوربل آس جهوتي تي چٽي پوي.

اونده جون چوليون. ٻڌل لوڪ. ٻر ٻر ٿڌڪار جي ورڪا ۾ دفن ٿيل. آسائتيون اکيون اُپ ۾ کتل. اجهل وکون پيڙا چڏائيندڙ. اٿل آيل: چوڦير نگاهه. ساهه مٺ ۾. پوءِ بہ جوکو پيرن هيٺان لتاڙيندڙ وقت تي لانگ ورايل. اٽڪيل ساهه. اجهل وکون. يار ڏانهن. رٿي جو پڪو. مڙداني همٿ. وک وک ۾. اندر جي اُدمي جي چير تي اجهل وکون. پير، پير ۾.

اونده جو اٿاهه سمنڊ جهاڳيندڙ. من جي اک سان هرگس چلڪندڙ. ڪئين پيرا لتاڙيل، تنهن ڪري چاتل سڃاتل. اجهل وکون ديري ۾، آس مروٽيل. اپاٽڪو من. جو، ڪاريءَ وارا ڪک. اجا بہ يار نہ آيو!

اوسيٽڙي ۾ اکيون پنل. منڌل من. هٿي، هن هنڌ ڪئين پيرا ماٺيل- وڇايل، وڃائي ماٺيل، ماٺي- وڇايل گهڙين جي سڳند ۾ ٽٻيون. آڊڪو:

اجا نہ آيو!
هورا- ڪورا ساهه جي.
اوس ايندو.
اٽت من ڪي.
مڃاڻ.
ڪٽڪو. ٻر شڪ جو ڳس نہ. انڊو ويساهه. انڌي من وانگر.
اجهوڪي ٻوباڙيءَ جو پهر-
اونده جي پاتال ۾ اوسيڙي پنل نيڻ آسائتا. اڻ-تڻ. هورا ڪورا.
ڪڙ- ڪڙ. سڪل پن لتڙ آيل. اٿاهه سرهائيءَ هيٺ، اوسيڙي جو عذاب گهٽيل.

انگل، ڪوڙو روسامو:
دير ڪيئي؟
اک لڳي وئي هئي.
منهنجي اک نہ لڳي. سومهڻيءَ ڪان وٺي پئي واجهايم.
پرچاءَ. ايلاز. مٺيون ايلازن جون. ميڙن منٿن ساڻ.
ٽونڪر: شابس ٿئي.
وري نہ ٿيندو،
انجام
ڏاڙهي
رهاڻ. اڻ- ڪٽ ڳالهيون.
پوربل آس چٽي پئي، متل. مانڌاڻ ۾ اٿل. وير چنڊ کي ڇهڻ لاءِ ترڻ لڳي. ڌرتيءَ کي يوانتي آئي.
جين جو اتڪاءُ:
اچ تہ پڇايون
اچ
ساهي ڪار ناهي
اڪيل، جيون، جهاڪا ڪاٽيندڙ ساهہ. ڪچن جي پگهر جي بوءِ ۽ پيڙين پيتل ساهہ ۾ بولاٽيون.
بس!
ساهي وٺان
وٺ نہ ڏيندي سيانءِ
ادمبر وچان ايام
وري ساڳي ڪار. هر لوچ سپڻ جي بولاٽي. هر بولاٽي سپڻ جو ڏنگ. هر ڏنگ اُڏيڙيندڙ ساهہ. بولاٽيءَ جي لوڏ حياتيءَ جي جوت جلائيندڙ. تارن جي اک- پوٽ. جهر- مر تارا. اوندهہ جي ساگر ۾ ڇوليون. ڇوليون ڀڄندڙ- نهندڙ. اڻ- ڪٽ سلسلو ڇولين جو. ڪپ کي رسڻ لاءِ آتيون. لانگ، لانگ تي. وقت تي لانگ ورايل. وقت بيٺل. ڌرتي بيٺل. ديرو بيٺل. سڀ ڪجهہ وچايل. اوجهل. پاڻ ۾.
اُڌڙيل ساهہ پولار ۾ تيز ڪاٽيندڙ. وير چنڊ کي ڇهي واپس ورندڙ، ۽ پوءِ ٺاپر. چوڦير سانت. ساٿي ڌرتي. ساٿو ديرو. هلڪي تڏڙي هير. ساٿڻ لڱن کي ڪتڪتائي ڪندڙ. اُڌڙيل ساهن کي سنواريندڙ.

ڪا مهل اٿين-
موڪلايون
وري انجام
سيان هن ويل؟
نه-.
پرهين،
روز روز نه ڪڙڪ نه پوي
هتي؟
پلي
نه- ڪينچيءَ واري پل تي
پر
چنچلتا،
چرءَ اک نه لڳي وڃئي
ڊپيل تهذ ياڪر. ساٿيون منيون تنداڪڙيون.
موڪلائي:
وڪ، وڪ ۾، دهڪو دل جو. جوڪو پيرن هيٺان لتاڙيل، پر وقت جي لانگ ورايل. اڏڪي ساهه: ڪا مهل نه. ڪنهن جهڙي. هوشائيون وڪون، تن ۾ ٻيڙا وڌل. سجاڳ من جا سانتيڪا چوڪس حواس. وڪ، وڪ ۾ نه وچڙي.
سپ سڪ.
پوءِ: مائيل گهڙين جي اولڙن تي اڏيل، سامائيل سپنا.
ٻور جهلينڊڙ. جهوتن لاءِ آسائتا ڇڄڻ لاءِ.
وقت ۾ واجهه وڌل. وقت ڇميل. رڙهي نٿو. ڳجها تڏا ساهه. اُتاولو من، اُمازيون اندر ۾. پڇي راس ٿيندڙ آس. آسائتيون اکيون، ڊانوان ڊول ڪندڙ ماندائي.....
منديل مٺو وقت رڙهي ٿي نٿو!
جهرمر تارا. اپ ۾ اکيون. اندر ۾ ماندائي، چوڦير اونده جون چوليون. لڏندڙ لمندڙ آسائتو من. بک ۾ پاهه، پوءِ به اجهل وڪن ڪي هونش جا ٻيڙا وڌل. متان: آس جهوتي تي ڇٽي پوي.
اونده جون چوليون، پڏل لوڪ. ٻرٻر تذڪار جي ورڪا ۾، دفن ٿيل. آسائتيون اکيون اپ ۾ ڪتل. اجهل وڪون ٻيڙا ڇڏائيندڙ. اٽل آيل: چوڦير

نگاهہ مٿ ۾ ساهہ. پوءِ بہ جوڪو پيرن هيٺان لتاڙجندڙ. وقت تي لانگ وراڻيل. وقت پيرن هيٺان اٽڪيل ساهہ. اجهل وڪون، يار ڏانهن. رٺي جو پٽڪو. مڙداني همٿ. وڪ، وڪ ۾. اندر جي ادمي جي ڇير تي اجهل وڪون. پير، پير ۾.

اوندهہ جو اٿاهہ سمنڊ جهاڳندڙ. من جي اڪ سان هرگس چاڳندڙ. ڪيئن پيرا لتاڙيل، تنهن ڪري چاتل سڃاتل.......

يار اڳ، اوسيڙو ڪندڙ.

اوتجي آيل پوڳ جو خيال من ۾؛

مڙدانو آواز ٺاهي؛

’متان ويو آهين.‘

سراپيل همراهہ. ٽپيءَ ۾ پيل. پوءِ، امالڪ ياچ.

ڌپيل ٺهڪڙن جي ڦوهار ٻانهن ڪان جهلي، ڀاڪر ۾ پڪڙ.

’گيدي آهين.‘

’بلي. تون هٺين.‘

’ڪيڏانهن پٺي پڳين؟‘

’مون سمجهيو-‘

’تو سمجهيو اجهو ڏٺي اچي پڳا.‘

’نہ، تڏهن بہ هوشيار تہ رهجي.‘

ڏاهپ جا ٻول!

’ڏڃين تو؟‘

’نہ جاني، تڏهن بہ ڪتڪو تہ-‘

ٽپيءَ ۾ پيل!

’جي اهڙي مهل اچي-‘

اونهي کوهہ مان جهيڻو آواز.

’سر لڳي.‘

’پڪو انجام.‘

’مڙساٽي ڏاڙهي.‘

’پٺي نہ ڏيندين؟‘

’اهو لعنتي ٺٺي.‘

وربل ويساهہ. اڱ- مٽي خوشيءَ ۾ اوتيل. ٻاپوهہ جا گل پڪڙيل ڳلن تي. ڳچيءَ ۾ ٻانهن جو هار. چمين جي ورڪا.

آڌمبر ۾ پريل، لوچ ڪائيندڙ آواز:

’جاني-‘

ڄين جو اتڪاءُ. ٻوريل آس ڇٽيل. مٽل مانڌاڻ ۾ اٿل. ويڙ چنڊ ڪي ڇهڻ لاءِ تڙپ. ڌرتيءَ ڪي ڀوانتي.

اتڪيل ڄيون. جهاڪا ڪائيندڙ ساهه. ڪچن جي ڀگهر جي ٻوءِ ۽ ٻيڙين ڀيٽل ساهه ۾ ٻولاٽيون.

وٺ نہ ڏيندي ماڻ........

آڌمبر ايام.

هر لوچ سيڻ جي ٻولاٽي. هر ٻولاٽي سپڻ جو ڏنگ. هر تنگ. اڌيڙيندڙ ساهه. ٻولاٽيءَ جي هر لوڏ. حياتيءَ جي جوت جلائيندڙ. تارن جي اک- ٻوٽ. جهر مر تارا. اوندهه جي ساگر ۾ ڇوليون. ٻهندڙ- ٽهندڙ اڻ- ڪٽ سلسلو ڇولين جو. ڪپ ڪي رسڻ لاءِ آتيون. آتيون ڇوليون. لانگ لانگ تي. وقت تي لانگ ورايل. ٻيٺل وقت پيرن هيٺان ڇپياٽيل. ڌرتي ٻيٺل. سيڪجهه وڃايل. اوجهل. پاڻ ٻہ. پاڻ ڪان-

اُڌڙيل ساهه پولار ۾ ٽيڙ ڪائيندڙ. ويرون چنڊ ڪي ڇهي واپس ورندڙ ٽڪل. سائيون. جو زوم سان ڪريل. ۽ پوءِ ٺاپر. سانت. ساٿي ڌرتي. ساٿو واهه. هلڪي ٽڌڙي هير سائن لڳن ڪي ڪٽڪٽائي ڪندڙ. اُڌڙيل ساهن ڪي سنواريندڙ. ماٿيل گهڙين جي ڇولين جي هندوري ۾ تڦڪيون ڪائيندڙ لڳَ.

ڪنهن سمي امالڪ ڪن وڃيا.

ڏت هٽي پيل. جهليل ساهه وس ۾ ڪيل.

جاني ٻہ. ٻہ پاڇولا اڳتي وڌندڙ.

سرٻات ۾: پيو هڄ. نہ اٽجاڻ.

ڪيڪار ٿي:

’متان ويا آهيو.‘

اوندهه جي ماني سمنڊ ۾ پيند پئي.

’مڙس تجاڻ.‘

هوڪار:

’متان-‘

مڙس ٽپ ڏئي اٿيل. گولي

’وڃئي تو جهل ڪجاڻ.‘

هيٺين ۾ چگهہ. اکين آڏو اوندهه. اکين جي هيرڻيل روشني انڌي

ٿيل.

هڪ ٻاڇو ٻچندڙ.

يار جي ٻاچ جي وڪ. گهوباٽو. هنياء تي ڦهڪو تي لڳندڙ.

ڪومـاٽيل ذهن. ڪومـاٽيل حـواس. سـر تي اُٿي، منهن ڏبو.

ڪوماٽيل ذهن ۾ سوچ جو ترورو. پاڻ سنيااليل؛

'حيف تس.'

'نه وٺي آهين رن.'

پولار ۾ بولاٽيون ڪائيندڙ آواز ڪي سڃاڻڻ لاءِ؛

ادو؟

اسالڪ چوتيءَ ۾ هٽ. ست؛ ڪـريل رن. ڪتي، ڪيـڏانهن ڀڳي يار؟

اوسان 'خطا. ڪجي جهڙي پت.

يار جو لفظ بت بٽـيل لڳن تي ڇندبو تي لڳل. تتل. ٻڙڪا ڏيندڙ پاٿيءَ جو ڇندبو؛ روح ۾ ڦلڪٽو ٿيل.

'آ- اچي تو-'

چمڪاٽ. وڄ ڪريل. ڪنڌ لڙيل. ڏڪ متان ڏڪ. بت ڌرتيءَ تي زيڪو ڪري ڪريل. ڳڙڪايل ڪيڪراٽ. رات جي اونداهين سانتيڪي سمنڊ جي پيٽ اندر.

۽ پوءِ ساڳي سانت.

ٻئي ڏينهن، سج ايرئي راج ڏٺل؛ واهه ۾ لڙندڙ لاش سڃاڻپ وڃايل. چيائون 'ڪاري.'

۽ پوءِ سڀ پنهنجي پنهنجي ڪرت سان لڳل.

- مهراڻ 1977ع

پهرين انام کهاڻي

اڄوڪي صبح واري اخبار جي اهم خبرن منجهان هڪ خبر: پنهنجي ڏي؛ کي مارينڊڙ، شهر جو برک ۽ جهونو وڪيل گل محمد، جنهن تي پرهين؛ ڪورٽ ۾ پنهنجي ڏي؛ کي مارڻ جي ڏوهه هيٺ ڪيس هلئو هو، سو رات پوليس جي پهري هيٺ وارڊ ۾ مئل لڌو ويو!"

هن ڪيس جي اهم خاصيت هي؛ هئي ته: نه رڳو وڪيل صاحب جي ڊاڪٽر، سندس زال، جيڪا به هڪ پڙهيل ڳڙهيل عورت آهي ۽ سندس وڏي پٽ، جيڪو به چڱي خاصي عهدي تي آهي، جي بيانن منجهان، پر مرحوم جي همٿ واري ميڄتا منجهان پڌرو هو ته شهر جي ڏاهي وڪيل پنهنجي ڏي؛ کي جاڻي واڻي ۽ سٽيل رٿا پٽاندر ماريو هو.

مرحوم جي زال ٻڌايو:

"منهنجي هڪ ئي نينگري، جنهن کي منهنجي مڙس سعيو ڪري ماريو، سا ننڍپڻ کان وٺي ئي چري هئي. اسان سندس علاج ڪرائڻ ۾ وسان ڪين گهٽايو. نيڪ ٿي ويندي هئي، وري ساڳي حالت. ملڪ جي وڏين وڏين اسپتالن ۾ ۽ ماهر ڊاڪٽرن کان علاج ڪرائڻ کان پوءِ به، جڏهن سندس صحت مڪمل طور نه سڌري ته پوءِ اسان ڪيس آمريڪا نيئي وياسين. اتي سندس علاج تي هزارين روپيا خرچ آيو. پر، خير سندس حالت ڪافي سڌري. اتي ٻن- ٽن مهينن دوران چريائپ جو مٿس ڪو به شديد دورو ڪونه پيو. جيئن ته رڙيون ڪرڻ، گاريون ڏيڻ، پنهنجي سر منهن ڪري لوهه پائي پچڻ، يا وڙهڻ وغيره. البت چپ چپ ۽ موڳي موڳي رهندي هئي. ماهر ڊاڪٽرن ٻڌايو ته آهستي آهستي نارمل ٿي ويندي. اسين ڪيس واپس وٺي آياسين ۽ دوائن جو ڪورس ڪيس باقاعدي ڪرائيندا رهياسين. هتي به مهيني ڏيڍ تائين ساڳي حالت ۾ رهي. چپ چپ ۽ موڳي موڳي. ڳالهائيندي هئي ته موڳائپ سان ۽ چڻ سوچيندي سوچيندي ياد ڪندي ڪندي......

"خير، اسان کي ويساهه هو ته اسان جي اڪيلي ۽ پياري نينگري ٿوري ئي وقت ۾ نارمل ٿي ويندي. وڪيل صاحب وٽ به جونيئر وڪيل ها، جي وٽس سکندا ها. انهن منجهان هڪ سلڇڻو ۽ شڪل شبيهه جو ناهوڪو جوان هو. وڪيل صاحب جو مٿس ڏاڍو راز هو. غريب هو، پر ڏاڍو مخلص ۽ ايماندار هو. وڪيل صاحب خيال ڪيو ته ڇوڪري به هاڻي نيڪ

ٿيندي پئي وڃي، سو سندس شادي انهيءَ نوجوان، پنهنجي جونيئر وڪيل سان ڪرڻ لاءِ سوچيائين. مون سان صلاح ڪيائين. جو مرحوم سدائين منهنجي ڳالهه کي رکندو هو. سندس نظريو هو ته زال زندگيءَ جي ساٿڻ آهي، دوست آهي، دوستن جا باهمي لاڳاپا سدائين هڪجهڙائيءَ جي بنياد تي هوندا آهن، نه عام رواجي زال- مڙس جي لاڳاپن وانگر، جن ۾ زالن مٿان مردن کي برتري هوندي آهي. هو انهن مذهبي تصورن تي ننولپون ڪندو هو، جن ۾ مردن کي مجازي خدا ڪوٺي، عورت تي لازم ٺهرايو ويو آهي ته انهن جو هر طريقي سان خيال رکن ۽ نالي ماتر عورتن جي حقن جو ذڪر ڪري، عورتن لاءِ مردن جي خدمت ۽ فرمانبرداري ڪرڻ فرض ٺهرايو ويو آهي. الا ڪيڏو نه عظيم انسان هو پاڻ!

"خير، مون کي به سندس اهو خيال وڻيو. ڇوڪرو مون کي پسند هو، ڇوڪري ۽ سندس ماڻٽن به ها ڪئي. سچ پچ اسان کي هڪ نئين حياتي ملي. وڏي ڳالهه ته اسان، پنهنجي منڙيءَ لاڏليءَ سان به ذڪر ڪيو، هن به انڪار نه ڪيو. بس! مان ڇا ٻڌايان..... خوشيون ئي خوشيون هيون.

۽ پوءِ اوچتو، هڪ رات........

"مان سمجهان ٿي ته ان ويل رات جا ايائي ڪن ٿيا هوندا ته اوچتو منهنجي راڻي (مان کيس پيار مان سڏيندي هيس) دانهن ڪري اٿي. ۽ پوءِ، انهيءَ وقت کان پوءِ وري ساڳي حالت! هتي ڊاڪٽرن کي ڊيڪاريوسين- پر وقتي آرام، پوءِ ساڳي حالت. وڪيل صاحب بنهه نااميد ٿي پيو. بس، انهيءَ ڏينهن کان پوءِ چوٿين- پنجين ڏينهن ڪيس ڪورٽ ۾ ڪيس هلائيندي دل جو دورو پيو. خدا خدا ڪري پاڻ بچيو.

"منهنجو خيال هو ته، نوجوان جونيئر وڪيل سان جنهن سان ڳالهه ٽيل هئي، راڻيءَ جي شادي ڪرائي ڇڏيون. من شاديءَ کان پوءِ چڱي ٿئي. پر انهيءَ جي ابتڙ وڪيل صاحب جو خيال هو ته، اهو وڏو انساني ڏوهه ٿيندو. ڇوڪريءَ جي حياتي تباهه ٿيندي. ۽ اسانکي اهڙو ظلم ۽ ناانصافي ڪرڻ نه گهرجي، جو پنهنجي زندگيءَ جو عذاب، جيڪو اسان کي هڪ ڄٽيندڙن جي حيثيت سان مليو آهي، اهو هڪ معصوم ۽ اڻ لاڳاپيل انسان جي مٿان مڙهي ڇڏيون. اها سراسر بي انصافي ۽ مهاپاپ ٿيندو. مون کي سندس هن دليل، راڻيءَ جي شاديءَ ڪرائڻ کان باز رکيو ته: ماءُ ۽ پيءُ جي حيثيت سان ۽ هڪ ٽي ڏيءُ هجڻ جي ڪري پاڳلپڻي جي ڪارڻ پيدا ٿيندڙ

ڏکيائون ۽ تڪليفون جهڙي ريت اسين رضا خوشيءَ سان برداشت ڪري وڃون ٿا، ممڪن آهي تہ، شاديءَ کان پوءِ بہ سندس ٽيڪ نہ ٿيڻ جي حالت ۾، هڪ مڙس جي حيثيت سان هو اهي برداشت نہ ڪري سگهي ۽ ڪڏهن نہ ڪڏهن بيزار ٿي اهڙو قدم کڻي، جو هن ڪي ڪنهن قسم جو سخت ڌڪو رسي: ۽ پوءِ مون چٽيءَ ريت محسوس ڪيو تہ والدين جي حيثيت سانَ اسين جهڙي ريت راڻيءَ جي پرگهور ڪري سگهون ٿا، نوجوان وڪيل، مڙس جي حيثيت سان نہ ڪندو. انهيءَ کان سواءِ هيءَ بہ گهٽي حد تائين امڪان هو تہ ڇوڪرو انڪار ڪري. خير منهنجي راڻيءَ جي حالت نہ سڌري، سا نہ سڌري، تہ انهيءَ وچ ۾ وڪيل صاحب کي ٻيو دل جو دورو پيو. اڃا انهيءَ منجهان ئي ڇڱو ڀلو ٿي مس اٿيو تہ وري ٽيون دورو پيس!

اها شام اڃا بہ مون کي ڇڱيءَ ريت ياد آهي. وڪيل صاحب ڳالهيون ئي اهڙيون اڄرج جهڙيون، ڇرڪائيندڙ ويساهہ ۾ نہ ايندڙ ڪيون هيون، جن لاءِ مان ڪڏهن سوچي بہ نہ ٿي سگهيس! ۽ اها شام، اڄ بہ مون کي چٽيءَ ريت ياد آهي.

سرءُ جا ڏينهن هجن ۽ سرءُ جي اداس اداس، اپاڻڪي شام. اسين شام جي چانهہ ٿي ورانڊي ۾ ويٺا هئاسين. مان، وڪيل صاحب ۽ نوجوان زال سميت منهنجو وڏو نينگر حفيظ، جيڪو ميونسپالٽيءَ جو ائڊمنسٽريٽر آهي ۽ اسان کان ڌار، پنهنجي سيبتي زال سان، ميونسپالٽيءَ طرفان مليل بنگلي ۾ رهندو آهي. حفيظ روزانو پنهنجي زال سميت شام جي چانهہ اسان وٽ پيئڻ ايندو آهي. چانهہ پيئڻ کان پوءِ ۽ ڪجهہ وقت هتان هتان جون ڳالهيون ڪري ڪجهہ وقت وهڻ کان پوءِ، نوجوان جوڙو اٿي هليو ويو.

"مون کي هتي هڪ ڳالهہ ٻڌائڻ وسري وئي تہ: جڏهن بہ اسان جي نينگريءَ تي ڇريائپ جو دورو پوندو هو جنهن ۾ هوءَ وڙهندي، ڏاڍيان ڳالهائيندي يا شپون وغيره. پڇڻ لڳندي هئي، تہ پوءِ انهيءَ حالت ۾ اسين کيس هڪ ڪمري ۾ بند ڪري ڇڏيندا هئاسين. ۽ کيس مانيءَ يا چانهہ ۾ پاڻ سان شريڪ نہ ڪندا هئاسين. ۽ مان کيس سندس ڪمري ۾، نويڪلائيءَ ۾ کيس کارائڻ ۽ پيارڻ جي ڪوشش ڪندي هيس."

"نوجوان جوڙي جي اٿي وڃڻ کان پوءِ اسين بہ وڃي رهياسين. پوڙها ۽ ڏکن جا ماريل. پاڻ تازو اڃا دل جي دوري جي حملي کان پوءِ ٺيڪ ٿي اٿيو هو، پر ڪافي هيٺو ٿي لڳو. نوجوان جوڙي جي اٿي وڃڻ کان پوءِ ڪا مهل اسين ٻئي خاموش هئاسين. اداس ۽ وياڪل. ڄڻ تہ حياتيءَ جي

ڏڪن ڏاڪٽرن واري بار کي رضا خوشيءَ سان ڪٽڻ ۽ انهيءَ ۾ ڪنهن به قسم جي ڏک ۽ شڪايت ظاهر نه ڪرڻ جو اسان اڻ لکيل ناهه ڪيو هجي. پر ڪنهن ڪنهن مهل بار ڪٽڻ جو ست نه ساري، پنهنجي هن ڪمزوريءَ جو اظهار خاموشيءَ سان ڪندا هجون. جو ناهه موجب اسانکي ڪيٽو ڪونه هو. گهٽ ۾ گهٽ مونکي ائين لڳندو هو. ۽ هيءَ خاموشي به مونکي ائين پئي لڳي. خاموشي: بار هيٺ ڪنجهڻ ڪرڪڻ سان ڀريل.

اوچتو چيائين:

'آڳاٽي يونان جي تاريخ ۾ اسپارٽين جي باري ۾ پڙهيو اٿئي؟'

وراڻيم: ها. هن جي حياتيءَ جو متو هوندو هو: 'وڙهو ۽ سوڀ حاصل ڪيو' جن جي ڪارڻ اڄ 'اسپارٽين'، جرئت ۽ بهادريءَ، سگهه ۽ سورهيائيءَ، سادگيءَ ۽ سڌي سنواٽي هجڻ، فوجي ۽ ستت ئي فيصلي ڪرڻ واري خاصيت کي علامت طور ورتو وڃي ٿو. ۽ هن، ڪنهن ڀيري پوري يونان تي شان ۽ دٻدٻي سان حڪومت به ڪئي هئي....'

چيائين: 'نه- منهنجي خيال جو مقصد تاريخ جي نصابي ڄاڻ حاصل ڪرڻ نه آهي.'

پوءِ نوڪرياڻيءَ هٿان سگريٽ جو پاڪيٽ ۽ ماچيس گهرايائين. مون کيس سخت منع ڪئي هئي. منهنجي جهلڻ تي کلي وراڻيائين. 'زنده رهجي ته ڪنهن به پيڙا ڀوڳڻ کان سواءِ، سڪون ۽ اطمينان سان. ڇاڪاڻ ته زندگيءَ جو جو هر سڪون ۽ اطمينان ۾ آهي، پوءِ ڀل اها ڪيتري ئي مختصر زندگي ڇونه هجي. هينئر منهنجي ذهني سڪون لاءِ سگريٽ تمام ضروري آهي. انهيءَ ڪري هن وقت سگريٽن کان جهل معنيٰ ته سڪون کان جهل آهي.'

اهو سڀ ڪجهه انتهائي ۽ سنجيدگيءَ سان چيائين جيڪو مونکي سندس طبعتي ۽ ڳالهائڻ جي عام رواجي ڍنگ کان نرالو ۽ ابتڙ لڳو. خير، مون سوچيو ته ممڪن آهي ته بيماريءَ جي ڪري ائين هجي، سياويڪ آهي. سو مون کلندي چيومانس، دل جي بيماريءَ توکي وڪيل مان فلاسفر ناهي ڇڏيو آهي.'

ساڳي سنجيدگيءَ (جيڪا پڻ مون کي غير رواجي لڳي) سان چيائين: 'هر لوچ، سوچ کي جنم ڏيندي آهي. مان انتهائي سنجيدگيءَ سان هڪ سنجيدي مسئلي جي باري ۾ سوچي رهيو آهيان. توکي هيءَ ته ڄاڻ هوندي ته اسپارٽين پنهنجن ڪمزور، نبل ۽ روڳي ٻارن کي جيلن ۾ ڦٽو

ڪري ڇڏيندا هئا. تنهنجو ڇا خيال آهي؟‘

ورانيمر: ’اهو سراسر ظلم هو، ڪيس هو.‘

چيائين ’تي سگهي ٿو. پر انهيءَ ۾ هن لڪل سچائيءَ کي نظرانداز ڪري نٿو سگهجي تہ اهي نبل ۽ روڳي انسان، جيڪي اڳتي هلي، وڏا ٿي، زندگيءَ تي بار بڻجن، يا زندگي مٿن عذاب بڻجي، تنهن کان بهتر آهي ۽ سندن بہ انهيءَ ۾ ڀلائي آهي تہ انهن کي اسرڻ کان اڳ ئي ناس ڪيو وڃي. تون هن ڪــان انڪــار ڪري نٿي سگهين تہ؛ زنده رهڻ، بذات خود ڪنهن معنيٰ کان خالي ٿي نٿو سگهي. هر زنده وجود جون سرگرميون ۽ موجودگي ڪو ڪارج، ڪو مفهوم ۽ ڪا معنيٰ رکن ٿيون. خاص ڪري انسان جي لاڳاپي سان هيءَ ڇئي سگهجي ٿو تہ انسان جو وجود، نلهو خالي نلهو جيئڻ تائين محدود ناهي، پر مفهوم ۽ ڪا معنيٰ رکي ٿو........

”۽ چيائين: ’Struggle for existence‘ ۾ سرتو وجود ئي جيئرو رهي سگهي ٿو، منهن ڏيئي سگهي ٿو، زندگيءَ کي پنهنجن مقصدن پٺاندر بدلائي سگهي ٿو. جيڪو جيو. هن ڇتاپيٽيءَ واري جدوجهد ۾ شامل ٿيڻ جي صلاحيت تہ نهيو، پرپنهنجي وجود کي برقرار رکڻ جي صلاحيت بہ نٿو رکي ۽ پنهنجي نبل ۽ روڳي وجود ڪارڻ ٻين تي ۽ پاڻ تي بار بڻيل آهي، انهيءَ کي ختم ٿيڻ ئي گهرجي. ها ختم ٿيڻ ئي گهرجي.....‘

”جيتوڻيڪ مونکي اوچتو ئي اوچتو هلڪو احساس ٿيو تہ پاڻ کهڙي ڳالهہ کي ذهن ۾ رکي اها اپٽار ڪري رهيو آهي ۽ سچ پچ مون کي سندس ويچار انتهائي ڀوائتا ۽ خوفائتا لڳا. خير، ان هوندي بہ مون ڪانئس پڇيو تہ: ’هن سموري ذڪر منجهان نيٺ اوهان جو مقصد ڪهڙو آهي؟‘

”مرڪيائين، ۽ منهنجي منهن ۾ گـهوري ڏنائين: زوريءَ مڙهيل، ٿڪي ۽ معنيٰ ڀريل مرڪ. ’مان جيڪو چوڻ چاهيان ٿو، ڇا تون واقعي نہ سمجهي سگهي آهين؟ يا سمجهندي بہ، اهو سڀ ڪجهہ تون منهنجي زبان مان اڪلائڻ چاهين ٿي؟‘

”ورانيمر: ’مونکي توري اندازي تي ڪڙڪ پئي آهي. ممڪن هجي تہ منهنجو اندازو غلط هجي. تہ بهتر آهي تہ تون صاف لفظن ۾ مقصد بيان ڪري ڇڏين.‘

”چيائين: ’منهنجو سڌو سنئون مقصد ماهتاب (منهنجي ڌيءَ جو اصل نالو) ڏانهن آهي.......‘

”مان سواءِ ڪجهہ جي سندس منهن ۾ ڏسڻ لڳس،

"پاڻ چوندو رهيو: ڏس نہ، هينئر جڏهن پاڻ جيئري اهي، تہ سندس حالت مٿلن ڪان بہ ويل آهي. هوءَ نہ مٿلن ۾ آهي، نہ جيئرن ۾. مون کي سمجهہ ۾ نٿو اچي تہ اهڙي ريت ڪيس زنده رکڻ جو نيٺ مقصد ڪهڙو ٿي سگهي ٿو؟"

"ڳالهائيندي ڳالهائيندي اوچتو چپ ٿي ويو. مان بہ چپ هيس. مون کي سندس سوچ جي انداز تي سخت افسوس ٿي رهيو هو. منطقي طور ڪٿي پاڻ صحيح بہ هجي، پر مون کي انهيءَ منجهان خود غرضيءَ جي بوءِ اچي رهي هئي. مـــان خود غرضيءَ جي پس منظر ۾ سندس ويچارن تي افـسوس ۽ ڏک وچان سـوچي رهي هيس تہ، اوچتـو چانيل خامـوشيءَ ۾ سندس ڪنبندڙ ۽ ڏک ۾ ٻريل آواز ٻڌم:

"شايد تون سوچيندي هجين تہ، مان ڪائنس بيزار ٿي ويو آهيان. يا منهنجو پدرانہ امنگ مروڙجي ويو آهي ۽ سندس لاءِ منهنجو پيار ختم ٿي ويو آهي. انهيءَ ڪري مون هڙي قسم جي جواز ۾ پناهہ ورتي آهي.

"زليخا! تون سوچي بہ نٿي سگهين تہ گذريل ٽي ڏينهن مون ڪهڙي ذهني پيڙا ۾ لڇندي پڇندي گـذاريا آهن. اوهہ! تون تصـور بہ ڪري نٿي سگهين. ٻڌ! مـان دل جو مـريض آهيـان ۽ تون خود Neurosis جي Patient آهين. (اسان ٻنهي جون بيماريون حالتن جو نتيجو آهن) منهنجي ڪنهن بہ وقت هارٽ فـيل ٿي سگهي ٿي. منهنجي مرڻ ڪان پوءِ تنهنجي ۽ مـاهتاب جي حـالت ڪهڙي..... نہ پڇ تہ سندس انهن حـالتن جو ڪيڏو ڀوائتوتصور آهي. توکي هيءَ واقعو شايد اجا نہ وسريو هجي. ڪجهہ ڏينهن اڳ، جيـڪـا ڀنهنجي پاڙي ۾ ننڍڪڻي ڇري آهي. انهيءَ سـان ڇٽن ڇٽن بدفعلي ڪئي، ها اهي چار ڇڙا جيڪي سياڻا هئا، رات جي سناٽي ۾ انهيءَ ڇريءَ جون هنيانءَ ۾ ڇهڪ وڄهندڙ ڪيهون. شايد اجا تنهنجي لاشعور ۾ هجن. مون کي ٻڌاءِ تہ جيڪڏهن اهڙي حالت پيدا ٿئي، تہ پوءِ ماهتاب جي محفوظ ۽ سلامتيءَ واري زندگيءَ جي ضمانت ڪير ڏئي سگهي ٿو؟ رياست: جيڪا عام رواجي انسانن جو تحفظ ڪرڻ ۽ سلامتيءَ وارو مـاحول مهيا ڪري ڏيڻ ۾ ناڪام وئي آهي. ننڍڪڻين جيَ نگراني لاءِ سـمـاج سـڌار تنظيمـون: جيـڪي سـڌاري، فـلاح ۽ بهـبـود جي نالي ۾ ڇڪلا ۽ بيگار ڪٺپون کولي ويٺيون آهن.

'ها، منهنجي مرڻ ڪان پوءِ اوهان جو ۽ (خدانخواستہ) تنهنجي موت ڪان پوءِ ماهتاب جو روايتي اصول موجب بار حفيظ (منهنجي پٽ جو نالو)

تي اچي ٿو، روايت پٺاندر هو ان بار کي کڻندو. ممڪن اهي پهرين اخلاقي فرض سمجهي کڻي، پوءِ کڻڻ تي مجبور ٿئي، مجبور تي بيزار ٿئي ۽ اڳتي هلي هن بي مقصد ۽ اڻ- ڪارج زندگين جو بار ڍوئي ڍوئي ٿڪجي چڪنا چور ٿي پوي، سندس زندگي زهر بڻجي وڃي. نيٺ هي؛ ڪٿان جو انصاف آهي، ڪٿان جو اخلاقي فرض آهي، ڪٿان جو اصول آهي، جو بيڪار ۽ بي مقصد زندگين، جن جو سماج جي ڪنهن به اداري ۾ ڪارج ڪونهِ آهي، نه رڳو اهو پر سندن زندگي، خود مٿن بار بڻيل آهي، اهو ٻين تي مڙهي، انهن کي زندگيءَ جي نعمت کان محروم رکيو وڃي! انهن جي حياتي وهه ڪئي وڃي.

’زليخا، مان توکان ٿو پڇان: فرض ڪر ته مان دل جي حملي سبب اوچتو اڄ يا سڀان مري ٿو وڃان. (جيڪو منهنجي خيال ۾ ناممڪن ناهي). منهنجي مرڻ کان پوءِ، ڪجهه عرصو تون ماهتاب جي پرگهور جو فرض يا مقصد پاڻ تي مڙهين. جيئري رهڻ لاءِ توکي نه ڪارڻ آهي، نه زندگيءَ لاءِ ڪو موهه. ها، تون مونکي ٻڌاءِ ته محض هڪ چريءَ ۽ بيڪار ذيءَ کي، زنده رکڻ لاءِ، زنده رهڻ ۾ ڪهڙي ڏاهپ آهي! زليخا، مونکي ٻڌاءِ‘ ......

هو سوال جي نشاني بڻجي مون ڏانهن ڏسي رهيو هو. مون ڪيس ڪابه ورندي ڪانه ڏني. منهنجي سوچ جي صلاحيت ختم ٿي چڪي هئي. مان عجيب قسم جي بي حسي محسوس ڪري رهي هيس ۽ ڪابه ورندي ڏيڻ بجاءِ مون خود سوال بڻجي سندس منهن ۾ ڏٺو. هو ان مهل سگريٽ پي رهيو هو. سگريٽ چڪڻ ۽ آڱرين جي اعصابي لرزش منجهان مونکي اندازو ٿيو ته پاڻ به بيچيني جي ڪيفيت مان گذري رهيو آهي. مون کي گهٽ ۽ ٻوساٽ محسوس ٿيڻ لڳو. مان اتان اٿي پنهنجي ڪمري ۾ هلي آيس. مون سندس ويچارن تي شعوري طور ۽ سسٽم موجب سوچڻ جي ڪوشش ڪئي، پر ڪجهه نٿي سمجهه ۾ آيم ۽ نه ئي ڪجهه سمجهيو ٿي. اها سڄي رات بي چينيءَ ۽ پوائتن ويچارن ۾ گذاري. مونکي ماهتاب تي ڏاڍو پيار اچي رهيو هو. هوءَ خاموش موڳي ۽ پُر سڪون هئي. مون ڪيس ماني کارائي، ڏاڍو پيار ڪيو ۽ ڳراٽڙيون پائي ڙنو.

”اها رات سندس به دل جي تڪليف ۾ گذري. جيڪا ڇاڻ مونکي ٻئي ڏينهن جي صبح تي پئي ته سندس دل ۾ سور جون سٽون ايريون هيون. پر هن مون کي نه ٻڌايو. خير، ٻيو ڏينهن اداس ۽ خاموش گذريو. ائين ڄڻ ڪوئي مري ويو هجي. البت منهنجي جهلڻ جي باوجود هو، ڊاڪٽر سان

ملڻ جي بهاني ٻاهر نڪري ويو ۽ ڪلاڪ ڪن ڪان پوءِ گهر واپس ايو.

ٽئين ڏينهن صبح جو جيئن مان ماهتاب ڪي نيرن جي ماني ڪارائڻ لاءِ سندس ڪمري ڏانهن وڃي رهي هيس ۽ ان مهل پاڻ ورانڊي ۾ آرام ڪرسيءَ تي ڪنهن سوچ ۾ ٻڏل ويٺو هو. چيائين: 'بس، ماهتاب ڪي نيرن جي ضرورت ڪانہ آهي'.

منهنجو هنياءُ ٻڏي ويو. "ڇو؟"

"هوءَ ختم ٿي چڪي آهي." هن بظاهر تہ اطمينان ۽ سڪون سان ڇوڻ جي ڪوشش ڪئي، پر سندس اندر ۾ جو ڪجهہ وهي رهيو هو، اهو ڪاٿس لڪي نہ سگهيو. سندس آواز بدليل هو ۽ ڪنبٽيءَ ڳاڙهو: "دفن ڪان پوءِ مان ٽاٽي تي وڃي اعتراف ڪندس.........".

"مون ڏانهن نهارڻ ڪان سواءِ ٿي هو اٿيو ۽ اندر ڪمري ۾ هليو ويو.

"منهنجا هوش حواس بلڪل خطا ٿي چڪا هئا." مرحوم جي پٽ ٻڌايو:

"منهنجي شاديءَ ڪان پوءِ بابي سائينءَ خود ٿي مونڪي ڌار رهڻ لاءِ صلاح ڏني، چيائين: 'هي دور ڳڏيل گهرائن جي شڪل ۾ رهڻ جو دور ناهي. وڌيل شعور ۽ انفراديت جي شديد احساس جي گهرج آهي تہ، هر ڪنهن ڪي، ڪنهن بہ وڏي جي بالادستيءَ ڪان سواءِ آزاديءَ سان اپڙڻ ۽ اسرڻ، اڳتي وڌڻ ۽ ڦهلجڻ جو موقعو ۽ آزادي ڏني وڃي. تون هاڻي پنهنجي پيرن تي بيٺل آهين ۽ سماج ۾ اسان ڪان الڳ، جن توکي ڇٽيو آهي، هڪ خودمختيار يونٽ جي حيثيت رکين ٿو. پٽ هيئنر تون پنهنجي زندگيءَ جو پاڻ ذميدار آهين.... دراصل مان بہ انهيءَ خيال جو هوس تہ مائٽن ڪان الڳ رهان ۽ مان الڳ رهڻ لڳس.

هن واقعي ڪان هڪ ڏينهن اڳ يارهين وڳي ڌاري پاڻ معمول جي ابتڙ منهنجي آفيس ۾ آيو. ظاهر آهي تہ ڪيس اوچتو ڏسي مون ڪي ڪجهہ ڪنڪو ٿيو. پر سندس ورتاءَ مان ڪنهن بہ قسم جي ڳڻتيءَ واري ڪا ڳالهہ پڌري ڪانہ ٿي. چيائين،

"ڊاڪٽر سان ملڻ ويو هوس سوچيم اڄ تو وٽان بہ هڪ راؤنڊ هٽي وڃان پوءِ هتان هتان جون ڳالهيون، ڳالهين دوران هڪ پيري چيائين، پٽ، دل جو مريض آهيان، بنا اطلاع ڪيڏي مهل بہ هن دنيا ڪي ڇڏي سگهان ٿو. پر جنهن ڳڻتيءَ ڳاريو آهي، سا آهي ماهتاب جي مستقبل

جي.........."

"مون سندس انهيءَ ڳالهه کي فطري ۽ عام رواجي سمجهندي (جيڪا هن حالت ۾ هر پيءُ کان متوقع ٿي سگهي ٿي.) چيو: "بابا، اوهان کنهن به قسم جي ڳڻتي نه ڪريو. اڃا اوهان جي حياتي وڏي آهي، پرامید رهو." پوءِ پاڻ ئي هن موضوع کي ختم ڪندي چيائين، "پٽ، انسان ڪيترو به پرامید رهي، پر هن حالتن ۾ هھڙي قسم جا ويچار اچڻ سياويڪ نه آهن. خير ڇڏ انهن ڳالهين کي.

"پوءِ هتان جون ڳالهيون ڪري، پاڻ موڪلائي ويو."

ڊاڪٽر ٻڌايو:

"واقعي ڪان هڪ ڏينهن اڳ، مرحوم ساڍي نائين ڏهين ڌاري مون وٽ آيو. سندس ڳالهين منجهان مونکي ڪٿي به سندس اصل نيت جو ڪٿي جيترو به احساس نه ٿيو. ڳالهين دوران هو بلڪل نارمل پئي لڳو. اسانجن ڳالهين، جنهن کي بحث چوڻ وڌيڪ مناسب ٿيندو، جو موضوع زندگي، زندگيءَ جو مقصد، ماهتاب جي لاڳاپي سان نارمل ۽ ائبنارمل انسان جي زندگي ۽ موت جي لاڳاپي سان نارمل ۽ ائبنارمل انسان جي زندگي ۽ موت ۽ انهيءَ لاڳاپي سان رياست جون جوابداريون وغيره هو. جيتري قدر مونکي ياد پوي ٿو، هڪ ڀيري چيائين، جڏهن زندگي، (پوءِ ڪيتري به دلڪش چونه لڳي) خود عذاب بڻجي وڃي، تڏهن هن عذاب کان ڇوٽڪاري جو واحد رستو زندگيءَ کان ڇوٽڪارو حاصل ڪرڻ ۾ آهي. يا، ڙندگي، زنده رهڻ جي ڏس ۾ جدوجهد جو ٻيو نالو آهي. جيڪو انسان جدوجهد نٿو ڪري سگهي، ساٿ ڏئي نٿو سگهي جيڪڏهن انهن کان زندگي کسي وڃي، نه اهو ڪو گناهه ڪو نه آهي ۽ اهڙي قسم جون ٻيون ڳالهيون، جيڪي هينئر سمجهه ۾ اچن ٿيون نه هو ماهتاب کي ذهن ۾ رکي ئي ڪري رهيو هو ۽ اهي ڳالهيون ان وقت سندس ذهني ڪيفيت ۽ سوچ جي انداز کي ظاهر ڪن پيون. بهرحال مان پوري ويساهه سان چوان ٿو نه، وڪيل صاحب اهي ڳالهيون بلڪل نارمل حالت ۾ چيون ۽ مون کي انهن ڳالهين منجهان سندس اصل نيت جو ذرو به پروڙ نه پئجي سگهي. هو مون کان پوڻين يارهين ڌاري موڪلائي اٿيو.

ڏوهه مڃيندي مرحوم وڪيل صاحب جيڪو بيان ڏنو، انهيءَ منجهان ڪي ٽڪرا.

(وڪيل صاحب جي گهريلو بيان جو ڇپيل ڀاڱو سندس گهر واريءَ جي بيان جهڙو آهي. انهيءَ ڪري ورجاءِ جي ڪوفت کان بچڻ لاءِ، سندس بيان مان ڪي ٽڪر ئي ڏجن ٿا.

..........ڪيس مارڻ کان پوءِ، منهنجو ضمير هينئر بہ مطمئن آهي.نيٺ هن چريءَ جو هن دنيا ۾ هجڻ يا نہ هجڻ مان ڪيس پاڻ کي يا سماج کي کهڙو فائدو؟ سندس موت جو انتظار ڪرڻ کان اڳ (جيڪو ڪيس اوس اچڻو هو) ڪيس مارڻ ۾ سندس ئي ڀلائي هئي. هيءَ حقيقت پنهنجي جاءِ تي هڪ پنهنجي پاڻ شاهدي ڏيندڙ (Self-evidence) سچائي آهي......

.........جڏهن مان اسپارٽين جو ذڪر ڪيان ٿو، تڏهن منهنجو مطلب اهو ناهي تہ ڪمزور ۽ نبل ٻار کي جمندي ئي جبلن ۾ ڦٽو ڪيو وڃي. اهو دور ٻيو هو، اڄ سائنسي دور آهي، ممڪن آهي (۽ اڪثر ڪري) اهي نبل ٻار اڳتي هلي سگهارا ٿين. پر مان جيڪا ڳالهہ ڪرڻ چاهيان ٿو، انهيءَ جو بنياد هيءُ آهي تہ: اهي انسان جيڪي زندگيءَ جي تبديليءَ جي جدوجهد ۾ شريڪ نٿا ٿين، يا نٿا ٿي سگهن، جو منجهن اهڙو ست ناهي، تہ پوءِ اهي رڪاوٽ بڻجن يا ٻين انسانن مٿان بار بڻجڻ بجاءِ، بهتر آهي تہ پنهنجو انت آڻين. ڇاڪاڻ تہ هونئن بہ حياتي مٿن بار آهي، سواءِ ڪارج جي زندگيءَ جو بار ڍوئڻ ڇا حماقت ناهي"

نيٺ ماهتاب کي زنده رکڻ مان ڇا هڙ حاصل؟ محض مائٽن جي جذباتي تسڪين جي پورائيءَ لاءِ! جڏهن تہ مائٽ خود محسوس ڪن ٿا تہ هوءَ، مٿن بار بڻيل آهي– منهنجي آڏو بہ رستا هئا: يا تہ هن کي ماري ڇڏيان (جيڪو رستو مون اختيار ڪيو) يا تہ ڪيس ڪنهن تجربيگاه ۾ موڪليان، تہ جيئن باقي انسان ذات جي ڀلائيءَ لاءِ تجربا ڪيا وڃن.

جيتوڻيڪ ڪيس مارڻ ڪري مونکي سخت صدمون رسيو آهي ۽ افسوس ٿيو آهي، پر منهنجو ضمير ۽ شعور بلڪل مطمئن آهي......

.........مان هينئر اطمينان سان مرندس.

ڪورٽ طرفان مقرر ڪيل ڊاڪٽرن جي ٽيم گڏيل راءِ ڏني تہ، سول اسپتال جي اسپيشل وارڊ ۾، جوابدار فوتي گل محمد وڪيل، جنهن پنهنجي چريءَ ڌيءَ کي ماري، انهيءَ جو اقرار ڪندي، پاڻکي قانون آڏو پيش ڪيو هو ۽ دل جي مريض هئڻ سبب ڪيس سول اسپتال جي اسپيشل وارڊ ۾، پوليس جي نگرانيءَ هيٺ رکيو ويو هو رات جي اڍائي بجي ڌاري دل ٽٽڻ سبب مئو آهي.

ڊاڪٽرن هيءَ بہ راءِ ڏني تہ، جيڪڏهن وڪيل صاحب کي بروقت طبي امداد ڏني وڃي ها تہ، سندس جيئري رهڻ جا امڪان وڌيڪ هئا.

(بيشڪ جيڪڏهن وڪيل صاحب نہ مري تہ ها تہ هيءُ ڪيس انساني لاڳاپن ۽ سماج جي اهم مسئلي بابت هڪ انوکو ۽ دلچسپ ڪيس ثابت ٿئي ها).

ٻي انام ڪهاڻي

لڳاتار ٽن سالن کانپوءِ-

يونيورسٽيءَ جي اولڊ ڪئمپس جي ورانڊي مان لنگهندي؛ ايڊيوڪيشن ڊپارٽمينٽ ڏانهن ويندڙ دروازي وٽ اوچتو مٿس نظر پئي! هڪ اتفاقي حادثو. جنهن حادثي لاءِ جيڪڏهن ملي پوي ته پوءِ...... بابت ڪيترا ڀيرا سوچيو هئائين. اها آهي، ساڳي؛ ٿوري ڦير سان. ساڳيو اداس، گمڀير، وياڪل چهرو. سانورو هن تبديلي سان ته سندس ڇهڪندڙ ۽ ڀهڪندڙ سانورائپ، جيڪا ڇڪ جا باعث بڻيي هئي. سان ڪارائيل ۽ ڪشش کان وانجهيل.

هن جي نهارڻيءَ مان پڪ ٿيس ته. هن ڪيس ڏٺو آهي. سندس دل ڌڙڪي، اندرين تبديلين ڪارڻ پنهنجي منهن جو رنگ بدلجندو ۽ نرڙ تي پگهر محسوس ڪيائين.

ايتري عرصي کانپوءِ ائين اوچتو؛ ملڻ تي جنهن جو في الحال وهم ۽ گمان به ڪونه هوس، نه رڳو- سندس وجود ڏڏي ويو، پر چڻ گهڻيل عرصو اڳ وڏي جاکوڙ کانپوءِ مروٽيل ۽ چيپاٽيل ڏوهه جو احساس ڪر ڪٽي بيٺس. اهو سياويڪ هو. ائين چڻ ورتل قرض کي وسارڻ کانپوءِ، اوچتو سندس اڳاڙيندڙ ملي وڃي.

اندرين اٿل کي دٻائڻ لاءِ؛حيرت ۽ خوشي پاڻ تي مڙهيندي، مرڪندي ڏانهنس ڏٺائين. سندس ابتڙ، هن جي منهن تي هن اوچتي گڏجاڻيءَ ڪري، ڪا به تبديلي ڪانه. ساڳي گمڀيرتا، خاموشي چهري تي. منهن لڳاتار خشڪ، چڻ وينشنگ ڪريم لڳل ۽ چڱيءَ طرح مهٽيل. (پر ڪيس ڄاڻ هئي ته هوءَ وينشنگ ڪريم استعمال نه ڪندي آهي)، هر عام رواجي ملاقات وانگر- ٻئي هڪ ٻئي کي ڏسندا رهيا. ڪي گهڙيون.

'تون هتي ڪيئن........؟'

'ايم. ايڊ جي داخلا لاءِ انٽرويو ڏيڻ آئي هيس.'

'ٿي ويو؟'

'ها.'

'داخلا ملي ويندي؟'

'گورنمنٽ موڪليو آهي انهيءَ ڪري ملڻ ٿي گهرجي.'

چپ، ڪي گهڙيون.

’تنهنجا ڪهڙا حال آهن؟‘

’بس، ٺي.....ڪ ٺي.‘

’ساڳي ٺي هتڏ آهين؟‘

’ها، ٺٺي ۾.‘

’فيمليءَ سميت.‘

’ها.‘

ڪيس اهڙي قسم جي سوالن منجهان اوچتو هڪ قسم جو ڊپ ٿيڻ لڳو. اهڙو ڊپ، جيڪو پنهنجي پر ۾ ڪاميابيءَ سان ڏوهه لڪائيندڙ ڏوهاريءَ کي، وڪيل جي آڏي پڇا تي. دل جي چور ڪري ٿئي. اهڙي قسم جي سوالن کان بچڻ لاءِ هن سنت ڀرت ڏني، گڏجي چانهه پيئڻ لاءِ.

هن سندس منهن ۾ ڏٺو سوال ٻڌجي. جڻ ته اها رٿ اڻ- رواجي طور، اخلاق کان ڪريل، ڪنهن اڻ- ڇاتل شخص کان، غيرواقف عورت کي پهرئين ٺي واتهڙو گڏجاڻي ۾ ڏنل هجي.

”ڇو؟“ حقيقت جي ته کي پهچندي چيائين، ”مون سان گڏ چانهه پيئڻ پسند ڪندينءَ؟“

علي بابا ريسٽورينٽ جي فيملي روم ۾ اچي ويٺا. سڄو رستو، جيڪو پنجن منٽن جو هو، خاموش رهيا. رستو ساڳيو هو، جنهن تان ٺي سال اڳ؛ جڏهن بي.ايڊ ۾ پڙهندا هئا. ڪئين ڀيرا لنگهي چڪا هئا. هوٽل به ساڳي ۽ فيملي ڪمرن منجهان هڪ ڪمرو به ساڳيو. پاڻ به ساڳيا؛ هڪ ماسٽر ۽ ٻي ماسترياڻي. سڀ ڪجهه ساڳيو هوندي به، اوپرا اوپرا، ايڏو ويجهي هوندي به، اڻ- ڇاتل!

ڪمري ۾ ڪجهه اُٻس هئي. هن ڪان اڳ ويٺلن، جي شايد ڪا گهڙي اڳ اٿي ويا هئا، جي ڇڏيل گرمي، سگريٽن جي دونهين جي بوءِ سان.

”آئس ڪريم.“

”نه- چانهه.“

”گرمي آهي.“

”توکان شايد وسري ويو آهي ته مان چانهه جي وڏيڪ پياڪ آهيان. گرمي هجي يا سردي.“

هينئر ڪيس ياد آيو ته هوءَ اعصابي ڪمزوريءَ ۽ وائي جي سور ڪارڻ، تڏو ڪڏهن به نه واپرائيندي آهي ۽ نه ٺي پکي جي هوا هيٺان

وهندي آهي.

سندس جهلڻ جي باوجود چانهه هن ٺاهي.

"تون ڪڏهن دادوءَ ويندين؟"

"سيائي."

"انٽرويو بلڪل پورو ٿي ويو؟"

"ها."

دراصل هن چاهيو پئي تہ ڳالهين جو اهڙو لڳاتار ءِ رڌل سلسلو شروع ٿئي، جنهن هينيان، هيءَ ماحول ۽ هن جي موجودگي ڪري، جيڪو هنيانءَ تي بار ٿي بيٺو هوس ۽ چانهه جي احمقانہ صلاح جي ڪري پيدا ٿيل اهو احساس هينان دبجي وڃي.

"ماسي جي طبعيت ڪيئن آهي؟"

"ساڳي." سوچڻ لڳو، اجا ساڳي حالت ۾! هن ڪي هن وقت تائين مرڻ ڪپندو هو. هنن ٽن سالن جي دوران سندس باري ۾ سوچيندي، ويچاريو هئائين تہ ماڻس مري چڪي هوندس.

"ڪمزور تہ ڪافي ٿي وئي هوندي."

"فطري آهي."

"تون بہ لهي وئي آهين؟"

"سچ پچ!" انتهائي ڪنجوسيءَ واري مرڪ سان چيائين، "توکي ڏسڻ ۾ دوکو ٿيو آهي."

۽ پوءِ هن، سندس منهن ۾ گهوري ڏٺو: اصل عمر کان وڏي ٿي لڳي. سندس مٿي تان رئو سرڪي ڪلهن تي اچي ويو هوس، وارن ۾ جدا جدا اچا ڏٺائين. اکين ۾ چمڪ، سانورو ڪاراٽيل، پيلاڻ مائل رنگ..... اوچتو ٿي سال اڳ، پڙهڻ جي دوران جڏهن ڪيس هڪ شديد انديشي جي احساس جي انومان جو سايان روپ پاتيائين، سندس منهن جي ڏسٽي ۾. نہ چاهيندي بہ سندس منهن ۾ چتائي ڏسڻ لڳو. نہ چاهيندي بہ هن جو چهرو، مستقبل جو سلهہ. هائو؛ ڏيرو! ڪاراٽيل،اندر پيهيل ڪوپن ۾ چمڪندڙ مٽڪيون، تڪليف سان ڪڇندڙ ساهہ ڪري، هيٺ مٿي ٿيندڙ هڏائين ڇاتيءَ جو پڃرو، ٿهلجندڙ- سسندڙ ناسون، ڳل اندر ويٺل، ڪبن سمان. قياس ۽ همدردي جا احساس جاڳيس. اوچتو خيال: پيلي- سائي ڪانگهاري جو.... ۽ دل ڪچي!

ٽي سال اڳ؛

سيڪنڊري اسڪولن جي ماسترن لاءِ ٽريننگ جي ڪورس، بي.ايڊ ۾ گڏيا. ڏنائون، ڏسندا رهيا، نوٽس، ليسن جي تياري جي سلسلي ۾ ملندا رهيا. گهرا ٿيندا رهيا، سواءِ ڪنهن شعوري ڪوشش جي هڪ ٻئي جي ويجهو ايندا رهيا. هڪ ٻئي کي سمجهندا رهيا. ڪڏهن ڪڏهن فلم جو پروگرام. لڳ ڀڳ روز، انٽرويل جي دوران علي بابا ريسٽورينٽ ۾ چانهه، گفتگو، ڳالهين جو نه ٽٽندڙ سلسلو.

هڪ ڀيري هن ڪيس پنهنجن گهريلو حالتن بابت ٻڌايو؛ پاڻ گهر ۾ ٽي ڀاتي آهن. پاڻ، سندس ماءُ ۽ ننڍو ڀاءُ، جيڪو هاءِ اسڪول ۾ پڙهندو آهي. سندس پيءُ ٽيپدار هو. ماڻس پڻ پرائمري اسڪول ۾ ماستريائي هئي. ٻنهي جي پيار جو نتيجو هئي. ڇهن سالن کانپوءِ، جڏهن هو پاڻ اجا ننڍڙي هئي. پڻس ٽيپدار، ماڻس کي بلڪل جڏي ڏنو. ان وقت سندس ننڍو ڀاءُ، ماڻس جي پيٽ ۾ هو. ڪيس پيءُ جو چهرو، جيڪو ننڍپڻ ۾ ڏٺو هئائين، اجا تائين ذهن ۾ ڪُتل؛ ڀنگ پيئڻ ڪري ڳاڙهيون اکيون، ڪاراٽيل چپ ۽ منهن تي ماتا جا داغ. گاريل.

۽ پوءِ ماڻس کي سلهه ٿي پيئي. يا ڪيس اڳيئي سلهه جا اثر هئا، جيڪي پوءِ ظاهر ٿيا. ڇاڪاڻ ته سندس ماءُ، يعني هن جي ناني به، سلهه وگهي مئي هئي.

۽ هينئر هو پاڻ گهر سنڀاليندڙ هئي. ڪمائيندڙ، سلهه ورتل ماءُ جي پرگهور ڪندڙ ۽ ننڍي ڀاءُ جو مستقبل سنواريندڙ. خاموشي، ڳنڀيرتا ۽ سنجيدگي سندس شخصيت جو جز بڻيل. ڳالهائڻ ۾ نهنائي، بردباري، خدمت ۽ شفقت جو اظهار، سندس ڳڻ بڻيل.

ملندا رهيا، هڪ ٻئي کي ويجهو ايندا رهيا. جيتوڻيڪ ٻنهي مان ڪنهن به هڪ سان مستقبل جي ڳانڍاپي جو ڇتو ۽ گهرو احساس ٻنهي کي هو. لاشعوري طور پنهنجي پنهنجي جاءِ تي ٻنهي کي لڳندو هو ته، پاڻ اڳتي هلي هڪ ٻئي جا ٿي ويندا؛ ذڪر نه ڪيل، اڻ لکيل، ڪڏهن اظهار نه ڪيل، محض گڏيل سمجهه، مستقبل ٻيئي جي گڏيل احساس هيٺ، ڳانڍاپي جو انجام ۽ ان ۾ لڳندڙ اهڙو ويساهه جو، ڪڏهن به ٻنهي مان ڪنهن کي اظهار جي ضرورت محسوس نه ٿي.

پاڻ چاهيندو هو ڪيس، شدت ۽ ڀرپور تڙف وچان پيار ڪرڻ؛ جو سندس طبيعت ۾ بيچيني، اندروني امنگ کي پوري شدت، گرمي ۽ اڳرائي

سان ظاهر ڪرڻ جا جذبا تپ تار پريل ها، جي توري بہ پيار واري ماحول ۾ قوهاري وانگر اٿل کائڻ لڳندا هئا. ۽ ڦهريون ڦيرو جڏهن پاڻ، انهيءَ اٿل هيٺ ڪيس شدت سان پيار ڪيائين؛ ڀهرين سندس هٿ ونئي، انهن کي زور، ٻوءِ چميون، ٻوءِ ڀاڪر.....جواب ۾ هن بہ موٽ ڏني، ساڳي پيار سان. پر انهيءَ پيار ۾ اها تڙف، اهو ولولو ۽ جوش ڪونہ هو. پربور شفقت هئي، مادرانہ شفقت! ڀاڪر مهل جوابي زور ڏيڻ بجاءِ، پٺيءَ تي هٿ ڦيرائڻ لڳس ۽ ٻوءِ وارن ۾ آڱرين سان ڦڻي ڪرڻ لڳس. ائين جيئن ماءُ، يا وڏي ڀيڻ، پنهنجي لاڏلي پٽ يا ننڍڙي ڀاءُ کي پيار ڪنديون آهن.

جيتوڻيڪ هن جي انهيءَ ٽڏي ۽ شفقت سان ڀريل پيار جي موٽ، سندس تڙف جو جوش واري پيار جي گهرج پٺاندر نہ هئي؛ اهو ڪيس لڳو، پر انهيءَ کي محسوس نہ ڪيائين. شايد انهيءَ ڪري جو، اهو سندس لاءِ، اهڙي قسم جو ڀهريون دفعو هو. ۽ ٻوءِ پاڻ سندس منهن ۾ ڏٺائين؛ هن جا چپ ڦڙڪي رهيا ها، تڪو ساهہ ۽ اکين ۾ ڳوڙها! هن پنهنجين اکين ۾ سوال ڪٽي، سندس منهن ۾ ڏٺو، ڳوڙهن جو ڪارڻ ڄاڻڻ لاءِ. زبان مان ڪو ڪارڻ ٻڌائڻ بدران، هن، سندس منهن پنهنجي سيني ۾ ڪري، ڪيس ٿڦڪيون هڻڻ لڳي ۽ وارن ۾ آڱريون ڦيرائڻ لڳي ۽ هن پنهنجي ڪياڙي تي، سندس ڪرندڙ ڳوڙها محسوس ڪيا.

۽ ٻوءِ هر ڀيري اهڙوئي شفقت ڀريو پيار، بنا ڳوڙهن جي، خوشي جي ڏهيل اظهار سان، سندس پرجوش ۽ ولولي واري پيار جي موٽ ۾.

هينئر، علي بابا ريسٽورينٽ جي فيملي روم ۾، جڏهن هوءَ سندس سامهون، خاموش ويٺل.پاڻ سوچيندڙ، انهن ڀهرين ڀيري جي ڳوڙهن جي ڪارڻ تي؛ ۽ پهتل هن نتيجي.تي تہ، اهي ڳوڙها، محروميئن سان ڀريل زندگيءَ ۾ ڀهرين مليل پيار جي موٽ ۾ توري بجاءِ آئڻ جا ڳوڙها ها!

۽ ائين ئي هلندڙ سلسلو.....

تہ هڪ ڏينهن ڪيس پٽس جو خط مليو، جنهن ۾ شادي سندس سوٽ سان ٿيڻ ۽ ڳالهہ پڪي هجڻ جي باري ۾ اطلاع ڏنل هو. سندس وهم ۽ گمان ۾ بہ ڪونہ هو تہ، ڪيس، سندس سوٽ ڏني ويندي! چاڪاڻ تہ سندس چاچو، حيثيت ۾ ڪانئن وڏو هو. هيءَ خط سندس لاءِ اڻ– ملهي ۽ هڪ عجيب سپني نما خوشيءَ جو ڪارڻ بڻيو ۽ ٻوءِ ڪيس، "هن" سان هي ڪيل پيار هڪ راند لڳي؛ ورهونءَ، جيڪا ٿلهو وقت ڪاٽڻ لاءِ يا دل وندرائڻ لاءِ ڪئي وڃي. پر جڏهن هن، اندر جي دٻاءَ هيٺ ڪنهن ڪنهن

مهل هن مامري جي ڳنڀيرتا تي ٿي ويچاريو تہ ان ويل، ڏوهي احساس جي تيز چهڪ جي پيڙا، سندس وجود کي ايڏوتہ ٿي نپوڙيو، جو پنهنجو پاڻ کي بنھہ سن ٿي پيانيائين ۽ پوءِ ان ڏوهي احساس جي بار هيٺ يا دل ۾ لڪل چوريءَ واري نيٽ جي لاءِ واڻ ناهڻ لاءِ، لاشعوري خيال هيٺ، ڪيس اهو خط پڙهڻ لاءِ ڏنائين.

هوءِ خط پڙهڻ لڳي. پاڻ سندس منهن ۾ ڏسڻ لڳو، سندس منهن تي ايندڙ پاون کي پڙهڻ لاءِ، ۽ ڏنائين سندس ڪارائيل منهن ۽ خشڪ چپ. هن پنهنجي دل بہ تيز ڌڙڪندي محسوس ڪئي. خط واپس ڏنائين. خط واپس وٺي. پڇيائينس: ”تنهنجو ڇا خيال آهي؟“

هن سندس منهن ۾ ڏٺو، ڪيس لڳو تہ، سندس اهو سوال هن کي نہ وڻيو آهي. چيائين: ’جيڪو تنهنجو خيال.‘ پوءِ مرڪيائين. روئڻهارڪي مرڪ. جنهن مرڪ هيٺان ارمانن جو ڍير پوريل.

ٻئي ڏينهن سندس خط مليس:

--”.... تون شادي ڪري ڇڏ. مون کي ڪوبہ افسوس نہ ٿيندو. هن معاملي ۾ جذباتي ٿي نہ سوچ. زندگيءَ جون ٺوس حقيقتون، اسانجن جذباتي خواهش جي تابع نہ آهن. منهنجي حياتي هڪ ويران بريٽ آهي. مان بہ اهو نٿي چاهيان تہ، تون مون سان ڳنڍجي ٿي، بريٽ ۾ پٽڪين ۽ ڪجهہ نہ ماڻين. زندگي ماڻڻ لاءِ آهي، اها ڪٿان جي ڏاهپ آهي تہ: هڪ صحتمند زندگي کي، مڙندڙ، ناڪاري ۽ هاڃيڪار وجود سان ڳنڍي ان صحتمند زندگيءَ کي وقت کان مرجهائڻ، ۾ ڪجهہ ماڻڻ کانسواءِ موت ڏانهن ڌڪڻ جا ڪارڻ پيدا ڪيا وڃن؟ ڇا اها بي انصافي ناهي؟

منهنجي امڙ سلهہ جي مريض آهي. منهنجي ناني بہ سلهہ ۾ مئي هئي، انهيءَ ڪري اهو قياس ڪان پري ناهي تہ مان بہ....هجان. جيتوڻيڪ مان ڄاڻان ٿي تہ اڄ جي دؤر ۾ هن مريض کان ڇوٽڪارو بنھہ ممڪن آهي، ان هوندي، خبر ناهي ڇو، (جيڪو سياويڪ آهي.) منهنجي دل ۾ اهو خيال گهر ڪري ويو آهي تہ منهنجي زندگي بہ منهنجي امڙ جي زندگي وانگر اونداهين ۽ روڳي آهي، مون پنهنجو پاڻ کي انهيءَ لاءِ ذهني طور تيار ڪري ڇڏيو آهي، تہ جيئن ڪڏهن بہ شڪايت جي عادت جو موقعو نہ پيدا ٿئي. ڇاڪاڻ تہ شڪايت جي عادت پيڙا کي وڌيڪ ڀيانڪ ۽ ڪربناڪ بنائي ڇڏي ٿي.

مان هيءَ سڀ جذباتي ٿيجي، لکي نہ رهي آهيان. پر اڳ پٺ ڄاڃي

پوءِ قلم ڪنيو اٿم. مان سمجهان ٿي، اسان جو ميلاپ هڪ حادثاتي واقعو هو. اهڙو واقعو جيڪو منهنجي اجڙيل، ويران ۽ مرٽينگهہ زندگيءَ ۾ بهار جا جهونڪا ڪٺي آيو. پر مونکي سمجهڻ گهرجي ته، ۽ مان سمجهان ٿي ته اهو لازمي ناهي ته بهار جو احساس ڏيارينڌڙ اهو حادثو ايڏو ڊگهو ٿئي. جيڏي منهنجي زندگي آهي. ۽ منهنجي اهڙي خواهش، سپنو ته ٿي سگهي ٿي، پر حقيقت نه. ۽ مان هن سچائيءَ کان پليءَ پٽ واقف آهيان، مان خوابن جي ديس ۾ نه، پر ٺوس حقيقت (پوءِ پل ته اهي ڪيڏيون به ڪڙيون ۽ بي رحم چو نه هجن) سان پرپل زندگيءَ ۾ رهان ٿي.

تو، مون کي جو ڪجهہ ڏنو، مان انهي لاءِ انتهائي ٿورائتي آهيان. تو پاران ڏنل زندگيءَ جي سرهاڻ کي مان، سارونٿن جي روپ ۾ سانديندس. ۽ هڻ سڳنڌ پرپل گهڙين منجهان. جيڪي منهنجي ماضيءَ جو املهہ خزانو آهن، موت جي پڇاڙيءَ وارين گهڙين تائين واس وٺندي رهنديس.

مان وري به تنهن جو ٿورو مڃان ٿي، سواءِ ڪنهن پڏتر ۽ ڳُٽيءَ جي نئين زندگي آڏ. منهنجون نيڪ خواهشون توساڻ آهن.

شل سدائين سکيو، ستابو، جڙيو هجين.

فقط:

(هن پنهنجو نالو نہ لکيو)

بيشڪ هيءُ خط مٽس بہ ته ڪريو. سندس وجود کي ذرڙا ذرڙا ڪري ڇڏيائين. پر ساڳي وقت، هي ساڳيو خط سندس وجود جي ٽڙيل پکڙيل ذرڙن کي هڪ هنڌ ميڙڻ ۽ زندگيءَ ۾ تازو ساهہ ڦوڪي، نئين سر اڳوات ڪرڻ ۾، وات جي مشڪل ثابت ٿيو!

سندس خط ڪانپوءِ، سائس ملڻ ۽ اڪيون ملائڻ جي اخلاقي جرئت جو ست نہ سارڻ ڪري، اوچتو ڳوٺ هليو ويو ۽ امتحانن جي وقت موٽيو. امتحان دوران هوءَ سائس ڪونہ ملي، نہ ئي پاڻ اهڙي ڪوشش ڪيائين.

ان وقت ڪانپوءِ هيءَ سندن پهرين ملاقات هئي.

هن سڄي ملاقات جي دوران، هن ڪانٽس، سندس زال يا ٻارن جي باري ۾، هڪ سوال بہ ڪونہ ڪيو. جنهن جو ڪيس پنهنجي من ئي من ۾ خطرو ضرور هو.

ائين ڳيل مهل وهڻ ڪانپوءِ نيٺ پاڻ ئي چيائين 'هلون' هن ورائيو: 'پلي'.

پوءِ پاڻ، ڇڻ هلڻ جي صفائي پيش ڪندي چيائين: دراصل مون

ڪي يونيورسٽي مان پنهنجا سرٽيفڪيٽ وٺڻا اهن، جو ڊسٽرڪٽ ايڊيوڪيشن آفيسرن جي چونڊ ۾ مون کي پيش ڪرڻا آهن. انهيءَ ڪري دير......'

بل هن زوري ڏنو. ڪيس، مرڪ سان هيءَ چوندي ته: 'تون بچڙيوال آهين، توکي هن ريت هوٽلن ۾ پيسا وڃائڻ نه گهرجن.' ۽ هو پيسا ڏيڻ چاهيندي به ڏئي سگهڻ جي همت ساري نه سگهيو! دراصل هو: خبر ناهي ڇو، پنهنجو پاڻ کي هن آڏو، گهٽ، خسيس ۽ ڊپريسڊ ۽ هڪ قسم جو ڏوهاري محسوس ڪري رهيو هو.

۽ پورن پنجن سالن ڪانپوءِ:

جڏهن پاڻ گورنمنٽ هاءِ اسڪول دادوءَ ۾ هيڊماسٽر جي حيثيت سان بدلي ٿي آيو، تڏهن هوءَ گرلس هاءِ اسڪول جي انچارج هيڊمسٽريس هئي.

ضلعي جي تعليمي آفيسرن ۽ ماهرن جي ماهياني ميٽنگ ۾ ڀيريون ڀيرو ڪيس ڏنائين. جڻ خواب ڏسندو هجي: هڏن جو پيڃرو، ڪارائيل ڏيرو منهن، اندر ويٺل ڪوڙن ۾ چمڪندڙ مٽڪيون، ڳل اندر ڀيهيل، ڪٻا. تڪليف سان ڪڇندڙ ساهه ڪري، ٿهلجندڙ- سسندڙ ناسون، سمورا وار اڇا، هن هڏائين پڃري تي اڇي ڪير جهڙي ساڙهي، نيري ۽ سائي بارڊر سان. ڪئين ڀيرا ڏٺل خواب، پر اڄ چٽو ۽ مبهم! ڀهرين ڇاڻ هوندي به نه سڃاڻي سگهيس، پوءِ مهٽيل خواب لڳندي به. سڃاڻي ورتائينس. هن به ڪيس ڏٺو، ڳالهايو، پر ڪيس اهڙي لڪا ڪانه ڏنائين، ته ڪو ڪيس ڇاڻي سڃاڻي.

۽ پوءِ ٻهڙن موقعن تي، اٿين ٿي رسمي ملاقاتون: هڪ ٻئي جا ڇاڻل سڃاڻل، ۽ پوءِ به اڻ- ڇاڻل، جنمن جا فاصلا!

هڪ ڏينهن:

ڀهرين ڀيرڊ هلندي ڪيس فون آيو: گرلس هاءِ اسڪول جي انچارج هيڊمسٽريس فجر مهل گذاري وئي.

سندس مٿان جڻ وڄ ڪري، سندس جسم، اتي ئي ڪرسي تي هڪ هنڌ ڄمي، پٿر ٿي ويو هجي.

اوچتي موڪل سببان، ٻاهر شاگرد گوڙ ڪندا ۽ خوش ٿيندا گهرن ڏانهن وڃي رهيا هئا. ٽيچنگ اسٽاف سندس ڪمري ۾ گڏ ٿي چڪو هو ۽ جنازي ۾ شريڪ ٿيڻ لاءِ گڏجي هلڻ واسطي سندس انتظار ڪري رهيو هو.

٣- انام ڪهاڻي

جيئن ته ٽيڪ اپريل جا اڄان پهريان هفتا هئا، پر واريءَ جي پٽن ۽ ننڍين دڙن ۾ ويڙهيل هن نندي، پر ڪنهن حد تائين جديد شهر ۾، ڏنيندڙ ڪوسي لڪ ۽ جهولا لڳڻ شروع ٿي ويا هئا. سج اڃا ڪانو ئي، مٿي ٿي چڙهيو ته شهر ۾ ڏامر جا ڪارا ڪارا روڊ ۽ پڪيون جايون، تندور وانگر تپڻ ٿي شروع ٿيون. واريءَ گاڏڙ واءُ جي تيز جهوٽن ۾ جڻ ٽانڊا پريل هئا. جسم سان لڳڻ شرط ٿي، سڄو جسم لهسجي ٿي ويو.

اڄ شهر ۾ دستور واري پرامن فضا ۾ هلچل ۽ رونق جي ابتڙ وايو منڊل ڦريل هو. دڪان بند، هوٽلون خالي، شهر جي چرپر ۾ ناپر، گهٽيون ۽ رستا ويران- ۽ انهيءَ ويرانيءَ ۾ هئي اداسي. اداسيءَ ۾ هو اڻ ڄاتل پوائتو خوف ۽ هنياءُ ڦاڙيندڙ هراس. سمورو لوڪ پنهنجن گهرن اندر بند هو ۽ سندن ساهه مٺ ۾ هو. هر ڪنهن جي هينئين ۾ هراس جو تهه، پڪي ڄميل برف جي چپ جيان ايڏو ڳتيل ۽ گهاٽو ڄاتيل هو، جو رڳو گلاس ڪرڻ جي ڪڙڪي ٻه، سندن دليون ڏهڪائي ٿي ڇڏيون-- خالي ۽ سنسان روڊن تي، ڪي ٽولا ٻٽون ٻڌل، ڪي رائفلون ته ڪي ڪهاڙيون ڪلهن تي ڪنيو ٿي گهميا. سندن اکيون ڏيانئين وانگر ٿي ٻريون. هلڻ جي چال ۾ بي ڊپائي، جرئت ۽ بهادري ۾ عزم ۽ ارادن اٿلپٿو، پنهنجي سگهه تي ٻانور ڪرڻ جهڙو ڀروسو ۽ ٽائيل ڇاتيءَ مان غرور ۽ تڪبر ٿي ٻڪيو.

هُل هيو: سنڌ جي ٻن گبر پيرن جي مريدن جي وچ ۾ مقابلو آهي.

ڏينهن چڙهندو ويو ساڙيندڙ ڪوسي لڪ جا زوزاٽ وڌندا رهيا ۽ ڌرتي ٻجرندي ٿي وئي. لوڪ جي منهن ۾ بيٺل ساهه، اضطراب ۽ بيچينيءَ ۾ وڌيڪ پيڙجڻ لڳو، تان جو ڦهڪا ٿي ويا. ٺاٺاءُ زٺون زرڙاپ، ٺاٺا ڄڻ ڌرتي تي ڏٻي، رائيفلن ۽ بندوقن جي بارود جي ٻانس ۽ زوزاٽ ڪري، ڌرتيءَ تي پرڻ وانگر تنگ ڪندڙ گولين ڪري ناسي- پوري گرم گرم اڏامندڙ ڌڌڙ، ڌرتيءَ جنسي ٽاءُ جون الٽيون ٿي ڪيون- ۽ هيا، رانيات، گاريون، آواز، جوش ۽ جرئت پريا.

ڳچ مهل ڪانپوءِ خاموشي ٿي. ڄڻ ڌرتي ڌبڻ بند ٿي. پر هوا جا ڪوسا لهسائيندڙ جهوڪا ساڳي طرح ٿي لڳا. ۽ باقي چوڌاري سانت، موت جهڙي. ڪنهن ڪنهن مهل ڪنهن ڦٽيل جي ڪرب وچان دانهن ۽ ڪنجهڻ

جو آواز. گهرن ۾ بند انسانن جون دليون هيسيل ۽ اڪيون ڪجهه ڇاڻ لاءِ آتيون، پر جرئت نہ ۽ ٻاهر. واقعي واري جاءِ تي ها لاش، ٽڙيل پکڙيل، اونڌا پاسيرا. لاش، جي ڳاٽائي ڪان ٻاهر هئا. لاش، جن مان ڪن جون اکيون بند هيون تہ ڪن جون ڪليل ۽ آسمان ڏانهن واجهائيندڙ. ڪن جا وات ڦاٽل هيا تہ ڪن جا بند. ڀڳل عـضـوا، چچريل جسم ۽ رت ۾ ٻڏل لاش، اڄ جي سهارن ۽ سيان جي اميدن جا لاش- لاش، مائرن جي اکين جي تارن، پينرن جي آسن اميدن ۽ سهاڳڻين جي سهاڳن جا لاش، انهن انسانن جا، جي مئا هئـا، پنهنجو پاڻ لاءِ نہ، پنهنجن ٻچن لاءِ نہ سـائيـهہ لاءِ نہ، زندگيءَ جي خوشحاليءَ ۽ پيار جي بقا لاءِ نہ.

۽ هيـا، مـوت ۽ زندگيءَ جي ٻہ واٽي جي وچ تي بيـٺل، ڦٽـيل، چچريل، زخمن جي درد ڪـان لڇندڙ ۽ ڪنجهندڙ زخمي- ڪنهن ڪنهن وقت، درد جي شدت وچان انهن جي دانهن ٿي اڀري، نہ تہ سناٽو ڇانيل هو ۽ ان سناٽي ۾ لڪ جو گهوگهٽ ۽ ڪنهن مهل ڪنهن ڦٽيل جي دانهن ڪجهہ پوائتي ۽ دهشتناڪ ٿي لڳي. سج آسمان جي وچ تي پهتو. سج جا سڌا ۽ تيز ڪرڻا ڌرتيءَ کي ٽٽي وانگر تپائي رهيا هئا. رت جي اُپ، هوا ۾ رت جي اُپ گاڏڙ عجيب بوءِ، تيز ۽ دل ڪچي ڪندڙ. مٿان آسمان جي وسيع خلائن مان ڳجهن ۽ سرڻين جا لامارا.

ٻئي ڏينهن خبر آئي: ٻن پيرن جي مريدن جي وچ ۾ جهيڙو، ٻہ ٽي مئا ۽ ڳچ ڦٽيا.

ڪجهہ ڏينهن گانپوءِ خبر آئي: سنڌ جي ٻن گبر پيرن جي وچ ۾ ناهہ، چونڊن لاءِ تڪ ورهايا ويا. اختلاف ختم.

۽ پوءِ ساڳئي شهر جي ساڳين روڊن تان ٻنهي پيرن جون جيپون چيچاٽ ڪنديون، امن ۽ صلح سان لنگهنديون آهن، انهن مئلن مريدن جي روحن کي ڪچلنديون، جيئرن مريدن جي ساڃهہ، سمجهہ ۽ عقل کي چيپاٽينديون.

بيٺل ڦيرو

۽ هينئر، جڏهن آزاديءَ جو ڏينهن پوين پساهن ۾ آهي، محسوس ڪيان ٿو ته، هيءُ ڏينهن مون لاءِ غير رواجي ڏينهن هو. ٿيندڙ هر ڏينهن کان نرالو- لڳيم ٿو چوڌاري لڳل جهنڊيون، ڇنڪار ۽ سموري وايو منڊل جي تبديلي، ڌاريائپ ۽ هيڪلائپ جو احساس ڏياريندڙ آهن. لڳي ٿو، جهنڊين ۽ ڇنڪار وسيلي، هن منڊل ۾ جا خوشي ڀري وئي آهي، سا ڄڻ ته زوريءَ ڳتي وئي آهي. ۽ ڦيڏين جي منهن تي، جا موڪل سبيان مهڪ آهي، ڪيڏي نه ڪوڪلي ۽ خوشيءَ کان وانجهيل آهي. هڪ قسم جي اداس، اداس خوشي!

اهو مون کي ائين لڳي ٿو، يا سچ پچ ائين آهي؟

موڪل ته هونئن هر آچر تي به ٿيندي آهي- پر ائين نه محسوس ڪندو آهيان، جيئن اڄ. يا نيان ٿو اڄ مون سڄو ڏينهن ڪن اڻ- ڇاتل احساسن ۽ جذبن جي لوچ هيٺ لوچيو آهي. ڪهڙا احساس ۽ جذبا، سمجهي نه سگهيو آهيان. مبهم آهن، اڻ- ڇتا. يا مون ۾، تنڪي سمجهڻ جي مٽيا ڪانه آهي.

خير، ڏينهن گذري ويو. هر ڏينهن وانگر. پر هيءُ انوکو، آزاديءَ ۽ نجات جو ڏينهن.

ڏينهن جي ختم ٿيڻ ۾ باقي ڪو وقت هوندو.

اٿان. ڪولين ۾ بند-ٿيڻ جو وقت ٿيڻ وارو هوندو. اڳتي رڙهندو وڃان. اجهوڪي گهنڊ وڳا.

برج
جيل جون ڊگهيون ڀتيون
ڪليل ڇتو نيرو آسمان

شام جو هن مهل جو جيل جون ڊگهيون، ڀتيون ڪيڏو نه اداس ٿيون لڳن. ويڳاڻيون. لهندڙ سج جا سونهري ترڪا ۽ نماشام جو هيءُ سمو هر شيءِ کي اڪائيءَ جو گهرو رنگ چو ٿو ڀري! ها، هينئر سمجهه ۾ آيم ته اڄوڪي آزاديءَ جي ڏينهن تي، لوچيل احساسن ۽ امنگن ۾ اداسيءَ جو هڪ عنصر به هو. ۽ هيءُ نم جو وڻ به، جنهن هيٺان مان ويٺو آهيان: اداس آهي، اڪيلو (يا مون کي لڳي ٿو). هن اڪيلي نم جي وڻ هيٺان ويهي،

مان جيل جي سپريڊنٽ جي هدايت- نہ، ڇاڪاڻ تہ جيل جو حاڪم هدايت نہ ڏيندو آهي، حڪم ڪندو آهي، هو جيل جي حاڪم جي حڪم موجب آزاديءَ جي جشن جو لطف ماڻي رهيو آهيان-

"اڄوڪي ڏينهن تي اسان کي آزادي ملي هئي،
اڄوڪو ڏينهن آزاديءَ جهڙي بي بها نعمت
جو تحفو ڏيندڙ ڏينهن آهي. ۽ اسين
هڪ باوقار قوم جي حيثيت سان دنيا جي
نقشي تي اڀريا هئاسين.... هيءُ اسان جي
تاريخ جو عظيم تر ۽ قابل فخر ڏينهن آهي....
جو هن ئي ڏينهن تي هيءَ ڌرتي، ڌرتيءَ جا
کيت، ڪارخانا، ملڪيتون پاڻ کي مليون هيون."
- (۽ مون کي؟)-
هونءَ اهو ننڍو جيلر جو، جنهن ٽاڙين وڄائڻ جو اشارو ڪيو هو.

"اوهين ڇاڻو تہ ۽ اوهان هتي انهيءَ جو شدت سان احساس محسوس بہ ڪيو هوندو تہ، آزاديءَ جهڙي نعمت دنيا ۾ ٻي ڪا بہ ڪانہ آهي."

"سچ" رمضان پٽڪيو هو.

(اوڏيءَ مهل ننڍي جيلر جون ڪرڙيون اکيون مٽس پيون هيون)

"اڄو تہ هن تاريخي ڏينهن تي نئين سر عهد ڪيون، اسان هر قيمت تي پنهنجي پياري ۽ جان کان وڌيڪ عزيز آزاديءَ جو تحفظ ڪنداسين."
تاڙيون.

سو اڄ هن مبارڪ موقعيي تي اوهان کي عام موڪل ڏني وئي آهي، جيئن اوهان آزاديءَ جو لطف ماڻي سگهو."

۽ مان هتي، نم جي وڻ هيٺان، جيل جي ڏکين، ويڳاڻين پٿن جي اوٽ ۾ آزاديءَ جي ڏينهن جي پڄاڻيءَ وارين گهڙين جو لطف ماڻي رهيو آهيان.

آسمان صاف آهي. نيرو ۽ گهرو. سامهون برج تي بيٺل سپاهي تڪل پيو پائنجي. خير. منهنجو ڇا وڃيس. آسمان جي ڇتي، نيري وسعت هيٺان اڏامندڙ سرٽيون ڪيتري بلنديءَ تي هونديون؟

الاءِ. آسمان جي نيراڻ نہ رڳو گهري آهي، پر ڇتي. هينئر جيڪر جهڙ تي پوي. ڪارا ڪڪر ڇانئجي وڃن. وڏ-ڦڙو وسي پوي.

نہ. وڏو- ٿڙو نہ. هلڪي هلڪي ڪڻ- ڪڻ.

هلڪي بوندا باريءَ سان، هلڪڙي ٿڌ جو تصور راحت ڏيندڙ آهي ۽ من ۾ عجيب گد گد ڀريل خوشي اياريندڙ. اهڙي جهڙالي مند ۾ جيڪر ٻاهر هجان هان تہ- .

!

ٻاهر گهاريل زندگيءَ جو هيءُ سوچ گاڏڙ تصور هڪ اڻ- پوري تسڪين جو احساس ڏياري ٿو! نہ هئڻ گهرجي. تعجب آهي! قيد. نيٺ قيد آهي. آزاديءَ جو دشمن.

'ٻاهر هجان هان'-

دراصل اها منهنجي ڀرپور خواهش نہ هئي. پر هڪ عام رواجي خيال. شرط سان: ٻاهر هجان ها. ان ۾ ڇڪ ڪانہ هئي. ڀربور تڙپندو آس بہ نہ. اهو چئيءَ ريت محسوس ڪيان ٿو. بس هڪ واٽهڙو خيال هو. ٻاهر جي زندگيءَ جو تصور ڪندي، جيل جي ڊگهين ڀتين سان نظرون ٽڪرائڻ ڪان پوءِ لڳي ٿو هنن ڀتين جي حد تائين ئي زندگيءَ جي حد آهي. ۽ هن سواءِ حدن اندر، جيڪي هنن پاڻ مقرر ڪيون آهن. پهرو آهي. سوچڻ ڏوهہ آهي. سواءِ ڪنهن سوال جي. جيل جي حاڪم ۽ ان جي نائبن تائين ۽ سندن ناهيل ۽ لاڳو ڪيل قائدن مطابق هلڻ، چرپر ڪرڻ، هتي جي سٺي ۽ باعزت قيدي هجڻ جي نشاني آهي. هتي پسند نا پسند جو سوال نہ ٿو اڀري. جيل جي حڪم جو هر گفتو قانون آهي، هر لفظ ضابطو. انهيءَ جو نالو جيل آهي. ۽ جيل جي هنن وڏين ڀتين جي پويان هڪ ازاد دنيا. منهنجي سمجهہ بہ ائين چوي ٿي. ۽ ٻيا بہ چوندا آهن. ۽ هر قيدي، جنهن کي پنهنجي قيد هجڻ جو ذرو بہ احساس ٿيندو آهي، ائين ئي چوندو آهي. پوءِ بہ نہ ڄاڻ ڇو، هنن ڀتين کان ٻاهر جي زندگيءَ لاءِ ڀربور ڇڪ محسوس ٿئو ڪيان!

البت سمجهان ٿو. آس جي حد تائين

گهر

ور وڪڙ گهٽيون

مکيہ روڊ: موٽرون- بسون- دڪان- رونق

آفيسون

بئنڪ

بئنڪ

بوريت

گهر

رات: ساڳي. صبح: ساڳي.منجهند: ساڳي. شام: ساڳي. رات: ساڳي...

۽ هتي:

فيڪٽري- اٺت- ڪولين ۾ بند- ننڊ- جاڳ- فيڪٽري- ماني- ڪاڪوس- پيشاب-

ساڳيو..

چڪر آهي. پهرين ايندڙ پوائنٽي. ان چڪر ۾. دل ٿيندڙ ڪچي، اورٽ. پوءِ لائيف روٽين. سواءِ ڪنهن سواد جي، احساس جي.

چڪر: هڪ هنڌ ڄميل.

ائين ٿي سگهي ٿو: ته- منهنجي لاءِ هن حيثيت ۾، جنهن ۾ آهيان، اهم سوال اهو ناهي ته ڪٿي گذاريان ۽ ڪيئن؟ ۽ اهڙي چونڊ ڪيان. پر زندگي، ڇاڪاڻ ته، ها، ڇاڪاڻ ته گذارڻي آهي، گذري وڃي، جو گذارڻ لاءِ ملي آهي- ملي آهي! ته- دراصل مڙهي وئي آهي. اهو وڏيڪ درست آهي. اهو ته ظاهر آهي ته منهنجي پيڄ يا راضپي ڪانسواءِ ٿي-

بهرحال، هاڻي اتان، وقت- ڪجهه رمضان سان ڪچهري ڪيان ۽ پوءِ سمهان.

اتان-

آزاديءَ جي ڏينهن جي لڳل جهنڊين ۾ هينئر اها رونق ۽ نواڻ نه رهي آهي. ڪيترين جهنڊيون نوڙين مان ڇڄي هيٺ پڌر تي پڪڙجي ويون آهن. هوا تي هيڏانهن هوڏانهن پيون اڏامن. ۽ ڏينهن به- آخري پساهن مهل وڏيڪ اباڻڪو ٿي ويو آهي. جيتوڻيڪ صبح واري جوين جي هلڪي رونق اڃا اٿس، اها رونق مون لاءِ هينئر اڪيلائيءَ جي احساس کي وڏيڪ اڀارڻ جو ڪارڻ بڻجي ٿي. ۽ - عيد جي ڏينهن به ته اهڙي ئي اڪيلائپ ۽ ڌاريائپ جو ڇٽو احساس ٿيندو اٿم! جڏهن هر هنڌ، هر ڄڻو، ڀرپور خوشيءَ واري ڏڻ ۾ پاڻ وڃائي ڇڏيندو آهي.

هينئر ته مان پاڻ کي عجيب عجيب لڳي رهيو آهيان. جيئن ته سانوري شام جو رنگ گهرو ٿيندو وڃي، تيئن پنهنجو پاڻ کي ڌاريو لڳي رهيو آهيان. هن ڏينهن وانگر، جيڪو آزادي ۽ نجات جو ڏينهن آهي. اسان جي آزاديءَ جو ڏينهن. يعني منهنجي آزاديءَ جو ڏينهن. هائي !.

اوهه! کهڙا نه سهڻا پکي آهن! ڍنڍ جا پکي آهن. گهڻا... هڪ-

ٻه- ٽي- چار- پنج- ڇهه- ست- اٺ -نو- ڏهه- يارنهن- ٻارهن.

نيري آسمان جي ڦهليل ڇٽي نيري وسعت ۾، سندن اڇاڻ ياري ٿي لڳي، ۽ سندن قطار، وڃي رهيا آهن. قيد جي برجن واري اڏول ۽ باوقار لڳندڙ ڀتين جي هن پار، خوابن جي جڳ ۾، جتي ڇيو ۽ سمجهيو وڃي ٿو ته آزادي آهي. هر ڇڻو آزاد آهي، جيل جي هنن ڀتين کي ڏسندي ڏسندي لڳندو آهي ته، جڏهن کان زندگيءَ جو وجود ظهور ۾ آيو آهي، هيءَ ڀت آهي.

پکين جي قطار؟ ڏکڻ ڏانهن اڏامي. اڙي گهر به- ته پکين جي اها قطار، اسان جي گهر مٿان لنگهندي هوندي-

-گهر

بابا هينئر ننڍڙي اڳڻ ۾ کٽ تي چلم مان ڦوڪون ڀريندو هوندو. امان سندس پير ۾ ويٺي هوندي. ڪچهري ڪندا هوندا. بابا ڪيس پنهنجي صاحب جون ۽ آفيس جون ڳالهيون ٻڌائيندو هوندو. ۽ امان وري اوڙي پاڙي جي ڪنهن نوجوان نينگر جي- ۽ منهنجو به ذڪر-

ادي؟- بابا ۽ امان جي کٽ جي ٿورو پرڀرو واڻ جي منجيءَ تي ٽٽوٽو ڏيندي هوندي. ڪاٺ جي ڦٽوٽي ۾ آيل جون آنگوڻن جي ننهن سان ماريندي هوندي. هر روز هن مهل اٿين ٿيندو آهي. پوءِ اٿندي. چانور سوئيندي. رڌيندي. کائيندا. سمهندا. صبح جو اٿندا. نيرن، وري منجهند. وري شام وري......

!

ساڳيو ڦيرو!

سمجهه ۾ نٿو اچي. هن ريت زنده رهڻ جي معنيٰ ڪهڙي ٿي سگهي ٿي؟

"جڏهن الله تعاليٰ کي پنهنجي وجود جي ظهور جو خيال ٿيو، ته هيءَ جهان، انسان، حيوان، جنات.... هڪ اشاري سان خلقيا آهن، ڪنهن ملي جي واتان ٻڌو هوم يا...خير، ڪيڏي بيوقوفي!! محض پنهنجي وجود جي نماءَ لاءِ سڀ خلق ڪي- اها ڪهڙي ڏاهپ آهي؟ ڪنهن ڪتاب ۾ پڙهيو هوم: سج جي گولي مان هڪ ذرڙي جو الڳ ٿيڻ، زمين جو ٺهڻ، اميبا..... انسان جو بتدريج وڌڻ- هي سڀ ڪجهه ارتقائي حادثو آهي. ڪيڏو المناڪ

اٺان. هينئر ته بند ٿيڻ جو ٽائيم اچي پريو هوندو. ڪيترو ٿيو هوندو؟ ياڻيان ٿو ته- پر هتي جيل ۾ رهڻ جو احساس ئي ڪونه ٿو ٿئي.

زندگي ڪيڏي سست آهي. قيد ۾ وقت جا ماڻ بي معنيٰ آهن. جي احساس آهي ته، وقتي- اڪيلائپ جي انهن گهڙين ۾، پنهنجي منهن سوچڻ مهل، پنهنجي قيدي هجڻ، ۽ قيدي هجڻ جي لحاظ کان ڪنهن مبهم انتظار، جو خود سوال بڻيل هوندو آهي. ۽ وري اهو به عجيب ته: اها ڄاڻ هوندي، ايندڙ ڏينهن، هر ساڳئي ڏينهن وانگر، ساڳيو ڏينهن آهي، پوءِ به ان جو انتظار! جي سپاهي هي گهنڊ نه وڄائين ته هوند وقت هڪ هنڌ ڄڀ وانگر بيٺل لڳي، لڳي؟ پر نه- جيل ۾ وقت ڄميل آهي، سپاهين جا اطلاع ڏيندڙ گهنڊن جا اهي آواز، دراصل وقت جي ڄڀ کي اڳتي ڌڪيندا آهن. جائي به، وقت کي ائين هترادو ڌڪڻ هڪ قسم جي دلچسپ راند لڳندي آهي. پر ساڳئي ڏينهن، پنيان ساڳي رات، ساڳي پنيان ساڳيو ڏينهن، وقت جي انهي هترادو ريڙهه جا جاکوڙ کي شاندار شڪست ڏئي ڇڏيندو آهي.

هائي اٿڻ گهرجي. سچ پچ هيءَ سڪون واري جاءِ آهي. دل به چويم ٿي ته وينو هجان. ائين اڪيلائيءَ ۾، سوچ جي وهڪري ۾ وهندي، هڪ قسم جو مخصوص سرور اچي رهيو آهي.

پر، وبهي نٿو سگهان. پسند يا چونڊ منهنجي لاءِ بي معنيٰ لفظ آهن. جيتوڻيڪ ڀانيان ٿو ته، اندر ۾ هلڪي هلڪي خواهش سرڪي رهي آهي: هتڙي وينو هجان. پر

هائي اٿان. مٿان رمضان اچي نڪري. اچڻ شرط عادت موجب ڪلي پڇندو: "ڇا وينو ڪرين اڪيلو ٿي اڪيلو".

"بس. اُهئين"

"اڙي اُهئين ڇا؟"

جائي به عجيب جواب آهي. 'اُهئين' – اهو ته نٿو ڄاڻان. پر سدائين اڪثر سوالن جا جواب، انهيءَ لفظ سان ڏيندو آهيان. ضرور هينئر ڳوليندو هوندو، سندس روبي مان پڌرو آهي ته دوستي رکڻ چاهي ٿو، جيل ۾ ساٿي جي ضرورت محسوس ٿئي ٿي، پر مون کي اڪيلائي پسند آهي. هُنئي جي موجودگيءَ ۾ عجيب قسم جي بيچيني ۽ مونجهه محسوس ڪندو آهيان ۽ پريشاني ٿيندي اٿم. وري سندس سوال مٿان سوال، ڪيڏو ڪڪ ڪندا آهن. اهو بنهه نه وڻندو اٿم ته مون کان ڪو سوال مٿان سوال ڪري. نه ڄاڻ ڇو، انهي کي پنهنجي مٿان حملو سمجهندو آهيان ۽ نه ٿي- مان ڪنهن کان سوال ڪرڻ چاهيندو آهيان. پر مان سندس دل پڇڻ نٿو چاهيان. ان ڪري سندس قرب ڀرئي روبي جي موٽ به مناسب انداز سان ڏيڻي پوي ٿي. ڪلهه

تي چيائين:

"مهيني ڪانپوءِ تون آزاد ٿيندين."

مان اگ ٿي، پنهنجو پاڻ مان بيزار ويٺو هوس.

"پوءِ--"

"ٻاهر تون آزادي ماڻيندين."

"ماڻيندس؟ آزادي. هن ۽ پهريدارن جي حدن کان پوءِ چرڻ، پرڻ آزادي آهي؟" جواب پائڻ لاءِ، اڳتي سوچڻ جو ارادو اجايو سمجهي، لاهي ڇڏيم.

"هون." هن کي ورائيم.

"ڪمال آهي!"، هن کي منهنجي ٿڌي ۽ بي پرواهي واري موڊ تي حيرت لڳي.

سندس حيرت واري ڪيفيت تي، مان منجهيو هوس، ششدر وچان، پوءِ هڪدم سوچ جو ڪانٽو حياتيءَ ۾ ملندڙ مختلف ڪيفيتن تي بيهندو، رڙهندو ويو:

- جستجو ۽ جاڪوڙ: اتساهه ۽ جوش وچان.

(جا پوءِ خفقان لڳندڙ)

- اميد ۽ آس: ويساهه جي روشنيءَ ۾ جرڪندڙ.

(جا پوءِ سوچ جو سراب لڳندڙ)

- نراسائي ۽ نا اميدي: اداسيءَ ۽ غم ۾ ويڙهيل.

(جا پوءِ اجائي لڳندڙ)

اڪثر پنهنجي وجود کان اڻ- چاڻ: اهو تہ مان آهيان ڪونہ. جو ڏينهن جي روٽين ۾ گم ٿيل.

۽ پوءِ انهيءَ وَهَڪَ سان چرندڙ ڪيفيت پٽاندڙ هستيءَ جو هر رخ بي معنيٰ لڳندڙ. بس حياتي گذارڻ جو لفظ، ايڏو وزني آهي جو-

يا ڪا معنيٰ زنده رهڻ لاءِ جواز بنجي سگهي ٿي؟ جي ڪا معنيٰ ڏنل ناهي تہ پوءِ- مون وانگر هيءَ بہ هتي يا هتي

"چو! جواب نٿو ڏين." هن سجاڳ ڪيو هو.

"هان!....هون."

هو ڪليو هو، پاڀوهہ منجهان، مون ڏانهن معنيٰ خيز نظرن سان

نهاريندي، هن جي ڪل ۾ منهنجي لاءِ پيار هو، ان پيار ۾ سادو ۽ پاڪ خلوص هو. (۽ رحم جو جذبو ب؟) ان پيار ۾ مون پاڻ کي هيچ ۽ هن کي وڏو محسوس ڪيو هو.

"ڪتاب پڙهي پڙهي، تنهنجو مٿو ڦري ويو آهي؛"

هن جي چوڻ جي انداز ۾، مون لاءِ پيار (همدردي؟) هو ۽ ان انداز ۾ پورو اعتماد پڻ بڪيو. مون کي پنهنجي ٿڪائيءَ جو احساس پاڻ ٿيو هو.

هو وري ڪليو هو. منهنجي جواب تي وڏو ٺهڪ ڏئي. اوهيو ڪولين ۾ بند ٿيڻ جو گهگهو وڳو آهي، هاڻ ته اٿان–

وقتائتو موت

- مري ويو!

خبر ناهي ڪيس مرڻ گهربو هو يا نه. بهرحال مري ويو. اوچتو. صبح جو مثل ڏناؤنس. جيتوڻيڪ اهو وهم ۽ گمان ۾ به ڪونه هو، ته ڪو اٿين، انهيءَ عمر ۾، اوچتو مري ويندو. رات تائين بنهه چاق چگو ڀلو هو. ڪلهه شام، ستين ڏاري، پڇس پڇيس:

'ڪراچي انٽرويو ڏيڻ ڪونه وئين؟'

"چو؟"

"ياڙو ڪونه هو."

"پوءِ مون کي ٻڌائين ها، يا ماڻهين کان گهرين ها."

چپ.

"وات ۾ لڦون اٿئي؟"

چپ.

"باقي ڪاٺ مهل ٻئي گوڏا ٻجي اچي وهندين، نواب جو پٽ."

"پيسا گهرندي شرم ٿئي آيو."

"ڪائيندي شرم نٿو اچئي."

چپ.

پوڙهي جي ٻڙ- ٻڙ سمجهه ۾ نه ايندڙ......

چپ. جهڙي ٻت. ٻي جان بوتو.

انهيءَ کان اڳ:

"رئيس وٽ درخواست ڪٽي ويو هئين؟"

"ها."

"پوءِ چا چيو هنائين؟"

"چيائين، مان ڪوشش ڪندس."

"ٻيو ڪجهه به نه چيائين؟"

"نه."

ڪنهن دفعي:

"رئيس وٽ ويو هئين؟"

"نه بابا."

"چو؟"

"هن ڪان اڳ ڪيترا ڀيرا ويو آهيانس. ٽاري ڇڏيو اٿائين. مان سمجهان تو: ڏنا تو ڏٺي....."

"تون سمجهين تو..... نوڪري توکي گهر ويٺي ملندي. ڪيڏانهن ويندي ڪونه باقي.... حرام ڪاٿو. چٺ ته حرام هڏين پنجي ويو اٿم. ٻيا ڇوڪرا جڻ ڪوششون ڪونه پيا ڪن. هن رئيس کي اصل ٽالهي ۾ رکي ڏجي....."

چپ.

اها سندس خاصيت هئي گهٽو ڪري چپ. گهٽ- ڳالهائو. چٽڪ بلڪل نارمل، ٿڌو مزاج. ڪڏهن به ڪاوڙ: چڙ: يا ڪنهن به قسم جي تاثر جا ڀوَ سندس چهري تي نه ايريا!

ماسس چيس:

"ابا. هيترو پڙهيو آهيان، ته به توکي نوڪري نٿي ملي؟"

"بس ماسي، چا ڪيان!"

"ڪهڙو امتحان پاس ڪيو اٿئي؟"

"ايم- اي."

"پٽي صاحب جي حڪومت ۾ ته ديگ. چڙهي پئي آهي ابا، ڪجهه ڪوشش ڪر."

"ماسي، ڪيان ته پيو."

ماٿس چيو:

"جن هن ڪان اڳ پاس ڪيو، تن کي به نوڪري ملي وئي، جيڪي هن ڪان به گهٽ پڙهيل تن کي به نوڪريون ملن پيون، باقي هن جو الاءِ ڪهڙو ڀاڱ ڦٽل آهي.."

"امان، ڪوشش ڪندو آهيان، جيڪا منهنجي وس ۾ آهي."

"پوءِ به نٿي ملئي نه، اصل نياڳو آهين."

"هيڏي ڀڌ."

"جيءُ، بابا."

"ڪٿي هئين هن مهل تائين؟"

"اتيئي."

"رلڻ پنڻ ڪانسواءِ ٻيو ڪو ڪم نه اٿئي."

چپ.

"پڙ ڪو وزير ٿو اچي، عام ڪچهري ڪندو. تون درخواست کڻي وڃينس، ۽ سڄي حقيقت ٻڌائينس: غريب ڪلارڪ جو پٽ آهين. بابو هڪ ڪمائڻ وارو آهي. ۽ سٽ ٻار...."

"انهي لاءِ ويو هوس."

"ڪيڏانهن؟"

"ڊي- سيءَ وٽ."

"ڊي- سيءَ وٽ ڇو؟"

"اجازت نامي لاءِ."

"ته اجازت نامي ڪانسواءِ عام ڪچهري ۾ نٿو وڃي سگهجي؟"

"نه، بابا."

"ڊي- سي ڇا چيئي."

چيائين: "نوڪري لاءِ درخواست پيش ڪري نٿي سگهجي. اهو عام مسئلو آهي."

پٽس چپ.

پاڻ به چپ.

ٻاهران آيو. رات ڳپل گذري ويل. پٽس در کوليندي پڇيس: "ڪٿي هئين هن مهل تائين؟"

"اتيئي.....بس دير ٿي وئي....."

ماڻس جاڳي. پڇيائين: "ڪير آ؟"

"تنهن جو ڪاٺو پٽ. ڪمائي آيو آهي."

چپ.

"ماني نه کائيندين! رئيس."

"نه، بابا- بک ناهي."

جيتوڻيڪ کيس سخت بک لڳي هئي!

"انٽرويو ڏئي آئين؟"

"ها بابا."

"پوءِ؟"

"انٽرويو ۾ ڪجهه به نه پڇيائون. رڳو نالو، پيءُ جو نالو ۽ تعليمي لياقتون پڇي ڇڏي ڏنائون."

"پوءِ آهي ڪو آسرو؟"

"الاءِ بابا.... پر سيني پئي چيو ته اپائنٽمينٽ اڳ ۾ ٿي چڪي آهي. هيءَ رڳو فارملٽيءَ جي پورائي لاءِ آهي."

"هون-"

ڪلارڪ جي پهرين تاريخ

ٽيون ڏينهن، ٽيهين تاريخ: جڏهن سندس سڀ کان ننڍي نينگر ڪيٽو کيو، پرچائيندي؛ ريجهائيندي چيائينس: "پرهين ۽ پهرين تاريخ آهي نه. پگهار ملندي ته پوءِ توکي رانديڪو وٺي ڏيندس، سنو سنو رانديڪو يان- پان- ڪندو آهي."

انهيءَ تي سندس وچين ۽ ڇوڪريءَ رڙ ڪئي: "بابا مون کي به."

"بابا مون کي گڏي وٺي ڏجانءِ، جنهن کي پڙو پيل آهي."

"ها پٽ توکي پڙي واري گڏي وٺي ڏيبي، بس!"

انهيءَ کان وڏي ڇوڪري، جيڪا مڊل جي انين ڪلاس ۾ پڙهندي آهي، هن مهل تائين چپ ويٺي هئي؛ "بابا" لفظ کي سر وٺائيندي چيو: "بابا.... اڱڻين مهيني به اوهان جاميٽري باڪس وٺي ڪانه ڏني هئي، مون کي مس ڪيترا ڀيرا ڪلاس مان ڪڍي ڇڏيو.... چيائين ته جيڪڏهن ايندڙ مهيني نه آندءِ ته پوءِ تنهنجو نالو ڪڍيو ويندو."

"ها بابا، تنهن جي جاميٽري باڪس پهرين تاريخ ضرور وٺي ايندس." ورائيائين.

ڪاليج جي پهرين سال ۾ پڙهندڙ سندس ڇوڪرو، جيڪو بنهه خاموش ويٺو هو؛ اوچتو ڪيس يونيفارم جو خيال آيو. سندس نالو وٺندي چيائين: "انو هن مهيني تنهنجو به يونيفارم پڪ ٺهرائي ڏيندس. ڇا هي؟ خاڪي پينٽ ۽ اڇي قميص نه؟"

"ها بابا"

"بس ڏاڙهي، تنهنجو يونيفارم هن مهيني توکي تيار ملندو."

پٽس خاموش رهيو، نظرون جهڪائي آڳرين مان نڪاءَ ڪڍڻ لڳو.

جوئس چيو: "هن انگريز مٺن جو به الاءِ ڪهڙو ابتو حساب آهي. هڪڙا مهينا ٽيهان ته ٻيا ايڪٽيهان، تنهن کان ته سنوان سدا سڀ مهينا ٽيهان ڪري ڇڏين ها...."

"ڇري اهو حساب سال جي ڏينهن موجب ٺهيل آهي"، ڪلي زال کي سمجهائيندي چيائين: "انهيءَ ۾ انگريزن جو ڪهڙو ڏوهه."

"پر ايڪٽيهين مهيني ۾ سڪي پگهار وارن جو روح رلي ٿو وڃي." جوئس چيو، "....ءِ ها"، ڪيس ياد آيو: "وهائن جي ڇٺن جو به ڪپڙو

وڻٺو آهي. وهاڻن جي حالت ڏسڻ ٿو. چادرون بہ ڦاٽي ويون آهن. حال في الحال انهن کي ڪٽي ڇڏ، وري ھٿي پيري، پر ڇٺون تہ ضروري آهن. باقي جا ٻہ- ٽي وال ڪري....."

"چڱو" جهيڻي آواز ۾ ورائياٿين.

ٽيون ڏينهن، اڄ جي ڀھرين تاريخ وارو پرآميد ۽ آس ڀريو سپنو ڪيڏو نہ سندر هو!

ويٺو آهي آفيس ۾ پنهنجي ڪرسيءَ تي. مليل ڪل پگهار، مهانگائي الائونس سميت پيسا 62- 345 رپيا پيل ڪيسي ۾. ذهن ۾ پيل فڪر، ڳڻتيون ۽ سوچ جون ڄيائيون.

لکي ٿو:

ڏيڻا آهن:

سيڏي وارو (راشن سميت)	250-00 رپيا
کير وارو	62-75 رپيا
ڌوٻي	15-50 رپيا
جاءِ جي مسواڙ	15-50 رپيا
نلڪي واري کي (هيءَ بہ هر مهيني پيڻ جو... ڪريو ٿي ڪريو پيو آهي.)	10-00 رپيا
ٻارن جون فيون	50-00 رپيا
دوائن جو بل	50-00 رپيا
ورتل اوڌر	45-00 رپيا
لائيٽ جو بل	13-00 رپيا
("ء...ها! هودي جو ٽيڪس بہ تہ ڏيڻو آهي.")	9-00 رپيا

ٽوٽل 545-62 رپيا

جوڙس تي جڪ ٿا اچنس: "سيڏو گهرائيندي تہ اگ پٽ جاچي ٿي ڪونہ." وري اوچتو هڪ معقول خيال اچيس ٿو: "مهانگائي آهي. پنجهتر تہ اڳوٽا رهيل اٿس، باقي سو پنجهتر، جنهن ۾ کنڊ، گيهہ ۽ اٽو... گاسليٽ، لوڻ مرچ، صابڻ ۽ الاءِ ڇا جو ڇا.... ڪو گهٽا ڪونہ آهن.

پگهار: 345-62 رپيا ۽ ڏيڻا آهن: 545-26 رپيا!

متو چڪرائجي وڃيس ٿو، ڀوانٽي! ڪمزوري محسوس ڪري ٿو ۽

نروس نيس. سوچڻ، حساب ڪرڻ ڇڏي، هڪ ڊگهو ساهه کڻي، ڪرسي تي ٽيڪ ڏئي، سگريٽ ڪڍي ٿو ۽ ڪش هڻي وري سوچڻ شروع ڪري ٿو.

سيڏي واري کي هن پيري رڳو سؤ رپيا ڏيانس، باقي رکايانس. کير واري کي اڌ ڏيان ("کير پيئڻ ڇڏي ڏيڻ گهرجي، اجايو....)، پين کي به اڌ، اڌ ڏيان باقي مسواڙ ايندڙ مهيني ڪري گڏي ڏيان، ۽ ورتل قرض به گول...."

سيڏي وارو ("هٽندو ته جهڳي پر خير")	100-00 رپيا
کير وارو	30-00 رپيا
نلڪي واري کي	10-00 رپيا
بجلي	13-00 رپيا
هودي ٽيڪس	9-00 رپيا
دوائن جو بل (نه ڏيان؟ ويهه ٿو ڏيانس)	20-00 رپيا
فيون وغيره	50-00 رپيا
ٽوٽل	232-00 رپيا

هاڻي:	345-62 رپيا
وڃن	232-00 رپيا
باقي	113-62 رپيا

تن ۾ سڄي مهيني جو خرچ، يونيفارم، انهيءَ جي سبائي، ڀاڄيون ڀتيون، مٺيون خرچ....

ڀاڄيون وغيره ("جيڪڏهن روزانو ٻن رپئين جي ڀاڄي اچي، ته")	60-00 رپيا
سگريٽ ماچس چانهه وغيره	15-00 رپيا
فيملي پلاننگ جون گوريون ("آپريشن ڪرائي ڇڏيان، پيسا به ملندا ۽ هن مصيبت کان به--"	3-00 رپيا
انوءَ جو يونيفارم ڪپڙو ۽ سبائي	50-00 رپيا
جاميٽري باڪس،	5-00 رپيا
روزمره جو مٺيون خرچ	15-00 رپيا

”هتي ئي سؤ انيتاليهہ تي ويا!“

ڪجهہ نہ سمجهہ ۾ ايندڙ، ذهن ڳورو، ڄڻ تہ مٽين بار اندر ڳتيل.

”ڇٽون، ٻارن جا رانديڪا، سندس (جوٽس جي) چمپل بہ بنهہ بيڪار ٿي وئي آهي، نہ ٿي ڪڇي، صابرين آهي...“.

اوچتو هن مهيني شمشاد جي شادي بہ آهي. ڀائيجي آهي، مون تي حق اٿس. گهٽ ۾ گهٽ جوڙو تہ لهڻي، نيائي آهي.... پنجاهين ۾ ٿي ويندو تنهن ڪانسواءِ هن موقعي تي ڪجهہ نہ ڪجهہ ڏيڻو بہ پوندو...قرض- ڪنهن ڪان؟ خدا بخش جا اڳئي آهن، هن مهيني بہ جڏهن هن کي نٿو ڏيان تہ پوءِ گهرڻ جو سوال ئي پيدا نٿو ٿئي، اڳ بہ بي عزتي ڪئي اٿائين. ستار ڪان گهري ڏسان، نہ تہ پوءِ......

اوچتو ڪنهن پوساتيل، گهٽيل ۽ اونداهين ڪنڊ ۾ ڪريل، گهيريل ۽ ڦاٿل هجڻ جو شديد احساس ٿئيس ٿو: ”هيءَ بہ ڪا زندگي آهي! سڄو ڏينهن ڊگي وانگر وهہ، تڏهن بہ هيءَ حالت!“ بي خيالي ۾ سندس ڪابو هٿ مٿي تي گهمي ٿو وڃي، جنهن تان وار ڪسي وڃي ٽالي ماتر بچيا آهن.

ڪمزوري محسوس ڪري ٿو، ڄڻ سمورو رت ڪنهن چوسي ورتو هجيس يا ڊگهي بيماري مان اٿيو هجي. ”گذري ويندو، جيئن هن وقت تائين گذريو آهي. هيءَ تہ مقدر ۾ لکيل آئي.“ سپ پنا ٿاڙي رديءَ جي ٽوڪري ۾ ٿٽا ڪري ٿو. ٻئي ٻانهون مٿي ڪري آرس ڀڃي ٿو. پوري بدن مان ٺڪاءُ نڪرنس ٿا.

”هلون.“ آواز ٻڌي ٿو.

”ٽائيم ٿي ويو؟“ جهڪي لهجي ۾ سندس آواز- اٿي ٻاهر نڪري ٿو.

”....... ڇٽون، ٻارن جا رانديڪا. قرض ڏيندڙن جو ڪينو، منحوس منهن.....“ ڳٽيون هڪ ڀيرو وري سندس وجود کي مکين وانگر وڪوڙي وڃن ٿيون.

اتساھہ جو موت

[تتل، اڻپورين ڪهاڻين جي هڪ ڪهاڻي]

سياري جي ڊگهي رات. رات جا ٻارنهن. اڇو ڪاڳر. هٿ ۾ قلم، لکڻ لاءِ ڀرپور اتساھہ:

"1960ع جنگ لڳل. شام جي مهل، سج لٿي ڪانپوءِ، هلڪي اوندھہ بليڪ آئوٽ ڪارڻ. روشني نہ. روڊ رستا ٻسا. گهٽيل لڳندڙ. گهٽيءَ مان هڪ هندو لنگهي ٿو. ڏر تي ويٺل ڪتيءَ وانگر چار- پنج مسلمان ڇوڪرا وڃنس ٽا!"

- پنهنجي بابي هندستان جي جهازن کي ٽارچ ٿو ڏيکاري.
- جاسوس آهي، جهنم رسيد ڪيوس.
- (نہ نہ، مولا جو قسم اهو غلط آهي.....)
- اڙي ياڇوت تنهن جو وري مولا ڪهڙو؟
- ڪافر! مولا جو نالو تو وٺين، پنهنجي پليد زبان سان.

اوچتو: ڊي. پي. آر.

اتساھہ مرونيل، هٿ ۾ قلم، اڇو. اڇو ڪاڳر.

رات ڳچ گذري ويل. لکڻ لاءِ ڀرپور اتساھہ. ٻرندڙ سگريٽن جو دونهون ڦهليل. هٿ ۾ قلم. اڇو ڪاڳر:

استاد جمعو مستري صبح جو جڏهن ڪارخاني ڏانهن وڃڻ لڳو تہ، معمول جي ابتڙ زال ڏانهن ڏسي،پنهنجي گنيير منهن تي، زوريءَ مرڪ مڙهيندي چيائين: 'سياڳي، اڄ متان، پنهنجي آخري گڏجاڻي هجي.'

'ڇو؟ ڌڻي خير ڪندو. ماريا اهڙي وائي تہ نہ ڪڍ.'

'اڄ اسان جي هڙتال آهي. شايد گولي هلي.'

سوال ۽ ڳوڙهن ڀنل اکيون! گونگي زبان. ٻہ هڪ هنڌ بوتو بڻيل.

'جاڻين ٿي، هتي لاش بہ نہ ليندا آهن.'

اوچتو: طبقاتي ڏقير هلائڻ، قلم....، سزا....

اتساھہ مرونيل، هٿ ۾ قلم، اڇو ڪاڳر خالي خالي!

رات. چوڏاري سناٽو. واچ بيٺل. هٿ ۾ قلم، لکڻ لاءِ ڀرپور

اتساهه. ڪهاڻي- جيڪا بلوچستان جي هڪ تازي واقعي بابت:
"اها بلوچ عورت، جنهن جي....."
اوچتو: ڊي. پي. آر.
اتساهه مروٽيل، هٿ ۾ قلم، اڇو ڪاڳر، خالي خالي!
'اهو پريو مڙس اسان کي، موئن جي دڙي کان موٽندي ڏوڪري اسٽيشن تي، گاڏيءَ جو انتظار ڪندي، پليٽ فارم تي مليو. ترڪي ٽوپي، بادامي زرين جو ڪوٽ، هلڪي اڇي ڏاڙهي، ڪتر ڪيل مڇون ۽ ناسون، ناس سان، ناسي ٽيل. هٿ ۾ اڇو رومال، جنهن سان ذري ذري، نڪ ۽ چپ جو مٿيون حصو صفا پئي ڪيائين.
- سنڌ يونيورسٽيءَ جا شاگرد آهيو؟
- ها سائين!
ڳالهائڻ شروع ڪيائين: سنڌ کي نئين سر جيارڻ جي هلچل.......ها، سنڌي هڪ قوم، سادي سٻاجهي. سادگي ۽ سٻاجهائي ڪمزوري بنيل. اوهان نئين دور جا نوجوان آهيو. ڇا اوهان ڄاڻو ٿا: تاريخ جي هر دور ۾، ڪمزوري يا هيٺائي وڏو ڏوهه آهي........
'اوهان منهنجا ٻچا آهيو. اوهان کي ٻڌايان: جڏهن هن ڌرتيءَ تي عربن، ايرانين، ارغونن، ترخانن، مغلن، مغلن جي ناجائز پونئرن ها: حرامي ٻارن ۽ انگريزن ۽ ٻين ڦورو ۽ لٽيرن جا پير اچا هن ڌرتيءَ تي نه پيا تڏهن، ها، تڏهن....
(هلندڙ قلم هڪ هنڌ بيٺل)

اوچتو: سنڌي ڪا قوم ناهي، پاڪستان ۾ هڪ ئي قوم رهي ٿي، پاڪستاني. غداري- سزا.....
اتساهه مروٽيل، هٿ ۾ قلم، هٿ هڪ بيٺل. ذهن خالي.
رات جو هڪ. اڇو ڪاڳر، هٿ ۾ قلم، لکڻ لاءِ پربور اتساهه.
"هيءُ ان ماءُ جي لال جو ذڪر آهي، جيڪو، پوليءَ وارن ڪرايل فسادن ۾ گوليءَ جو شڪار ٿيو. ڳڀرو جوان، هائي پربل منهن تي هلڪي مڇن جي ريهه............"
سيڪشن...
اتساهه مروٽيل، هٿ ۾ قلم، هڪ هنڌ بيٺل.
"- سائين، هن مان جيڪڏهن 'سنڌ' جو لفظ ڪڍيو ته بهتر.."

"-؟!"

"- مان اوهان جي اڻ- چپيل سوال کي سمجهي ويس. دراصل پريس ۽ پبليڪشن آرڊيننس... اوهان پاڻ سمجهي سگهو ٿا:

اوچتو سوالن جو سلسلو: جرئت جي گهٽتائي؟ پيٽ جو مسئلو؟ آزاديءَ جي مقصد تي ذات کي فوقيت؟ خود غرضي؟ منافقي؟

ليکڪ وٽان:

هن اڻ- پورين ڪهاڻين پٺيان هڪ ڪهاڻي آهي: هڪ ڀرپور جذبي، اتساهه جي آتم ڪٿا. اهو جذبو، اتساهه جيڪو خطري طور پنهنجو اظهار آهي. ذات جا پنهنجي اظهار ۽ اوسر لاءِ آزاديءَ گهري ٿي. ذات جو اظهار، وقت جو پڙاڏو. وقت جي پڙاڏي کي ڪچلي، دٻائي سگهجي ٿو؟ سگهيو ويو آهي؟ هيءَ هڪ مجيل سچائيءَ آهي ته: ذات جو اظهار وڏي قرباني گهري ٿو.

هيءَ ديس، جنهن جي رهواسين جي خمير ۾ سادگي ۽ سچائي ڳنڍيل آهي. سچائي، جن جو گڻ آهي. اتي ها، اتي، ساڻيهه سوديندڙ ۽ وڪائل به رهن ٿا. جيڪي اوچي ڳاٽ فخر سان غداري جو اعتراف ڪن ٿا. اهڙا ڍونگي منافق به رهن ٿا، جي ڏاهپ ۽ چاڻ جو ڍونگ رچائي، وطن وڪڻندڙن سان ساٿياري ٿي وقت ۽ موقعي جو ناٽڪي روپ ڌارين ٿا. جڏهن سندس بکيا اڏڙن ٿا، ته هو پنهنجي ڏوهن ۽ منافقيءَ وارن ڪرتوتن کي (پنهنجي پر ۾) لڪائڻ واسطي، تاريخ ۽ محب وطنيءَ تي هڪ هٺي قائم ڪري فتوائن جو سهارو وٺن ٿا.

تاريخ جي اکين ۾ هيءَ ڏوڙ وجهڻ جي ناڪام جاکوڙ، هڪ پاڻ-نڀيندڙ مشڪري وارو ناٽڪ آهي، جيڪو.......

ڇا مان به ڪو سانگ رچايان؟ ڪنهين بهاني، اٽڪل بازي حرفت، پنهنجي ڏوهه جي بار کي جهڪو ڪرڻ لاءِ فتويٰ جو سهارو وٺان؟

نه بهتر آهي اعتراف ڪيان: پنهنجي سچي جذبي جي اظهار جي سگهه نٿو ساريان. هن اعتراف سان، مون کي هن حقيقت کي به مڃڻ گهرجي ته، هيءَ منهنجي ذات جو موت آهي ۽ مان آهيان هڪ ٽٽل روح. چرپر ڪندڙ انسانن ۾ به، مئل انسان زنده انسان هوندا آهن. زندگي جي مختصر وصف هن ريت به بيان ڪري سگهجي ٿي ته: اڳتي اسرندڙ چرپر.

هڪ جيئري انسان جي مئل زندگي، جيڪو، لائيف جي مڪينيڪل ۽ مڙهيل روٽين ۾ هڪ مشين جي بيجان پرزي وانگر، مقرر ٽيل حدن ۾ مائٽ موجب چرپر ڪري ٿو. پر زنده جيو وانگر اڳتي نٿو اُسري.

هيءَ اتساهه جو موت نه، ذات جي حيات جو موت آهي.

مئل زندگي

ڪراچي. ڊسمبر جي اداس شام. ڇدا ڇدا ڪڪر آسمان تي نڪرندڙ. اڳ پڇائيندڙ-

- خاموش آهين؟

-دراصل سياري ۾ شام جو سمهڻ ڪري سستي اهڙي ته وڪوڙيو وجي جو......

- تهنجي مڊم؟

- حيدرآباد وئي آهي

خاموشي-

- ڪٿي غلط وقت تي ته نه آيو آهيان؟

- نه نه. اهڙي ڪا ڳالهه ناهي.

- ڳالهائين ڇو نٿو؟ اجا ننڊ-؟

- تهنجي سياست جا ڪهڙا حال آهن؟

- پيارا. سياست منهنجي بابي جي ناهي؛ تهنجي به آهي.

- ٺڪاٺپ جو ٺهڪ.

خاموشي.

- تهنجي سروس جو ڪهڙو حال آهي؟

- مڙئي ڳاڏو گهلجي پيو.

- مطمئن آهين؟

- رهڻ جي ڪوشش ۾ رڌل آهيان.

- منهنجو مطلب آهي؛ تنهن جو ضمير مطمئن آهي؟

- مون ڪي تون. منهنجي ضمير کان ڊار ته ڪري نٿو سگهين.

- تنهن جي معنيٰ ته تون پاڻ کي بي ضمير بنائڻ ۾ رڌل آهين......

- مان تهنجي نتيجي کي رد نٿو ڪيان.

- ايڏي جرئت واري بي شرمي!

- نه، حقيقت جو اعتراف.

خاموشي.

- ٻيا ڪهڙا حال آهن- وقت ڪيئن پيو گذري؟

- تو اهو سوال مون ڏانهن لکيل خط ۾ به ڪيو آهي. چاڻان ٿو،

تون اهو سوال، هر ملندڙ کان رڳو هن ڪري ڪندو آهيان ته: جيئن پنهنجي مقصد جي بيان لاءِ ميدان تيار ڪري سگهين.

- مطلب؟

- مطلب ته: جواب ڏيندڙ اڳلو، فطري طور پنهنجن حالتن جي غيريقيني ۽ عدم سلامتي جو رڙهو پٽيندو ظلم، بي انصافي ۽ زيادتين جو بيان ڪندو، پيانڪ ۽ غيرسلامت مستقبل وغيره وغيره پوءِ تون مڪينيڪل انداز ۾ لائين فٽ ڪرڻ شروع ڪندين: پيارا! اسان جي ملڪ ۾ سماج جون اهي ڪڙيون حقيقتون آهن. جنهن جو احساس نه رڳو تون، پر هر مظلوم انسان ڪري ٿو. پر بنيادي سوال آهي ته، اهي ڏاڍايون ۽ بي انصافيون ختم ڪيئن ٿين. رڳو رئڻ ۽ شڪايتن سان ته ڪجهه نه ورندو. ضرورت هن ڳالهه جي آهي ته سڀ مظلوم طبقا گڏجي جدوجهد ڪن. تحريڪ هلائين، حال ۽ مستقبل جي سلامتيءَ لاءِ. تحريڪ هلائڻ لاءِ تنظيم جي ضرورت آهي، قربانين جي ضرورت آهي، چاڪاڻ ته....

وڏو ٺهڪ.

- وڏو حرامي آهين.

- تنهنجي انهيءَ فتويٰ سان اتفاق نٿو ڪيان.

- خير، هلون ٻاهر.

- هلون ٿا. مان هٿ- منهن ڌوئي وٺان.

- دير لڳندي؟

- خاص نه. تون تيسيتائين هتان ڪو ڪتاب کڻي ڏس.

- منهنجي خط جو جواب؟

- هن نوٽبڪ ۾ اندر رکيل لفافي ۾.

- هي نوٽبڪ پڙهي سگهان ٿو.

- خوشيءَ سان. بڪواس لکيل اٿس، پڙهي وقت زيان ڪندين.

- ڇٽبو ته بڪواس به لکين ٿو.

- مان خود هن ڌرتيءَ تي بڪواس آهيان.

چڱو، جلدي ڪپڙا مٽي وٺ.

خط:

تو مونکي ليڪچر پيارڻ سان گڏ، جيڪو هدايت نامو ڏنو آهي؛ انهيءَ بابت مان ڪجهه چوڻ نٿو چاهيان.

تو پڇيو آهي؛ وقت ڪيئن پيو گذري؟ سمجهان ٿو تنهن جو هيءَ

سوال رسمي ۽ روايتي آهي، پر نہ ڄاڻ ڇو، مون کي هيءَ غير اهم ۽ رسمي سوال، حياتيءَ جو ڳجهہ لڳندو آهي. جم ۽ موت جي وچ ۾ پريل ۽ ڇرير ڪندڙ وٿي، جنهن کي حياتي جو نالو ڏنو وڃي ٿو، انسان لاءِ انهي جو گهارڻ ئي بنيادي سوال آهي. هن سوال کي، هر ڄڻو، پنهنجي ئي انداز ۽ روپ ۾ جواب ڏئي ٿو. تجربي ۽ حالتن آهر. پنهنجي ان جواب مان ڪير ڪيترو مطمئن ۽ غير مطمئن آهي، يا اطمينان لاءِ جاکوڙ ڪري ٿو. اها الڳ ڳالهہ آهي.

بهرحال– منهنجا دوست، گهاريان پيو: نوڪري ڪيان ٿو، نہ ڪرڻ چاهيندي بہ: جو هن ڪان وڌيڪ ٻي ڪنهن بہ صورت ۾ ذليل ٿي نٿو سگهجي، پر پوءِ بہ هن ذلالت جو بار ڪڻڻ جي ڀرپور خواهش رکان ٿو، ڇاڪاڻ تہ زنده رهڻو اٿم. هتائين هميشه هن ڪتڪي ۽ ڊپ جي ذهني عذاب ۾ پوڳيندو آهيان تہ: ڪٿي هيءَ ذلالت جو بار ڇڏائجي نہ وڃي، ۽ پوءِ ڇا ٿيندو جو ڀيانڪ سوال.......

(خط نامڪمل)

نوٽبڪ ۾:

ڇيائين: اداس آهين؟

ڇيم: ڪا ڳالهہ ناهي.

ڇيائين: طبعيت خراب اٿئي؟

ڇيم: زندگي ئي خراب آهي.

ڇيائين: مطلب؟ وقتي پيو يا فلاسافي پيو ٽالين؟

ڇيم: نہ، تون نہ سمجهي سگهندين.

ڇيائين: تون سمجهاءِ تہ مان بہ سمجهان.

ڇيم: ٻڌائي ڇيو آهي تہ: "الا! ڏاهي م ٿيان، ڏهيون ڏک ڏسن."

ڇيائين: سائين ڀلا، اها ڪهڙي ڏاهپ آهي، جنهن اوهان کي.....(سندس ٽٽول کي محسوس ڪندي، نظرانداز ڪيان ٿو)

ڇيم: توکي خبر آهي تہ: سنڌ اڄ تاريخ جي انهيءَ دور مان گذري رهي آهي، جنهن ۾ سندس مستقبل جو فيصلو ٿيڻو آهي، مان هڪ سجاڳ، حساس ۽ سلجهيل ذهن آهيان. چوڌاري ۽ وک وک تي جيڪو ظلم ۽ انياءَ، ڪميٽائيون ۽ ذلالتون ٿين ٿيون، ٻين سان يا خود مون سان، تن کي محسوس ڪيان ٿو ۽ ان احساس هيٺ پوڙهيان ٿو. چاهيان ٿو ۽ ڄاڻان ٿو تہ يءَ سڀ ڪجهہ تبديل ٿيڻ گهرجي، ختم ٿيڻ گهرجي، هن حقيقت کان

سڄاڻ آهيان ته تبديلي جي هن جاکوڙ ۾ شامل ٿيڻ ۽ ان ۾ پاڻ وڃائي ڇڏڻ، نه رڳو اڄ جي حالتن ۾ منهنجو بنيادي فرض آهي، پر منهنجي ذاتي بي اطميناني ۽ ذهني ڇڪتاڻ جو علاج به. ڏوهاري هجڻ جو اهو تکو احساس آهي، جنهن جا ڪاپاري ڏک، مون کي ڪڏهن ڪڏهن ساڻو ۽ بي ستو ڪيو ڇڏين، ۽ مان......

اوچتو احساس ٿئيم ٿو ته، ڪئي روايتي ليڪچر بازي ته نه ڪري رهيو آهيان. چپ ٿي وڃان ٿو! خاموشي ٽوڙيندي، سواءِ ڪنهن اڳواڻ جي ويچار جي؛ فلم جو پروگرام پيش ڪيان ٿو: 'هل، ته فلم تي هلون.'

ڇئي ٿو سگهان، هيءَ بناوٽي ۽ وقتي فرار جا طريقا پناه ڏيڻ ۾ ڪيسيتائين سات ڏيندا؟

•

سنڌي شاگردن جو هڪ وفد آيو. ڪتابن تي پيل بندش خلاف احتجاجي جلوس ۾ شريڪ ٿيڻ لاءِ ٺينڊ ڏيڻ واسطي. ڳالهين ڪندي ٻڌايائون ته جلوس ۾ شريڪ ٿيڻ لاءِ اڪثر ليکڪن ۽ شاعرن مختلف عذر پيش ڪري انڪار ڪري ڇڏيو آهي. جن ۾ قومي، عوامي وغيره لقبن سان نوازيل به شامل آهن. ڪن چيو: هيءَ وقت ڪان اڳي، جوکي وارو ۽ اجايو مارائيندڙ قدم ٿيندو. ڪنهن چيو، مان ٻچڙيوال آهيان، جي مون کي ڪجهه ٿيو ته منهنجن ٻچن کي قوم ته ڪانه سنڀاليندي! ڪنهن نوڪريءَ جي مجبوري ڏيکاري! ڪنهن چيو: بابا! اها سياست آهي، اسان فنڪارن جو ڇا وڃي! ڪنهن چيو: صبر ڪيو، پنهنجن جي حڪومت آهي گهڻو ڪجهه ٿيندو. ڪن ٿلهو همدرديءَ جو جذبو ڏيکاريندي، پنهنجي شريڪ نه ٿيڻ لاءِ پنهنجي پر ۾ ڪو وزني عذر پيش ڪندي جلوس کي ڪامياب بنائڻ لاءِ ڍير صلاحون ڏنيون! ۽ جڏهن ڪين اسان ٻڌايو ته فلاڻا فلاڻا نالي چڙهيا انڪار ڪري چڪا آهن ۽ اسان کي جلوس ڪڍڻ ڪان جهليو اٿن. ته ورنديءَ ۾ انهن صاحبن، ڪين گاريون ۽ لعنتن جا ڏوڙيا لائي ڏنا ۽ ڪين ڪانئر، بزدل، وڪائل، جي لفظن سان نوازيو. خير مان سوچي رهيو هوس ته ڪهڙو عذر پيش ڪيان. نيٺ ڪوبه عذر نه سمجهيو، يا اهڙي اخلاقي جرئت ساري نه سگهيس. شريڪ ٿيڻ جي هام ڀريم. همدردي ڏيکاريم ۽ چندو ڏنم.

چاڻان ٿو: مان جلوس ۾ ڪونه ويندس. مڃان ٿو. حالتن سان مقابلي جي جرئت ڪانه اٿم. سوچيان ٿو: مون جو شاگردن کي چيو ته منهنجيون همدرديون اوهان سان آهن، سو همدرديءَ جي ضرورت جرئتمند

شاگردن کي آهي، يا مون کي، پنهنجو پاڻ کي!

•

اڄ آفيس ۾، ڪنهن حادثي سبب اوچتو، نوڪريءَ جي غير يقيني هجڻ جو شديد احساس ٿيو. ههڙي قسم جي غير يقيني حالت جي نتيجي ۾، غير سلامتيءَ واري اذيت ناڪ يوڳنا ڏينهون ڏينهن وڌندي پئي وڃي. سمجهه ۾ نٿو اچيم ته هيءَ سسيفس واري زندگي پنهنجو پاڻ تي ڇو مڙهي اٿم. ايتري قدر جو، هيءَ زندگي منهنجي ڪمزوري بڻجي وئي آهي!؟

•

(تيون ڏينهن جي واقعي جنهن ريٽ مون ک ذليل ڪيو ۽ نيچپڻي جو شديد–)

•

نوٽبڪ هٿن مان ڦرينديءَ، ڦٽو ڪنديءَ: ،اڙي يار، ڇا پڙهي ڪندين. اٿ ته هلون.'

'Damn it, Come on.'

ٻاهر، رستي تي:

– ڪامريڊ ڇا پيو سوچين؟

– تنهنجي خط تي ۽ نوٽبڪ ۾ لکيل–

– بکواس آهي. وقتي طور اپريل جذبن جو جذباتي اظهار. هن تي سوچي پنهنجي انرجي زيان نه ڪر.

– پر مون کي سمجهه ۾ نٿو اچي ته سواءِ ڪنهن نصب العين جي، نيٺ تنهنجي زنده رهڻ جو مقصد؟

– پنهنجي جبلي گهرجن جي پورائيءَ لاءِ متا– ڪٽ ڪرڻ.

– ته ڇا تون پنهنجي انهيءَ زندگيءَ مان مطمئن آهين؟

– ڪير به پنهنجي زندگيءَ مان مطمئن نه آهي.

اهو Defence mechansim آهي.

–تون هن کي 'Defence reaction' به چئي سگهين ٿو. پر ائين ڪرڻ يا ان انداز سان ائين سوچڻ، ضرورت بڻجيو پوي.

– پر پيارا، جبلي گهرجن کي ته جانور به پورو ڪن پيا. تون انسان آهين، هڪ سلجهيل ۽.....

– سمجهه ته مان تنهنجي مفهوم وارو ا نسان نه آهيان.

– توسان پوءِ ڳالهائڻ اجايو آهي.

– مان ته ڪيترا ڀيرا اڳ به عرض ڪري......
– تون وڏو حرامي آهين.
– مان ڀڪ سان چئي نٿو سگهان.
– هر سنجيديءَ ڳالهه کي مذاق ۾ تاريو ڇڏين. مان سوچي به نٿو سگهان ته تنهنجي ذات ايترو Degeneration جيءَ اوڙاهه ۾.....
– خير، تون جا به چئين، تنهنجي راءِ جي اظهار جو حق مڃيندي، مان توکي ٻڌايان ٿو ته: مان، نه ترمنالاجيءَ جي لفظن ۾ پنهنجي ذات جي اصليت کي محدود رکڻ چاهيان ٿو، نه ئي لفظن جي حدن اندر پنهنجي اصليت کي ڦولهڻ چاهيان ٿو.
– ٻوليءَ جا اهي لفظ، انسان، نيٺ پنهنجي انهن مقصدن لاءِ ئي ٺاهيا آهن. پر مان سمجهان ٿو ته: منهنجو Degenerationوارو ريمارڪ شايد تنهنجي انا کي ڏڪ ئي لڳو آهي.
– نه، اهڙي ڪا به ڳالهه نه آهي.
– پوءِ اوچتو، هيءَ تنهنجو ٽڪو، ڏمريل ۽ اڳرائيءَ وارو لهجو؟
خاموش–
– Wounded Pride?
نه: Degeneration جو احساس
گڏيل ٿهڪ.
– وڏو حرامي آهين. نيٺ تون لنوائين چو ٿو؟
– ان ڪان سواءِ ٻيو چارو ڪونه آهي. (گهڙيءَ جي ماٺ ڪان پوءِ) هڪ ئي چڪر ۾ گهمندڙ زندگيءَ جي بيزاريءَ واري ۽ هڪ- رنگي احساس کي مٽائڻ لاءِ ڪو سانگ ته گهرجي.
– ته پوءِ خط ۽ نوٽبڪ ۾ جو لکيل...
– بڪواس آهي. اچ ته هن هوٽل ۾ چانهه پيئون.
– خاموش آهين؟
– ۽ بيزار به.
– سبب؟
– جا اهو ضروري آهي ته: هر ڳالهه کي سبب ڏنو وڃي.
– پيارا، تون گهڻو وقت پاڻ کي لڪي، دوکي ۾ رکي نٿو سگهين.
– ڪوشش ڪري رهيو آهيان. جاڪاڻ ته مان سمجهان ٿو، منهنجو چوڪارو ئي پاڻ کي ڪاميابيءَ سان لڪڻ ۾ آهي.....

– بڪواس بند ڪر، بڌ؛ تون پاڻ کي گهڻو وقت دوکي ۾ نٿو رکي سگهين. تحريڪ کان جدا ٿيڻ کان پوءِ، تنهنجي لاءِ هن وقت بنيادي سوال آهي، پاڻ کي ڪنهن ريت مطمئن رکڻ. تو پاڻ کي مطمئن رکڻ لاءِ، پين ڊوهه ڪندڙ ليکڪن جي ابتڙ، جنهن سوچ جو انداز اختيار ڪيو آهي، انهيءَ ۾ پنهنجي ڏوهي هجڻ جي اعتراف جو شديد احساس آهي. جڏهن ته همراهن ذاتي فائدن کي، قومي فائدن سان ملائي، انتهائي بي شرميءَ سان ذهني سڪون حاصل ڪيو آهي. غداريءَ ۾ محب وطنيءَ جا ڪارڻ ڳوليا آهن، پنهنجين بدمعاشن، ڪميڻائين ۽ ذلالتن ۾ مقصد جي خدمت جا پهلو ڳڻايا آهن. ڪونٽرائيپ بزدليءَ ۽ موقعي پرستيءَ کي موقعي شناسيءَ جو ليبل لڳايو آهي، هو انهيءَ ۾ خوش ۽ مطمئن آهن. تو جيڪو انداز اختيار ڪيو آهي، انهيءَ سان تون پاڻ کي ڪڏهن به مطمئن ڪري نٿو سگهين. ڇاڪاڻ ته....

– خير، مان آئينده ڪوشش ڪندس ته اهڙن ايماندار جذبن جي اظهار جو شڪار نه ٿيان.

– اها خودڪشي ٿيندي.

– ڄاڻان ٿو، پر چاهيان ٿو

– پر تون ائين ڪري نه سگهندين.

– اها تنهنجي پنهنجي Optimism آهي.

– تنهنجي موجوده حالتن ۽ ذهني ڪيفيت کي آڏو رکي، مان توکي هڪ مختصر ڪم سونپڻ چاهيان ٿو، اهو هيءَ ته ڪڏهن ڪڏهن اسان کي مضمون....

– مان اهڙي ڪابه جوابداري کڻي نٿو سگهان.

– تون ذليل آهين.

– مثل زندگين تي اهڙن لفظن جو اثر ڪونه ٿيندو آهي.

خاموشي، اداس ۽ چيندڙ خاموشي. اوچتو، هوٽل ۾ ٿيندڙ گوڙ جو احساس ۽ بيزاري.

نوٽبڪ/ ڊائريءَ منجهان

- بي معنيٰ زندگي......... هڪ چرٽي جو خواب. خواب ڏٺو هوم ته....... سيڪجھ بڪواس. بڪواس. بيڪار.

- سمجھ ۾ نٿو اچي ڇا ڪيان؟ منهنجي وس ۾ جو ڪجھ آهي ڪيان ٿو. نه چاهيندي به ڪيان ٿو. انٽرويو. وڏيرن وٽ. آفيس ۾ جتي انتهائي ذليل ٿيڻو پوي ٿو؛ وڃان ٿو. پوءِ به....

- پاڙي ۾ رات هڪ پوڙهو مري ويو. ٻڌندي اوچتو پيانڪ خيال آيم: بابا مري و........

- وڏي پٽ جي حيثيت سان- گهر جو بار- سڄو جسم ڪانڊارجي ويم ۽ پنهنجو وجود (مناسب لفظ ذهن تي نٿا اچن، جيڪي انهيءَ گهري احساس جو اظهار ڪن). دل چيو: جيڪر چريو ٿي وڃان. چرٽي ٿيڻ ۾ زبردست ڇوٽڪارو آهي.نجات آهي.

ڪاش! چريو ٿي وڃان.

سمجھ ۾ نٿو اچي مان زنده ڇو آهيان.

ڊاڪٽر. ليڪا. ته نديا گل نهيل. ۽ ڪنڊائتو لڪيل:

ڪيڏو نه بيچين، بي سڪو آهيان. ڪاش! اها جاءِ ملي جتي اوڇنگارون ڏئي روئي سگهان.

بابا گهٽ وڌ ڳالهايو.

سوچيم: اڳي ڪجھ ٿورو ڇوندو هو ته ورجائيندو هومانس ۽ هاڻ!

نوٽبڪ نه هو هڪ پراڻي، وقت گذريل (Out of date) ڊائري هئي: جنهن ۾ ضابطي ۽ قاعدي پٽاندر، جيئن روزاني ڊائري لکبي آهي، لکيل نه هئي. بس: ڪڏهن ڪڏهن جا تاثر؛ رد عمل يا ٻيو ڪجھ........... جن مان ڪن تي تاريخون لکيل هيون ۽ ڪن تي ڪجھ به نه.

ائين خاموش، چپ، بي حسو ڇو ٿو رهان! ڇون ٿا نڪ ڪبوهيس. واقعي ائين آهي؟ مونکي ڪجهه ڇو نه ٿو ٿئي!

منهنجو اندر، احساس، زندگي جو جوهر، ۽ وجود جو احساس ۽ "مان".....سڀڪجهه مري ويا آهن. مروتجي ويا آهن.

–سڄو ڏينهن هلي هلي؛ بابا جي لفظن ۾، رلي پني ٿڪجي آيس.

سوچيم: جيڪڏهن اڄ باباڪجهه چيو ته سامهون ٿيندومانس. پر هن ڪجهه به نه چيو. موڊ ۾ هو. ماني کائو ڪاڌم. سڄو ڏينهن کائو کاڌي هيم. ڪاوڙ يا ٽيسي جي ڪري نه. سڄ پچ بک کائو لڳي. بک مري وئي آهي. پيار ۽ همدرديءَ منجهان سمجهاياڻين: "پٽ، وڏيرن جي حڪومت آهي،اسان غريبن کي ذليل ٿيڻو ئي پوي ٿو، نا اميد نه ٿيءُ...." دل چيو: بابا اهو همدردي ۽ پيار وارو ورتاءُ ڇڏي، دبائي، گاريون ڏئي، ٽڪون هٽي، بجا ڏئي، لتون.......

وڏيري........ وٽ درخواست ڪٺي ويس. هو پيپلز پارٽيءَ جو اهم عهديدار آهي، ويٺو رهيس. لوسي ڪتي وانگر، لوسي بٽيو.. پاڻ کي ڪيڏو محتاج، ذليل ڪريل ۽ گندي نالي جو ڪيڙو، بي غيرت، بڪاري محسوس ڪيم.

يا خودڪشي ڪرڻ گهرجي يا بغاوت.......... خيال...... خيال هيءُ به ڪا زندگي آهي!!!

ڇا نوڪري ڪرڻ ضروري آهي؟

نيٺ ڇو؟

جيئڻ لاءِ–

پر ذاڙيل بنجي به جي سگهجي ٿو، چور، ننگ بنجي به جي سگهجي ٿو.

....

....

گهر ۾ ماتم، روڄ راڙو، پاڙي ۾ افسوس ۽ ڏک.

– ڪيڏو شريف ۽ پيارو هو.

– خاموش نيڪ مطبع سلڇڻو.

– زندگي ۾ ويچاري ڇا ڏٺو، نوجوانيءَ ۾ ٿي.

–هڙا سدورا، سڀاجها وري ڪٿي جمن.

–............

انسان بوءِ- انسان بوءِ

انساني وسندي. وسندي ڌرتيءَ جي ڀاڱي تي آباد. انسان رهندڙ. عام انسان. صدين جي تاريخ جي ڪک مان نسريل، اسريل قومي روپ ڌاري، پنهنجي سڃاڻپ ڪٺي. سندن سڃاڻپ، ڌرتي جي ٻين هنڌن تي وسندڙ عام انسانن وانگر، تاريخ، سڀيتا، ٻوليءَ ۽ پنهنجي سياءَ، جي ناتي پنهنجي ڌرتيءَ سان آهي؛ ڌرتيءَ سان لاڳاپيل، نہ ڇجندڙ، انڪري ڌرتيءَ سان ناتو، ڌرتيءَ سان موهہ ۽ ان لاڳاپي سان پنهنجي سڃاڻپ ڪٺي. ان ڍهندڙ سڃاڻپ کي جيئڻ جو تيئڻ رکڻ ۽اڳتي وڌائڻ لاءِ هٿوراڙيون ڏيندڙ. وسنديءَ جا انسان. جتي جو ڄاوا نپنا آهن، سندن زندگيءَ ۽ حياتيءَ جي جيڙي وجود جون نسون، ڌرتيءَ سان ڳنڍيل، جڙيل آهن، جنهن منجهان وسنديءَ جا انسان، رهواسي. پنهنجي الڳ.ٽلڳ سڃاڻپ ۽ موجودگيءَ جا پساهہ کڻن ٿا. ان ڪري ڌرتيءَ سان، پنهنجي ڌرتيءَ سان، ٻوليءَ سان موهہ سياويڪ، پر هن وسنديءَ ۾ ڌرتيءَ سان موهہ، سڃاڻپ جو اتساهہ ۽ انجو اظهار ڏوهہ ٻڌيل.

ڌرتيءَ سان موهہ ڏوهہ آهي. پنهنجي ڌرتيءَ جي ناتي سڃاڻپ جو اظهار ڏوهہ آهي. جيڪو موهہ ۽ اظهار انسان جو ڳڻ آهي. انسان جي وجود جو اهم ڀاڱو. سياويڪ. وسنديءَ ۾ جڳن ڪان وسندڙ انسان، پنهنجي انساني روپ جي اظهار لاءِ، ڌرتيءَ سان موهہ جو اتساهہ ڪٺي متي ايرندڙ، تہ؛ شڪاري ڪتن جي نوس- نوس؛ انسان بوءِ- انسان- بوءِ......انسانن مٿان مارو. جتي انسان نظر ايندن، اتي وٺ وٺان. شڪاري ڪتا جي انساني وجود ۽ ڳڻ کي ناس ڪرڻ لاءِ خاص مهارتي سکيا ورتل، ڏندن ۽ ننهن سان وچڙي ويندڙ. انساني سياءَ ۽ گهٽڻ واري چرپر ڪندڙ انسانن کي وچڙي ويندڙ، رتو ڇاڻ ڪري اڌ- مئو ڪري، يا ٻنهہ ماري........

شڪاري ڪتا نوس نوس ڪري رهيا آهن.

آباد انساني وسنديءَ ۾. جتي انسان رهن ٿا. جيئرا جاڳندا انسان. انساني وجود. هستي ۽ انساني سڃاڻپ جي بقاءَ لاءِ هٿ پير هڻندڙ.

شڪاري ڪتا: انسان ۽ انساني اهڃاڻن ۽ انسانيت جا ويري. خاص سکيا ورتل: جيئرن جاڳندڙن، چرندڙ پرندڙ انسانن ۽ انساني اهڃاڻن ۽ خصلتن کي ناس ڪرڻ لاءِ، انسان بوءِ، انسان بوءِ ڪري چوڦير گهمندڙ

ڦرندڙ، نوس نوس ڪندڙ جتي انساني بوءِ اچين، وسنديءَ جي تن انسانن ڪي وچڙي وڃن ۽ بي رحميءَ سان ڇيهون ڇيهون ڪرڻ ۽ انسانيت جي مڙني آثارن ۽ اهڃاڻن کي ناس ڪرڻ لاءِ هوڙهيائي ڪري ڪرڻ ڪرڻ ڪري ڪائيندڙ.

انسان دشمن شڪاري ڪتن جي، انسان بوءِ سنگهڻ جي حس تکي تيل، انهن کي خاص سکيا سان تکو ڪيو ويو آهي. وسنديءَ ۾، باچاهه بٺيو نوس نوس ڪندڙ. اکيون سٽت ٿي چرندڙ پرندڙ انساني اهڃاڻن جو اظهار ڪندڙ انسان تي پوندڙ، نوس نوس ڪري سنگهندڙ، پوءِ گهوريندڙ، پيڇيو ڪندڙ ۽ پوءِ مارو-

انسان- بوءِ، انسان بوءِ، ڪري مارو ڪندڙ

انسان- بوءِ، انسان- بوءِ، شڪاري ڪتا نوس نوس ڪري رهيا آهن.

جتي انسان رهي ٿو. انسان جيڪو ازل کان آزاد رهيو آهي. پنهنجو خالق پاڻ رهيو آهي. پنهنجن قدرن ۽ نعمتن جو خالق. انهن کي ڊاهيندڙ ۽ ٺاهيندڙ. انسان: ذهن رکندڙ، سوچ مسرت رکندڙ، احساس امنگ رکندڙ. جاڪوڙ ڪندڙ. فطرت کي مات ڪري، پنهنجو وايو منڊل اڏيندڙ. انسانيت وارو وايو منڊل. مڙهيل اصولن، نيمن، قائدن ۽ نظرين جي پيڪڙي ڪندڙ. ناڪاري.

ناڪار: جا انساني اڏاوت ۽ تخليق جي اوسر جو اهم بُڻ رهي آهي ۽ خاص انساني خصلت ۽ گڻ آهي.

هيءَ ويهين صديءَ جي پڇاڙي آهي. هيءَ انساني وسندي ۽ ان ۾ وسندڙ انسان، ان ۾ پساهه کڻندڙ. سَنس (Scepsis) جو دور. ڪارڻ جي ڦولها، ناڪار جو دور: نظرين کان مڙهيل اصولن، قاعدن قانونن ۽ ورثي ۾ مليل عقيدن کان. انسان جي، انساني سياءَ پٽاندر. پر هن وسنديءَ ۾ اهو ڏوهه آهي. انسان- بوءِ، انسان بوءِ.........

انسان مار شڪاري ڪتا نوس نوس ڪري رهيا آهن.

جتي بہ ڪين انسان نظر اچي ٿو، تنهن مٿان لامارو ۽ ناس ڪرڻ لاءِ جهٽ.

انساني وسندي، جتي انسان رهي ٿو. انساني سوچ آهي.

سَنسِ آهي. ناڪار آهي، اڻ- مڃتا آهي، نئين ڄاڻ لاءِ اتساهه آهي،

جاڪوڙ آهي. مڙهيل نظرين، مڙهيل واٽن، نيمن، قاعدن قانونن.... ڪي للڪار آهي، هوڪار آهي، ناڏ آهي. ساٿيهہ ۽ انسان جي ناتي پنهنجي سڃاڻپ لاءِ اظهار لاءِ جاڪوڙ آهي؛

انسان- بوءِ، انسان بوءِ.....

انسان مار شڪاري ڪتا نوس نوس ڪري رهيا آهن. انسان ۽ انساني گڏن ۽ اهڃاڻن کي ميسارڻ لاءِ، انسانن جي وسندي، جيئرن جاڳندڙ انسانن جي وسندي.

انسان- بوءِ، انسان بوءِ....

انسان مار شڪاري ڪتا نوس نوس ڪري رهيا آهن.

انسان مار شڪاري ڪتا؛ انساني رت جا هيراڪ انساني ذهن، وجود ۽ هستيءَ جا ويري، انسانن کي مارڻ لاءِ خاص سکيا ورتل، تکا، زهريلا ڏند انسان جي وجود ۾ چڪ هڻي چنبڙڻ، رت چوسڻ لاءِ آتا، پياسا.

انسان- بوءِ، انسان بوءِ.......

انساني وسنديءَ ۾ انسان مار شڪاري ڪتا نوس نوس ڪري رهيا آهن؛

انسان- بوءِ، انسان بوءِ.......

روبوٽ

ڪجهه گهڙيون اڳ: جذهن گوشت پوشت، رت وهندڙ وهڪ ۽ سائڪيءَ وارو انسان هو، حواس ۽ احساس هئس. سوچ ۽ لوچ هيس، اُمنگن ۽ اتساهن جا پريل آتما، سوچيندي، محسوس ڪندي ته: ڪٽي، ڪافڪا جي مسٽر ڪي واري ميٽامورفاسس واري حالت ۾ ته نه وڃي رهيو آهي. پر سرت سنڀاليندي، ان تي ويچاريندي نتيجو ڪڍيائين ته: هيءَ، ها ڪايا پلٽ ڪانه آهي. ڇاڪاڻ ته مسٽر ڪي، جي هڪ ڪيڙي (insect) ۾ تبديلي، هڪ ساهه واري جي، ٻئي ساهه وري روپ ۾ تبديلي هئي، جنهن جي پٺار ۾ انساني، مسٽر ڪي جي اندروني سونجهه موجود هئي. جسماني روپ جي تبديليءَ جي باوجود! ٻسندس ويچار وهڪ جاري هئي، جو هن ان تبديليءَ کي سمجهيو پئي، ويچاريندي (بي وسيءَ وچان). محسوس ڪندي پوڳيو پئي، بي وسيءَ وچان-

۽ انهن چند انساني گهڙين جي ويچارو هڪ وري سرت سونجهه ۽ احساس ڪان پوءِ، سنت ڪايا پلٽ:

روبوٽ (Robot):

پورو هڏائون پڃرو، رڳ جو نهيل: تنهن مٿان پلاسٽڪ/ ربڙ جو ماس چڙهيل، تنتون/ رڳون نيلون جون جڙيل. دماغ جي ميڄالي مان سوچ جي تخليقي صلاحيت، گڻ گم ٿيل، ان جي جاءِ تي چِٽڪ ڪمپيوٽرائزڊ، سونپيل، پريل ۽ سرانجام ڏيندڙ ڪمن جو مشيني سرشتو، روٽين جي ڪمن ڪرڻ لاءِ حسابن جي ڪٽ سان. انساني فزيالاجيڪل فنڪشن، مڪينائزڊ فنڪشن جي ڪٽ ٿيل. سواءِ انساني گڻن: احساسن، امنگن اتساهه، ڪاوڙ، خوشي، جذبن، سرت، انساني موٽ- جي!

آڱريون، ٻانهون، ٽنگون، ڪرنگهي جي هڏي، مشيني پرزن ۾ تبديل ٿيل، مشيني انداز ۾ سونپيل ڪم ڪندڙ، وقت ۽ وڇوٽيءَ جي ادراڪ ۽ سرت کانسواءِ مقرر ڪيل، سونپيل نيمن پٽاندر، صبح، منجهند شام ۽ رات جي وجود جي احساس کانسواءِ. روٽين ۾، روبوٽ ڪي سونپيل ڪم:

صبح: ياجي آٿڻ، شيو ڪرڻ، بس ۾ چڙهڻ، آفيس ۾ آڱريون مشيني انداز ۾ هلڻ، منجهند: موٽ، مڪينڪلي ڪپڙا بدلائڻ، ڪاڌو چٻاڙڻ.

شـــام؛ رڪ جون نـــهـــيل، آڱريون ٽائيپ جي اڪـــرن تي پوندڙ: ٽڪ-ٽڪ-ٽڪ.......

ٻه مشينون گڏ هلندڙ. ٽائيپ رائيٽر ۽ روبوٽ.

صبح لاءِ بيضا آئڻ. اکين جا مٽڪا ٽي- ويءَ ۾ ڪٽل هر ڏينهن، هر ڏينهن جهڙو. هر شام جهڙي، وقت ۽ وڇوٽيءَ جي سرت ۽ احساس کان خالي. انساني حياتيءَ جي وجود هجڻ کان بي سرتو، اڻ چاڻ، چرندڙ، پرندڙ حرڪت ڪندڙ مشيني انسان!

گيس چيمبر

واريءَ تي اڏيل پٽيون. پٽين تي ڪريل مقدس مذهبي لفظ پٽين تي، پٽين مٿان، پٽين جي چوڦير ۽ پٽين جي اندر مقدس مذهبي نعرا. بنھ پوريءَ ريت. چوڪسيءَ، چالاڪيءَ ۽ هوشياريءَ سان تن پٽين اندر ٻڌايل گيس چيمبر ۾ مقدس مذهبي نعرن سان والاريل، ڦاسايل، ٻوساٽجندڙ خلق.

هيءَ ويهين صـــديءَ جي پڇاڙي آهي. پڇاڙيءَ واري ويل. جڏهن انسان گهٽو ڪري وهمن کي مات ڪري، ڪائنات ۾ سوڀارو ٿي ايريو آهي.

هر ڏس ۾:

اڳ گهڙيل، جوڙيل مفروضا ۽ گهڙيل گس يا رد ڪري ڇڪو آهي، يا ڦيرائي ڇڪو آهي.

پر ڪيس چيمبر ۾ پوريل، جيئري جاڳندي خلق مٿان مڙهيل نظريا. ڏنڊي جي زور– ارھ زورائيءَ سان ٺاڦيل گس، تہ هينءَ حياتي گذاريو.

Regimentaation

گيس چيمبر

واريءَ تي اڏيل پٽيون. ڍگهيون پٽيون. پٽين تي اڪريل مقدس مذهبي لفظ. اڳاٽيءَ ٻوليءَ جا. عام جي سمجھ کان مٿانهان. چوڦير ڏاڍيان، وڏي واڪ گو گاءِ، اچار، ورجاءَ تن لفظن جو.

۽ عام خلق جو ساھ مٺ ۾.

ٻوسٽ هراس چوڦير ڦڪڙيل. ذهن منجهيل، ساھ منجهندڙ، ٽنٽي ڇڪتاڻ، لٽل منهن، بي بقائيءَ جي اندرين وهڪ. وسوساءَ ڇا ٿيندو؟ ڇا ٿيندو؟ نيٺ ڪيستائين؟ ڪو جياپي جو واءُ لڳندو؟ حياتيءَ جي تصور سان، ڇهبڪن جي زيبٽ جا اولڙا. ۽ سامهون ٻڌل، اگهاڙا انسان.

وڏيون شاهي ڏيک ڏيندڙ پٽيون جن تي پهرو ڏيندڙ، ورديون پهريل، چوڪس، ڇتا ٽيل پهريدار. جن جو هڻ پٽين کي سنڀالڻ جو زوريءَ ٺيڪو ڪٽيل. ان جائي پائيءَ، خارجي ۽ تاريخي سچائيءَ جي هوندي بہ تہ: پٽيون واريءَ تي اڏيل. نظرياتي پوچي سان، مقدس آسماني ڪتاب جي لفظن جو اُڌار ورتل، ۽ انهن لفظن جي ٻاڪار. ذري ذري ٻاڪار. گيس چيمبر ۾ واڙيل خلق جون مٽيون منجهائڻ لاءِ. گيس چيمبر ۾ ڦاٿل انساني وجود رڪندڙ،

حساس حياتيءَ جا پساهه کڻندڙ. وجود جون وايون بتال ڪرڻ. پنهنجي جياپي لاءِ سڪندڙن جي سڪ کي ناس ڪرڻ لاءِ ذهني جبر.

واڙيل خلق: اندر ٿي اندر. هر جيئري انسان وانگر. سوچ فڪر. چرڻ لاءِ آس ڪنيل.

هڪ هنڌ ڳاهت ٿيل. پوءِ به هڪ ٻئي کان ايڏو ڏار. جو هڪ ٻئي جي سڌ نه. اٿت جي ڄاڻ نه.

چتيءَ چوڪسيءَ جو-

لامارا ڏيندڙ ڳجهن. نوس نوس ڪندڙ ڪتن جا پاڇولا. ڇڻڪ وجود سان ٻت ٿيل. لڳل. جي نه.

ته به: اهڙو احساس سياويڪ.جو گيس چيمبر ۾ واڙيل. ڳاهت ٿيل.

دونهاٽ. پوست جي وايو منڊل ۾ چرپر. اندر ۾ آتت جي آس هيٺ:

- ڪجهه ٿيو آهي؟
- گيس چيمبر جي ٻي ڪنڊ ۾.

چپ:

- گوڙ ٻڌين ٿو!
- ڪجهه ٿي رهيو آهي.
- ڪنهن شي کي ساڙيو اٿن.
- چپ ڪر.

هراسيل:

- منهن تي هراس. سانتيڪا چهرا. پر اندر ۾ اماڙيون.
- ڪتو آهي.
- لعنت.

بي شمار

ءِ واڙيل خلق جون نور پٽاريون اکيون ڏسندڙ.

ءِ اونڌي منهن ٻڌل انسان. پٺن تي زيڪا چهبڪن جا.

گيس چيمبر ۾ گونجندڙ پرڏيهي اڳاڻي ٻوليءَ جا مقدس لفظ ۽ پوءِ سانت. سانت ۾ منجهندڙ ساهه. ماٺ. دجال گهمي ويو.

مقدس مذهبي لفظن جو ڏاڍيان. وڏي واڪ ورود؛

دجال گهمي رهيو آهي.

زبانون بند. اکيون بند. ڪن بند. زبانن تي ڪلف لڳل اکين تي پٽيون ڪنن ۾ ورجايل شيهو واڙيل. بند ڪيل انسانن جي اندر ۾ آنڌ مانڌ. بي بقائي/ بي يقينيءَ جي ڪيفيت. ويساهه گهاتيءَ جو ڇتو احساس. ويساهه گهاتي ٿيل. نظرياتي حفاظت جي نالي ۾ مقدس لفظن جي آڙ ۾.

سربراهه:

– وري ڪجهه ٿيو آهي.

– نيٺ انسان پوريا ويا آهن.

– ڇا انسانن کي ائين ڳچ وقت تائين پوري، بند ڪري سگهجي ٿو؟

– هو گوڙ ٻڌين ٿو؟

– هيءَ ڪاٿون پيرو آهي؟

– پر هر پيري ناڪام ٿيل.

– نيٺ تہ هيءَ ٻاٽ اوندهہ ختم ٿيندي.

هن گيس چيمبر جي.

– ها. اکين تي زوريءَ چاڙهيل ڪوپا لهندا. زبانن جا ڪلف ڀڄندا ۽ ڪنن مان شيهو.

هو ٻڌ: ڪٿي گوڙ ٿي رهيو آهي!

– ڪجهه ٿيڻ وارو آهي.

– اوس ٿيندو.

– ڪڏهن بہ انسان کي ائين، واڙي، پوسٽ ۾، ذهني، جسماني پوسٽ ۾ پوساڻي نٿو سگهجي.

(سانت)

– ها پوساڻي، پوساڻي ماري نٿو سگهجي. اهو انساني سياءَ جي ابتڙ آهي.

– پر بنيادي سوال آهي: اسانجو ڇا ٿيندو، جيڪي نڌڪڻا آهيون ۽ ڪنڊ ۾ واڙيل. گيس چيمبر جي اهڙي ڪنڊ ۾ جتي چري پري بہ نٿو سگهجي.

– الاهہ! هتي ساهہ کڻڻ ڪيڏو ڏکيو آهي!

– هتان نڪرڻ لاءِ، جند آجي ڪرڻ لاءِ ڪا واهہ ڳولڻي پوندي. سهي حياتي ماڻڻ لاءِ.